សម័យហ្វូណនមកម្ល៉េះ ហើយស្នាដៃសិល្បៈនេះចេះតែវិវត្តហូរហែមករហូតដល់សម័យបាយ័ន ។ ដើម្បីសំរួលដល់ការសិក្សា គេនិយមចែកសិល្បៈជារចនាបថ (Style) ដោយយកឈ្មោះប្រាសាទសំខាន់ ៗ មកដាក់ឈ្មោះរចនាបថទាំងនោះដូចតទៅ :

១-រចនាបថ ភ្នំដា (ស.វ. ទី ១-៦)

២-រចនាបថ សំបូរ (ពាក់កណ្ដាលទី ១ នៃស.វ.ទី ៧)

៣-រចនាបថ ព្រៃក្មេង (ពាក់កណ្ដាលទី ២ នៃស.វ.ទី៧)

៤-រចនាបថ កំពង់ព្រះ (ស.វ.ទី ៨)

៥-រចនាបថ គូលែន (ពាក់កណ្ដាលទី ១ នៃស.វ.ទី ៩)

៦-រចនាបថ ព្រះគោ (១ ភាគ ៤ ចុងក្រោយនៃស.វ.ទី ៩)

៧-រចនាបថ បាខែង (ចុងស.វ.ទី ៩ និងដើមស.វ.ទី ១០)

៨-រចនាបថ កោះកេរ (១ភាគ៤ ទី ២ នៃស.វ.ទី ១០)

៩-រចនាបថ បន្ទាយស្រី (ពាក់កណ្ដាលទី ២ នៃស.វ.ទី ១០)

១០-រចនាបថ ឃ្លាំង (ចុងស.វ.ទី ១០ និងពាក់កណ្ដាលទី១នៃស.វ.ទី១១)

១១-រចនាបថ បាពួន (ពាក់កណ្ដាលទី ២ នៃស.វ.ទី១១)

១២-រចនាបថ អង្គរវត្ត (ពាក់កណ្ដាលទី ១ នៃស.វ.ទី ១២)

១៣-រចនាបថ បាយ័ន (ពាក់កណ្ដាលទី ២ នៃស.វ.ទី ១២ និងដើមស.វ.ទី ១៣) ។

* ស្ថាបត្យកម្មមុនសម័យអង្គរ (ស.វ.ទី ១ ដល់ ៨).-

– នៅក្នុងរចនាបថភ្នំដា : ដំបូងខ្មែរបាន ចោះភ្នំ ធ្វើជាប្រាសាទ (ប្រាសាទនៅភ្នំដា) ដូចនៅឥណ្ឌាដែរ ។

– នៅក្នុងរចនាបថសំបូរ : ប្រាសាទសង់ដាច់ៗពីគ្នាមានរាងតូច ៗ ធ្វើអំពីឥដ្ឋ បូកបាយអមួយបែបដែលផ្សំឡើងដោយកំបោរនិងស្ករ ។ បាយអបែបនេះមិនសូវជាប់បានយូរទេ សព្វថ្ងៃរបេះធ្លាក់ស្ទើរអស់ទៅហើយ ។ ឯក្របទ្វារ-បង្អួច ផ្ដែរ (linteau) និងសសរពេជ្រ (colonnette) ធ្វើអំពី ថ្មភក់ (grès) ដែលជាថ្មភ្នំម្យ៉ាងដែលមានគ្រាប់ខ្សាច់ល្អិតៗផ្សំលាយជាប់គ្នាយ៉ាងរឹង ។ ថ្មភក់មានពណ៌ប្រផេះនិងកូឈាប ។ ចំលាក់នៅលើថ្មភក់មានសភាពល្អណាស់ ។

– នៅក្នុងរចនាបថព្រៃក្មេង : ស្ថាបត្យកម្មមានលក្ខណៈប្រហែលគ្នានឹងស្ថាបត្យកម្មក្នុងរចនាបថសំបូរដែរ ។

– នៅក្នុងរចនាបថកំពង់ព្រះ : ប្រាសាទសឹងតែទាំងអស់សង់ដូចក្នុងសម័យមុនៗដែរ គឺសង់រាបនឹងដី លើកលែងតែប្រាសាទអកយំមួយដែលសង់ច្រើនជាន់មានរាងដូចចេតិយ ។

* ស្ថាបត្យកម្មសម័យអង្គរ (ស វ.ទី៩ ដល់ ១៣).-

– នៅក្នុងរចនាបថគូលែន : ដូចសម័យមុនៗដែរ គេសង់ប្រាសាទអំពីឥដ្ឋនៅឡើយ ប៉ុន្តែគេនិយមសាងប្រាសាទភ្នំ (ប្រាសាទមានរាងខ្ពស់ដូចភ្នំ រឺសាងនៅលើកំពូលភ្នំ) ដើម្បីតំរូវទៅតាមពិធីទេវរាជ (ក្នុងរាជ្យព្រះ

បាទជ័យវរ្ម័នទី ២) ។ គេចាត់ទុកសម័យគូលែនជាសម័យសិល្បៈរីកចំរើនឡើងវិញ (Renaissance) ដោយសារមានការសាកល្បងរចនាបញ្ចូលគ្នានៃសិល្បៈ ពីបុព្វអង្គរ ពីឥទ្ធិពល ចាម-ជ្វា អោយទៅជាសិល្បៈមួយថ្មី ប៉ុន្តែពុំទាន់មានលក្ខណៈច្បាស់លាស់ល្អនៅឡើយទេ ។

— នៅក្នុងរចនាបថព្រះគោ : គេសាងប្រាសាទអំពីឥដ្ឋនៅឡើយ ប៉ុន្តែគេសាងប្រាង្គជាច្រើននៅលើខឿនតែមួយ (ព្រះគោ លលៃ) ដើម្បីឧទ្ទិសចំពោះបុព្វបុរសមានព្រះមាតាបិតាជាដើម ។ មានការសាកល្បងសង់ប្រាសាទតូច ៗ អំពីថ្មភក់ចំនួន ១២ នៅលើជាន់ទី៤ នៃប្រាសាទបាគង ។ សិល្បៈក្នុងរចនាបថនេះ មានលក្ខណៈខ្មែរសុទ្ធសាធ ហើយមានវិវត្តន៍ក្នុងសម័យក្រោយមកទៀត ។

— នៅក្នុងរចនាបថបាខែង ; មានប្លែកច្រើនគេបានសាងប្រាសាទធំៗអំពីថ្មភក់ មានច្រើនជាន់នៅលើខឿនខ្ពស់រាងសាជី (pyramide à gradin) ជាពិសេសគេនិយមសាងប្រាសាទនៅលើកំពូលភ្នំតែម្តង (ឧ. ប្រាសាទបាខែង) ។

— នៅក្នុងរចនាបថកោះកេ : មានលក្ខណៈដូចសម័យមុនដែរ ប៉ុន្តែគេបានសង្កេតឃើញមានប្រាសាទមួយក្នុងចំណោមប្រាសាទនៅកោះកេ សង់នៅលើខឿន៧ ជាន់ដែលមានកំពស់ប្រហែល ៣៥ ម. ។

— នៅក្នុងរចនាបថបន្ទាយស្រី : មានលក្ខណៈស្មុគស្មាញ ច្របូកច្របល់គ្នា ប៉ុន្តែមានការចំរើនលូតលាស់ថ្មីទៀត : មានបន្ទប់វែងៗ

សង់នៅជាន់ទី ១ ក្នុងប្រាសាទមេបុណ្យខាងកើត ។

— នៅក្នុងរចនាបថឃ្លាំង : គេលែងសាងប្រាសាទអំពីឥដ្ឋទៀតហើយ ។ សំណង់ប្រាសាទភ្នំនិងកំណើតថែវ (galerie) កាន់តែរីកចំរើនឡើងទៀតនៅក្នុងសម័យនេះ ។

— នៅក្នុងរចនាបថ បាពួន : ប្រាសាទភ្នំរឹតតែមានចំនួនច្រើនឡើងទៀតឯខឿនកាន់តែធំហើយកាន់តែខ្ពស់ ។

នៅក្នុងរចនាបថ អង្គរវត្ត : ស្ថាបត្យកម្មខ្មែរបានចំរើនឡើងដល់កំពូល ។ គេសាងប្រាសាទអង្គរវត្តជាប្រាសាទភ្នំអំពីថ្មភក់ (តួប្រាសាទទាំងមូល) ។ គេជាមុននឹងសាងប្រាសាទអង្គរវត្តប្រកបដោយប្លង់ដ៏ល្អវិចិត្រ ស្ថាបត្យករខ្មែរ បានសាកល្បងសាងប្រាសាទបឹងមាលា ដែលមានប្លង់ដូចអង្គរវត្តដែរ ក៏ប៉ុន្តែប្រាសាទបឹងមាលានេះសង់នៅលើដីរាបស្មើ ។

— **នៅក្នុងរចនាបថបាយ័ន** : ស្ថាបត្យកម្មចុះអន់ថយបន្តិច ព្រោះប្រាសាទទាំងឡាយសាងដោយប្រញាប់ប្រញាល់ពេក ហើយថ្មក៏មិនសូវមានគុណភាពល្អដូចសម័យមុនឡើយ ។ ប្រាសាទទាំងឡាយសុទ្ធតែសង់នៅលើដីរាបស្មើបែបជាវត្តអារាម (លើកលែងប្រាសាទបាយ័ន) ដើម្បីសំរបទៅតាមទស្សនៈពុទ្ធសាសនា ។ លក្ខណៈពិសេសនៃរចនាបថនេះគឺប្រាង្គមុខបួនញញឹមប្រិមប្រិយ និងមាននាគអមសងខាងផ្លូវដែលឆ្លងគូចូលទៅកាន់ប្រាសាទ ។

សង្ខេប . — ក្រៅពីសម្ភារៈ ថ្មភ្នំ ឥដ្ឋ បាយអរ ថ្មភក់ មានថ្មបាយ

ក្រៀម (latérite) ដែលជារ៉ែមានជាតិដែក មានសណ្ឋានគ្រាប់ៗជាប់គ្នាដូចបាយក្រៀម មានពណ៌ក្រហម ខ្មៅ ស្វាយ ។ ថ្មបាយក្រៀមធន់នឹងធាតុអាកាសគ្រប់បែបយ៉ាង ។ គេមិនឆ្លាក់លើថ្មប្រភេទនេះទេ ប៉ុន្តែប្រើសង់កំពែង ជណ្ដើរចុះទៅក្នុងស្រះ ខឿនប្រាសាទ និងជញ្ជាំងប្រាសាទខ្លះដែរ ។ ឯឈើក៏មានប្រើខ្លះដែរ ប៉ុន្តែជាសម្ភារៈបន្ទាប់បន្សំសំរាប់ធ្វើពិតាន គ្រឿងទ្រដំបូលនិងផ្តែរ ។ ក្រៅពីនេះគេច្រើនយកឈើទៅសាងវាំងស្តេចនិងពន្លាស្តេចនៅពេលបុណ្យទានម្តងៗ ។ សម្ភារៈឈើមិនអាចទប់ទល់បានយូរនឹងពេលវេលា ហើយនិងធាតុអាកាសឡើយ ។ ដូចនេះចំលាក់នៅលើឈើក៏មិនស្ថិតស្ថេរដែរ ។

១-រចនាសម្ព័ន្ធ (structure).–

– **ជញ្ជាំង** ធ្វើដោយថ្មភក់ រឺថ្មបាយក្រៀម ។ គេរៀបដុំថ្មដែលគេបានត្រដុសរំលីងហើយ ដោយដាក់បន្ទុបលើគ្នា (តាមបណ្តោយដុំថ្ម ហើយឆ្លាស់គ្នាក្នុងមួយជួរៗ) ។

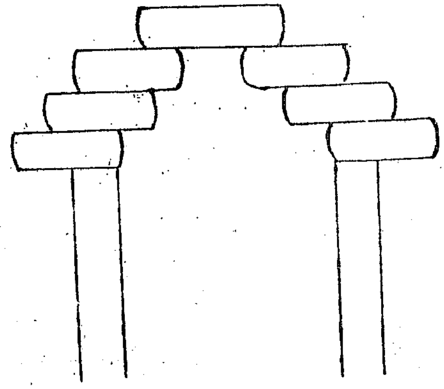

– **វួត (voûte)** ជួនកាលគេយកឥដ្ឋ ជួនកាលគេយកថ្មដើម្បីសង់វួត (ដំបូលប្រាសាទ) ។ នៅស្រុកខ្មែរ គេធ្វើវួតដោយរៀបផ្ទាំងថ្ម រឺឥដ្ឋអោយលៀនចេញពី

គ្នាបន្តិចម្តងៗ រហូតជួបគ្នានៅលើដំបូលលើបង្អស់ (voûte à encorbellement) ។ ជួនកាលគេលម្អពិដានឈើបាំងមិនអោយមើលឃើញវួតបែបនេះ ។

– ទ្វារ-បង្អួច គេធ្វើក្របទ្វារប្រាសាទអំពីថ្មភក់ ។ ឯបង្អួច ជួនកាលមានរាងការេ ជួនកាលចតុកោណកែង ។ គេច្រើនធ្វើទ្វារបង្អួចបិទជិតដោយភាគ អំពីថ្មបាយក្រៀម ជួនកាលគេធ្វើជាចំរឹងអំពីថ្មភក់ដាក់បញ្ឈរតាមបង្អួច ។

នៅតាមជញ្ជាំងប្រាសាទខ្លះ សិល្បករបានឆ្លាក់ធ្វើទ្វារនិងបង្អួចបញ្ឆោត (fausses portes et fausses fenêtres) ។

– ផ្តែរ ច្រើនមានទំហំធំនិងទម្ងន់ធ្ងន់ ដែលទ្រដោយសសរពេជ្រ (colonnette) ពីរ ។ ធម្មតាគេធ្វើផ្តែរពីរជាន់ ។ ផ្តែរទី ១ ជាផ្ទាំងថ្មធម្មតា (ផ្តែរសំរាប់ទ្រ) ។ ឯផ្តែរទី ២ ជាផ្ទាំងថ្ម ដែលគេរចនាដោយក្បាច់ក្បូរ រឺរូបផ្សេងៗ ហើយដែលដាក់បិទពីមុខផ្តែរទី១ (ផ្តែរសំរាប់លំអ) ។ គេបានសង្កេតឃើញថាក្បាច់លំអនៅលើផ្តែរ និងលើសសរពេជ្រក៏មានវិវត្តន៍ហូរកើតពីរចនាបថមួយទៅរចនាបថមួយដែរ ។

៣ – រចនាសម្ព័ន្ធទូទៅ (structure générale).–

គេតែងចាត់ទុកថា ប្រាសាទជាលំនៅរបស់អាទិទេព ។ ប្រាង្គ

ប្រាសាទដែលជាលំនៅអាទិទេព (sanctuaire) មានទំហំតូច ។ អ្នកដែលអាចចូលទៅក្នុងប្រាង្គនោះបាន មានតែពួកព្រាហ្មណ៍បុរោហិត និងពួកថែរក្សាប្រាសាទ ។ គេច្រើននិយមធ្វើប្រាង្គអាទិទេពនោះ ជារាងសាជី (Forme pyramidale) ហើយគេចាត់ទុកថាជាតំណាងភ្នំព្រះសុមេរុ ដែលជាទេវស្ថានរបស់អាទិទេពក្នុងព្រាហ្មណ៍សាសនា ។ ប្រាង្គនេះស្ថិតនៅចំអាក្ស (axe) នៃប្រាសាទនិងនៅចំកណ្ដាលប្រាង្គឯទៀតៗ ដែលជាលំនៅរបស់ទេវៈរាយរង និងជាលំនៅរបស់យានជំនិះនៃអាទិទេព ។

ប្រាសាទខ្លះទៀតត្រូវគេសន្និដ្ឋានថាជាបណ្ណាល័យ ប៉ុន្តែអ្នកខ្លះបានអះអាងថាជាកន្លែងដែលគេទុកដាក់ប្រដាប់ប្រដាសំខាន់ៗ សំរាប់រៀបពិធីទៅវិញ ។

គេបានសង្កេតឃើញនៅក្បែរប្រាសាទមានស្រះមួយជានិច្ច ។ គេតែងធ្វើកំពែងព័ទ្ធជុំវិញប្រាសាទ ។ ប្រាសាទខ្លះមានកំពែងច្រើនជាន់ កំពែងខ្លះសំរាប់ចូលបានតែពួកព្រាហ្មណ៍បុរោហិត ខ្លះទៀតសំរាប់ពួកអ្នករាំ ពួកភ្លេងជាដើម ។ នៅមាត់ជណ្ដើរឡើងទៅកាន់កំពែងនីមួយៗ មាន **គោបុរៈ** គឺជាទ្វារដែលមានដំបូលរាងដូចប្រាង្គកណ្ដាលដែរ ប៉ុន្តែតូចជាង ។ នៅពីមុខប្រាង្គកណ្ដាល មានថែវម៉្យាងដែលភ្ជាប់ទៅនឹងប្រាង្គនោះ ហើយដែលគេនិយមហៅថា **មណ្ឌប** ។

ជាទូទៅគេសង់ប្រាសាទបែរមុខទៅទិសខាងកើត ដោយគេនិយមជឿថាទិសខាងកើតជាទិសដែលកើតមានសេចក្ដីចំរើនរុងរឿង លើកលែង

ប្រាសាទអង្គរវត្តមួយ ដែលបែរមុខទៅទិសខាងលិចវិញ ។ មានសម្មតិកម្មជាច្រើនចំពោះការបែរមុខទៅលិចនៃប្រាសាទអង្គរវត្ត :

— អ្នកខ្លះថាបើធ្វើប្រាសាទអង្គរវត្តបែរមុខទៅកើត វាជិតស្ទឹងសៀមរាបពេក នាំអោយគ្មានកន្លែងធ្វើបុណ្យទាន ហើយផ្លូវចូលទៅកាន់រាជធានីអង្គរធំនោះនៅទិសខាងលិចស្រាប់ ។

— អ្នកខ្លះថាធ្វើបែរទៅកើត បាក់ដូចជាបាតតូចទៅលើប្រាសាទសំខាន់ៗឯទៀត ។

— អ្នកខ្លះទៀតថា បានជាបុព្វបុរសយើងសាងអង្គរវត្តបែរមុខទៅខាងលិច ពីព្រោះប្រាសាទនេះជាប្រាសាទផ្នូររបស់ព្រះបាទសុរិយាវរ្ម័នទី ២ ។

ឃ – ប្រភេទនៃប្រាសាទ. –

គេបានសង្កេតឃើញថា ប្រាសាទបុរាណមានច្រើនប្រភេទណាស់:

— **ប្រាសាទដែលមានប្រាង្គតែមួយ ហើយសង់ដាច់តែឯង**

ឧ. ប្រាសាទភ្នំបាយ៉ង់ ប្រាសាទភ្នំបាសិត ប្រាសាទភូមិប្រាសាទ ។ល។

— **ប្រាសាទដែលមានប្រាង្គច្រើននៅលើខឿនតែមួយជាន់**

ឧ. ប្រាសាទព្រះគោ ប្រាសាទលលៃ ។ល។

— **ប្រាសាទដែលសង់លើដីរាប** (temple à plat) គ្មានខឿនទេ គឺសង់ផ្ទាល់ដីរាបស្មើ ។

ឧ. ប្រាសាទ ភូមិប្រាសាទ ប្រាសាទព្រះខាន់ ។ល។

– ប្រាសាទភ្នំ (temple-montagne) សង់ខ្ពស់ដូចភ្នំ មានទំហំធំ

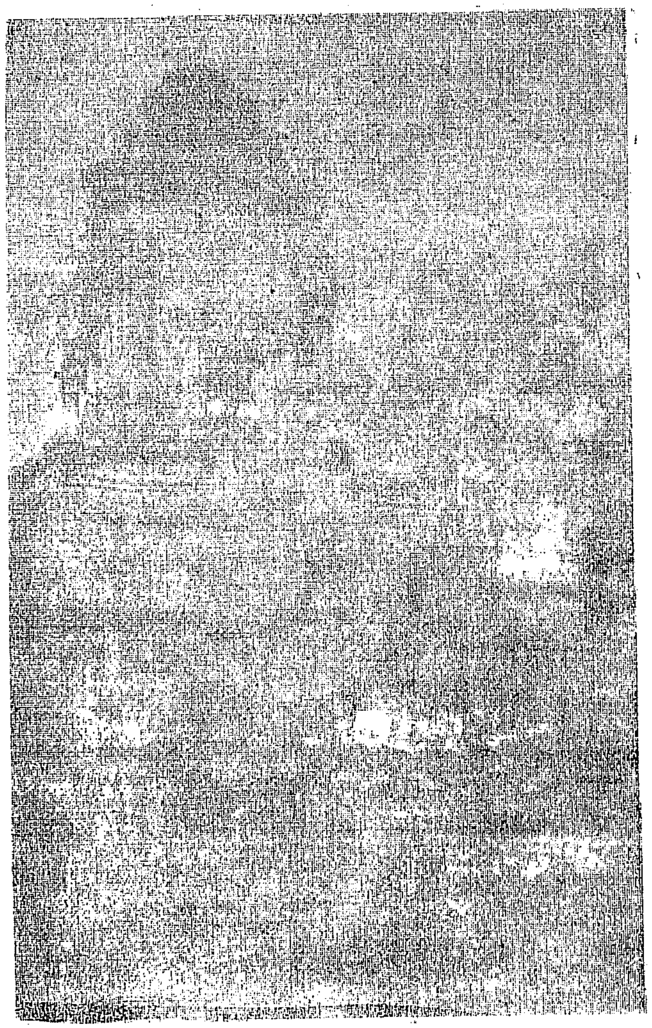

ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង

មានខឿនច្រើនជាន់ ។ ប្រាសាទភ្នំមាន២យ៉ាង: ប្រាសាទភ្នំ ដែលសង់នៅលើភ្នំធម្មជាតិ (montagne naturelle) ឧ. ប្រាសាទបាខែង និងប្រាសាទភ្នំដែលសង់នៅលើដី (montagne artificielle) ឧ. ប្រាសាទបាគង ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុង ប្រាសាទធំ ប្រាសាទប្រែរូប ប្រាសាទតាកែវ ប្រាសាទបាពួន ប្រាសាទអង្គរវត្ត ប្រាសាទបាយ័ន ។ល។ គេសង់ប្រាសាទភ្នំ គឺ ដើម្បីតំណាងភ្នំនេះឯង ។ តាមទស្សនៈឥណ្ឌា គេនិយមគោរពភ្នំព្រះសុមេរុជាឋាននៃអាទិទេពឥស្សូរ ។ នៅស្រុកខ្មែរ តាមជំនឿលទ្ធិសាសនាព្រាហ្មណ៍អំពីអាទិទេព គេបានសាងរូបលិង្គតំណាងព្រះឥស្សូរ តំកល់នៅក្នុងប្រាសាទភ្នំខ្លះ មានប្រាសាទបាគង ប្រាសាទបាខែង ជាដើម ហើយដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងពិធីទេវរាជថែមទៀត ។

ខ – មុខងារប្រាសាទ: –

មតិខ្លះបានយល់ច្រលំថា ប្រាសាទដែលបុព្វបុរសយើងបានកសាងទុកមកគឺសំរាប់ជាលំនៅឋាន (រាជវាំង) របស់ព្រះមហាក្សត្រ ។ តាមពិតប្រាសាទខ្មែរបុរាណទាំងឡាយ ទោះជាប្រាសាទភ្នំក្តី រឺ ជាប្រាសាទសង់លើដីរាបក្តី ពុំមែនសំរាប់នៅទេ គឺ សំរាប់ :

– ឧទ្ទិសថ្វាយអាទិទេព រឺ ទេវៈផ្សេងៗ ក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍ ដូចជាព្រះឥស្សូរ ព្រះនារាយណ៍ ជាដើម ។

- ឧទ្ទិសថ្វាយពោធិសត្វ ក្នុងពុទ្ធសាសនា ដូចជាលោកេស្វរៈ (ពោធិសត្វខាងពុទ្ធសាសនាមហាយាន) ។
- ឧទ្ទិសថ្វាយទេវរាជ (តំកល់លិង្គព្រះឥស្វរក្នុងប្រាសាទជាតំណាងព្រះរាជា) ។
- ឧទ្ទិសថ្វាយបុព្វបុរសព្រះរាជា មានព្រះបិតា-មាតា និងវីរជនខ្លះ ។

ច- តំលៃនៃស្ថាបត្យកម្មខ្មែរ.

ការសិក្សារួចមកហើយ បង្ហាញអោយឃើញថា សិល្បៈផ្នែកស្ថាបត្យកម្មខ្មែរមានវិវត្តន៍ឥតឈប់ឈរ ទៅកាន់ការលូតលាស់ចំរើនពីសម័យមួយទៅសម័យមួយទៀត ។ ការចំរើនលូតលាស់បែបនេះ សអោយឃើញថាបុព្វបុរសខ្មែរដែលជាស្ថាបត្យករ មានទេពកោសល្យខ្ពង់ខ្ពស់ណាស់ ។ ក្រៅពីទេពកោសល្យខាងច្នៃនិងផ្សំផ្គុំសិល្បៈបរទេសជាមួយសិល្បៈរបស់ខ្លួនដើម្បីអោយកើតបានជាសិល្បៈមួយថ្មីទៀត មានរូបរាងនិងលក្ខណៈជាខ្មែរ នៅមានទេពកោសល្យខាងបង្កើតថ្មីស្របតាមទស្សនៈដែលជាមូលដ្ឋានទ្រទ្រង់សិល្បៈនោះថែមទៀត ។

នៅសម័យភ្នំដា ខ្មែរបានយកភ្នំធម្មជាតិមកលុងធ្វើជាប្រាសាទគ្រាប់តាមឥណ្ឌាមែន ប៉ុន្តែនៅសម័យក្រោយមកទៀតបុព្វបុរសខ្មែរបានច្នៃគំនិតគោរពនៅលើទីខ្ពស់អោយចេញជារូបរាងប្រាសាទ (ប្រាសាទភ្នំ) មានថ្នៀងច្រើនជាន់ដើម្បីអោយខ្ពស់ដូចភ្នំធម្មជាតិ ។ ទស្សនៈគោរពនៅលើ

ទីខ្ពស់នេះ ខ្មែរយើងក៏ធ្លាប់មានរួចមកហើយដែរ មុនសាសនាព្រាហ្មណ៍ចូលមក គឺទស្សនៈគោរពអ្នកតានៅលើកំពូលភ្នំ រឺ នៅទីខ្ពស់ ។ លុះទស្សនៈឥណ្ឌាចូលមកក៏ស៊ីគ្នាតែម្តង ។ រាំងបង្កាន់ដៃនាគនៅសងខាងផ្លូវទៅកាន់ប្រាសាទនីមួយ ៗ និងគូទឹកដែលព័ទ្ធជុំវិញប្រាសាទជានិមិត្តរូបនៃកំណូរសមុទ្រទឹកដោះក្នុងទស្សនៈឥណ្ឌានាសម័យដើមក៏បានក្លាយមកជានិមិត្តរូបនៃនយោបាយទឹកដ៏ប្រសើររបស់ខ្មែរនាសម័យអង្គរ ។ ត្រង់នេះបង្ហាញអោយឃើញថា សិល្បៈខ្មែរពុំគ្រាន់តែបំរើគំនិតនិមិត្តរូបនិយមក្នុងជំនឿសាសនាប៉ុណ្ណោះទេ គឺបំរើគំនិតមនុស្សនិយម (បំរើប្រយោជន៍មនុស្ស) ផងដែរ ។

អាស្រ័យដោយស្នាដៃដ៏ប៉ិនប្រសប់ ដ៏ឆើតឆាយរបស់ដូនតាយើងបែបនេះហើយ បានជាសិល្បៈស្ថាបត្យកម្មខ្មែរ មានតំលៃខ្ពង់ខ្ពស់ទាំងក្នុងប្រទេស ទាំងក្រៅប្រទេសដោយបានទទួលការកោតសរសើរ ស្ញប់ស្ញែងយ៉ាងក្រៃលែង ។

តំលៃបែបនេះក៏មានដែរនៅក្នុងសិល្បៈផ្នែកចំលាក់ ដែលយើងនឹងលើកយកមកសិក្សាតទៅទៀត ។

* * *

២-រូបចំលាក់បុរាណ

ក្រៅពីសិល្បៈសំណង់ បុព្វបុរសខ្មែរបានទុកស្នាដៃខាងសិល្បៈចំលាក់ដែលគេបានប្រទះឃើញជាច្រើននៅតាមប្រាសាទខ្មែរបុរាណ ។

ក – ប្រភេទចំលាក់.–

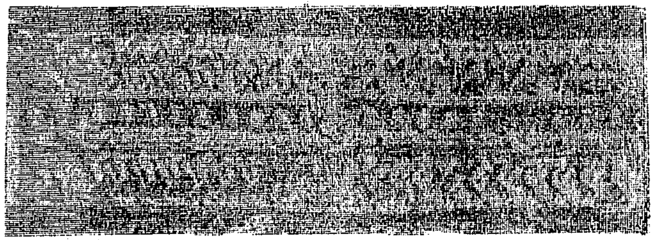

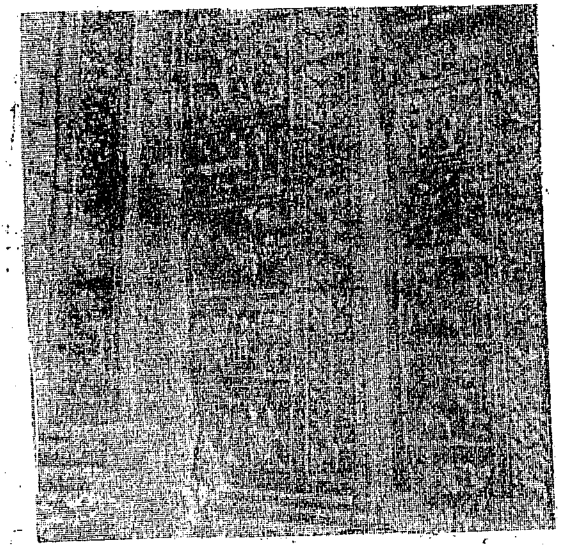

ក្បាច់លិបជារឿង

គេបានសង្កេតឃើញថា ចំលាក់បុរាណខ្មែរមាន ៣ យ៉ាងគឺ : ចំ-លាក់លិប រឺ ចំលាក់រាក់ ចំលាក់លៀន រឺ ចំលាក់ជ្រៅ និង ចំលាក់លោត (ក្លាយទៅជារូបបដិមា) ។

– **ចំលាក់លិប** (bas-relief) គឺក្បាច់ដែលគេឆ្លាក់នៅលើផ្ទាំងថ្មលូកចូលទៅក្នុងផ្ទៃថ្ម មើលទៅមិនសូវឃើញខ្ពស់ រឺផុសចេញខ្លាំងពីផ្ទៃថ្មទេ ។ គេច្រើនធ្វើក្បាច់បែបនេះនៅតាមជញ្ជាំងប្រាសាទ ។ ឧ. ក្បាច់លិបជារឿង (bas - relief à scènes) នៅតាមថែវជាន់ទី ១ នៃប្រាសាទអង្គរវត្ត ។

– **ចំលាក់លៀន** (haut-relief) គឺក្បាច់ដែលឆ្លាក់នោះលៀនចេញខ្ពស់ពីផ្ទៃថ្ម ព្រោះគេដាប់សាច់ថ្មអោយជ្រៅ មើលទៅរូបចំលាក់ហាក់ដូចផុសចេញពីផ្ទៃថ្ម ។ គេនិយមធ្វើចំលាក់លៀន នៅលើផ្តែរ លើសសរពេជ្រ លើជញ្ជាំង (ដូចរូបទេពអប្សរ) ។

– **ចំលាក់លោត** (ronde-bosse) ម្តងនេះ គេឆ្លាក់រូបសត្វ រឺមនុស្សពុំមែននៅលើជញ្ជាំងទេ គឺដាច់ពីជញ្ជាំង ប៉ុន្តែផ្អែកជាប់នឹងជញ្ជាំងដោយទំរ (stèle d' appui) ព្រោះខ្លាចរលំដួល ។ លុះក្រោយមកទៀតគេឆ្លាក់រូប **បដិមា** (statue) ដាច់តែឯង ដោយមិនចាំបាច់មានទំរដូចមុនទៀតទេ ។

ខ – ប្រធានចំលាក់.–

រូបចំលាក់បុរាណមានច្រើនបែបយ៉ាងណាស់ ក្នុងពេលនេះយើង

ទេពអប្សរ

សូមលើកយកតែរូបចំលាក់ដែលទាក់ទងទៅនឹងសាសនា និងប្រាសាទបូរាណមកសិក្សាតែប៉ុននោះ ។

* ពុទ្ធរូប (4) (5) . –

គេបានប្រទះឃើញមានពុទ្ធបដិមា តាំងពីក្នុងសម័យនគរភ្នំ [illegible] ក្នុងសិល្បៈខ្មែរ ព្រះពុទ្ធរូបគ្មានគ្រឿងអលង្ការទេ ហើយច្រើនមានកាយវិការ (មុទ្រៈ រឺមុទ្រា) ប្លែកៗ គ្នាដូចតទៅនេះ :

– ឈានមុទ្រៈ រូបគង់ភ្នែនមាននាគប្រក់ពីលើ បាតព្រះហស្តទាំងពីរ[illegible] ហើយដាក់លើភ្លៅ គឺជាកាយវិការកំពុងធ្វើសមាធិ (geste de la méditation) ។

– ភូមិស្បសិមុទ្រៈ រូបគង់ភ្នែន ព្រះហស្តឆ្វេងដាក់លើភ្លៅ ព្រះហស្តស្តាំដាក់លើក្បាលជង្គង់ហើយសំយុងចុងព្រះហស្តទៅរកដី គឺជាកាយវិការយកព្រះធរណីជាសាក្សី (geste de l' attestation de la terre) ក្នុងពេលផ្ចាញ់មារ ។

– អភយមុទ្រៈ រូបឈរ ព្រះហស្តទាំងពីរលោដាក់ទៅមុខ ចុងព្រះហស្តលើកទៅលើ គឺជាកាយវិការបញ្ជាក់ថា កុំខ្លាច (geste qui assure) ។

– ធម្មចក្រមុទ្រៈ រូបគង់ភ្នែន ព្រះហស្តទាំងពីរបង្ហាញជាសញ្ញាបង្វិលកង់ចក្រ គឺជាកាយវិការសំដែងធម្មចក្រ (geste de faire tourner la roue de la Loi) ។

– វរមុទ្រ: រូបឈរ ព្រះហស្តលាដាក់ទៅមុខ ចុងព្រះហស្តសំយុងទៅក្រោម គឺជាកាយវិការសប្បុរសធម៌ ឬដាក់ទាន (geste de la charité ou du don) ។

– វិតក្កមុទ្រ: រូបឈរ ព្រះហស្តទាំងពីរលាបែរទៅមុខ បត់ចុងព្រះហស្តកណ្តាលមកភ្ជាប់នឹងមេដៃ គឺជាកាយវិការបង្ហាញថា ការដែលធ្វើរួចហើយធ្វើថែមទៀតអោយវិតតែមាំមួនឡើង(geste de l'argumentation) ឬបង្ហាញការត្រិះរិះពិចារណា ។

ក្រៅពីរូបដែលមានកាយវិការទាំងនេះ គេបានសង្កេតឃើញមានពុទ្ធរូបគង់ភ្នែន មានរូបស្គាំងស្គមឃើញតែឆ្អឹង (ព្រះពុទ្ធធ្វើទុក្ករកិរិយា) និងពុទ្ធរូបផ្ទុំផ្អៀងទៅខាងស្តាំ (ព្រះពុទ្ធចូលបរិនិព្វាន) ។

នៅមានលក្ខណៈផ្សេង ៗ ទៀតដើម្បីសំគាល់ព្រះពុទ្ធរូបដូចជា :

– គ្រងចីវរ ទុកស្មាខាងស្តាំទទេ

– មានសញ្ញាមួយនៅចន្លោះភ្នែក

– មានពក ឬកន្ទុប (protubérance) នៅលើព្រះកេស

– មានសក់ច្រើនរួញ ហើយគួចត្របាញ់ជុំៗ

– មានមុខមូលរាងពងក្រពើ

– មានត្រចៀកធំ ៗ ហើយវែងធ្លាក់ទៅក្រោម

– មានទឹកមុខញញឹម ។

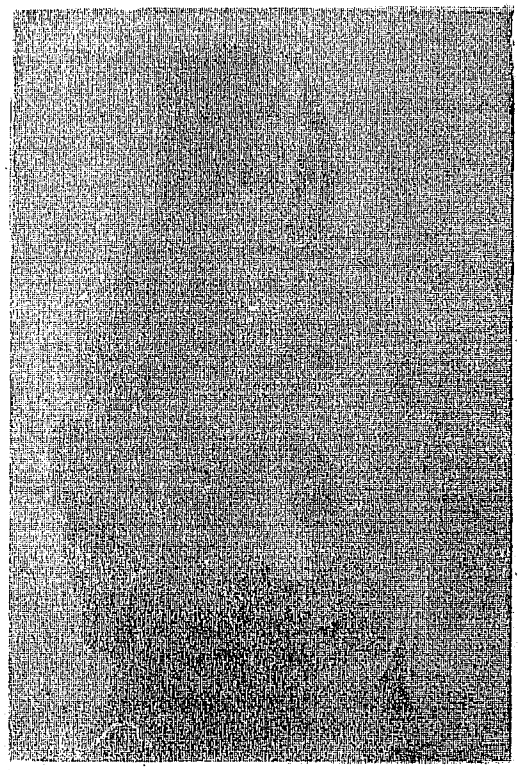

លោកេស្វរៈ

* ពោធិសត្វ (ក្នុងពុទ្ធសាសនាមហាយាន).–

– លោកេស្វរ: ជាពោធិសត្វជួយសង្គ្រោះ និងអោយសុខដល់សត្វលោក ។ គេឆ្លាក់រូបពោធិសត្វលោកេស្វរៈគង់ឈរលើផ្កាឈូក មានព្រះហស្តច្រើន ទ្រង់កេតនភណ្ឌផ្សេងៗ មានគម្ពីរ ខ្សែផ្កាំ ដប ឬ ផ្កាឈូកជាដើម មានគ្រឿងអលង្ការច្រើន មានផ្នួងសក់ធំ ៗ ហើយនៅលើផ្នួងសក់ មានព្រះពុទ្ធរូបមួយឈ្មោះ អមិតាភៈ (Amitabha) ។

– មញ្ជុស្រី ជាពោធិសត្វគុណាការ ។ គេធ្វើរូបមនុស្សកាន់សៀវភៅមួយ និងព្រះខាន់មួយ គង់លើសត្វគោ ។

សមន្តភទ្រ ជាពោធិសត្វគ្រប់គ្រងខ្ជាន់ (អ្នកកាន់) សាសនា ។ គេធ្វើរូប

មនុស្សគង់លើសត្វដំរី ។

– មៃត្រេយ ជាពោធិសត្វ ដែលនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ បន្ទាប់ពីព្រះពុទ្ធ សមណគោតម ។

– ក្សិតិគភ៌ ជាពោធិសត្វស្រង់មនុស្សពីនរក ។

– វជ្របាណិ ជាពោធិសត្វការពារសាសនា ។ គេធ្វើរូបមនុស្សកាន់រន្ទះ។

– ប្រជ្ញាបារមិតា ជាពោធិសត្វស្រី ជានិមិត្តរូបនៃប្រាជ្ញា ។

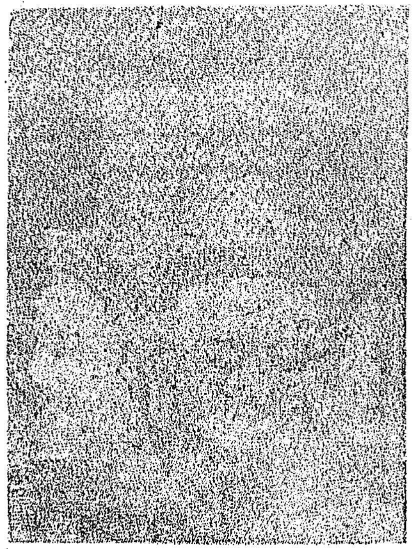

ព្រះព្រហ្ម

* ព្រហ្ម. –

លក្ខណៈពិសេសសំគាល់ព្រះព្រហ្ម គឺ:

– ព្រះភក្ត្រ៤

– ព្រះហស្ត កាន់ គម្ពីរវេទ រឺផ្កាឈូក

– កេតនភណ្ឌ : ប៉ាន់រឺថូថាស ស្លាបព្រារាជពិធី ខ្សែផ្កាំ ។ល។

– យានជំនិះ : សត្វហង្ស

– មហេសី : សរស្វតី

– បុត្រ ៣ : ទក្ស ភគុ សន្ធិយា ។

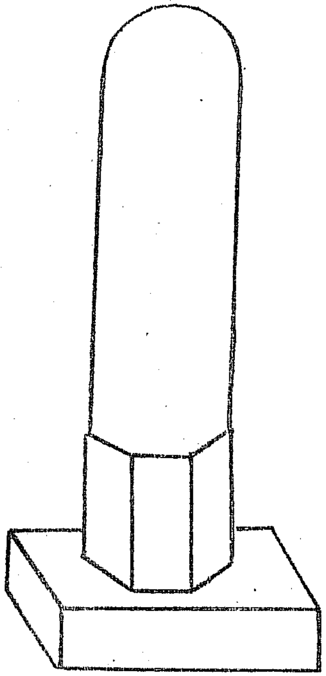

លិង្គឥសូរ

* ឥសូរ. –

នៅមុនសម័យអង្គរ គេពុំប្រទះឃើញរូបចំលាក់ ជារូបមនុស្សតំណាងព្រះឥសូរឡើយ គឺមានតែចំលាក់រូបលិង្គព្រះឥសូរ ដែលគេឆ្លាក់អំពីថ្មពណ៌ប្រផេះ ហើយដែលមានរាងវៀវដូចតទៅនេះ :

– ផ្នែកលើមានរាងមូលវែងដូចសសរ,

– ផ្នែកកណ្ដាលមានរាង ៦ ជ្រុង ជួនកាល ៨ ជ្រុងជាទំរ

– ផ្នែកក្រោមមានរាង៤ជ្រុងស្មើជាទំរដែរ ។

នៅលើរូបលិង្គខ្លះ គេឆ្លាក់មុខមនុស្ស ។ លិង្គដែលមានឆ្លាក់រូបបែបនេះ ហៅថា មុខលិង្គ ។

គេនិយមតំកល់លិង្គព្រះឥសូរលើយោនីនាងឧមា (ទុកជាទំរ) ។

គេបានសង្កេតឃើញថា លិង្គព្រះឥសូរ ដែលគេបានតាំងនៅក្នុងប្រាសាទបូរាណ ពុំមែនសុទ្ធតែតំណាងព្រះឥសូរទាំងអស់ទេ យ៉ាងណាមិញ លិង្គដែលតំកល់ក្នុងប្រាសាទភ្នំ ដូចជា ប្រាសាទបាគង-បាខែង

ជាដើម ការបូជាណាស់ទេវរាជ (គោរពលទ្ធិទេវរាជ : culte du Roi-Dieu) ។

លុះក្រោយមកទៀត ទើបមានការឆ្លាក់រូបមនុស្សផ្សេងៗ សំគាល់ព្រះឥសូរ គឺ :

– រូបដូចឥសី ដែលមានផ្នួងសក់ធំ ហើយមានខ្សែផ្កានៅក នៅដៃ ។

– រូបដូចមហាក្សត្រគង់លើបល្ល័ង្ក មានគ្រឿងអលង្ការគ្រប់មុខ ។

– រូបដូចគ្រូរបាំ ។

ព្រះឥសូរ

– រូបមនុស្សដែលមានផ្នួងសក់ លំអដោយចំណិតព្រះចន្ទ (រាងដូចកណ្ដៀវ) នៅពីមុខ ។

– រូបមនុស្សដែលមានភ្នែក ៣ : ភ្នែក ២ ដូចមនុស្សធម្មតា រីឯភ្នែកទី៣ នៅចំកណ្ដាលថ្ងាស ។

– រូបមនុស្សដែលមានមុខ១ ដៃ២ ជួនកាលប្រែងភាគជាមុខ៥ ដៃ១០ ហើយមានកេតនភណ្ឌសំខាន់ៗ ដូចជា : ត្រីសូល៍ (ច្បូក) ខ្សែផ្គាំ ស្គរ ដប លលាដ៍ក្បាល ខ្សែ ១ ចង្វាយជាដើម ។

គេច្រើនសាងរូបព្រះឥសូរពីតម្នាក់ឯង រឺ ជាមួយយានជំនិះគោនន្ទិ។ ឯសក្តិ (មហេសីអាទិទេព) ព្រះឥសូរមាននាមផ្សេងៗគឺ : បរវតី ឧមា ទូរគា កាឡី គោរី ទេវី កុមារី ចន្ទី មហាទេវី ។ ព្រះឥសូរមានបុត្រ ២ អង្គគឺ : ស្កន្ទ (ទេវៈតំណាងចំបាំង មានយានជំនិះជាសត្វក្ងោក) និង គណេស (ទេវៈខាងបញ្ញាមានដៃ ៤ ពោះកំប៉ោង ក្បាលជាដំរី ភ្លុកគេ ២ ខាងស្តាំ ភ្លុកឆ្វេងបាក់ក្នុងពេលប្រយុទ្ធជាមួយបរសុរាមៈ ដែលជាអវិតារវិស្ណុ មានយានជំនិះជាសត្វកណ្ដុរ) ។

* នារាយណ៍ . –

គេឆ្លាក់រូបមនុស្ស ដែលច្រើនតែមានដៃ ៤ មានកេតនភណ្ឌផ្សេងៗ គឺ : ចាស់ ខ្យងស័ង្ខ មោង ដុំមូល (ផែនដី) រឺ ផ្កាឈូក (និយមនៅស្រុកឥណ្ឌា) មួកមូលវែង (mytre cylindrique) ។ គេច្រើនសាងព្រះនារាយណ៍ទ្រង់ឈរ ។ នៅតាមក្បាច់សិលាលើជញ្ជាំងប្រាសាទអង្គរវត្ត គេប្រទះឃើញព្រះនារាយណ៍ជិះសត្វគ្រុឌ ។ ជួនកាលគេឆ្លាក់រូបព្រះនារាយណ៍ផ្ទុំលើពស់ឈ្មោះ សេសៈ នៅកណ្ដាលសមុទ្រ មានដើមឈូកដុះចេញពីផ្ចិត ហើយនៅលើផ្កាឈូកមានរូបព្រះព្រហ្ម ។ សក្តិព្រះនារាយណ៍មាននាម ស្រ្តី (តំណាងទ្រព្យសម្បត្តិ) រឺ លក្ស្មី (តំណាងសោភណភាព) ព្រះហស្តកាន់ផ្កាឈូក ។ អវតារព្រះនារាយណ៍ មានទាំងអស់ ៩ គឺ :

– អវតារជារូបមនុស្ស ៖ វាមនៈ បរសុរាម រាម ក្រិស្ណ ។

– **អវតារជារូបមនុស្សក្បាលជាសត្វ ៖ នរសិង្គ កល្កិន ។**

– **អវតារជារូបសត្វ ៖ មត្ស្យ កូម៌ វរាហ ។**

ព្រះនារាយណ៍

នៅស្រុកខ្មែរយើង គេពុំបានឆ្លាក់រូបអវតារគ្រប់ទាំងអស់ទេ គេប្រទះឃើញនៅតាមជញ្ជាំងប្រាសាទអង្គរវត្ត មានរូប កូម៌ (នៅក្នុងរឿង

កូរសមុទ្ទទឹកដោះ) រូបរាម (នៅក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍) រូបក្រិស្ណ (នៅក្នុងរឿងមហាភារតៈ) រូបក្រិស្ណមួយទៀត លើកដៃទ្រភ្នំ (ឆ្លាក់ជាក្បាច់លោកនៅវត្តកោះ ខេត្តតាកែវ) រូបកល្កិន (រូបមនុស្សក្បាលសេះ) ។

* ហរិហរៈ . —

នៅមុនសម័យអង្គរ គេបានសាងរូបបដិមាហរិហរៈសំគាល់អាទិទេពឥសូរផង វិស្ណុផង ដូចជាហរិហរៈប្រាសាទអណ្តែត ។ គេស្គាល់ព្រះឥសូរដោយសារមុខ (នៅចំហៀងខាងស្តាំរូប) កេតនភណ្ឌរី សក់រួញផ្ទត់ៗ ។ ឯព្រះវិស្ណុគេស្គាល់ដោយសារមុខ (នៅចំហៀងខាងឆ្វេងរូប) និងមកុដមូលវែង ។ រូបបដិមា ហរិហរៈនេះមានរាងរៅសមសួនល្អណាស់ ។

ក្រៅពីរូបចំលាក់តំណាងទេវៈសំខាន់ៗដែលបានរៀប

រាប់ចាប់ពីលើនោះមានរូបចំលាក់សំគាល់ទេវៈរាយរង់ជាច្រើនទៀតដូចជា :

- ព្រះឥន្ទ្រ គង់លើដំរីឰរាវ័ណក្បាល ៣. កាន់វជ្រៈ ចាស ពូថៅ កង្វេរ ដំរី ។
- ព្រះអគ្និ គង់លើសត្វពពែ កាន់ពូថៅ ភ្លើងចន្លុះ ផ្ចិត ។
- ព្រះវរុណ គង់លើសត្វនាគ ចាំងក្លោះ ។
- ព្រះយម គង់លើសត្វក្របី កាន់ពូថៅ ផោង ដាវ កាំបិត ។
- ព្រះចន្ទក៏ដូចព្រះអាទិត្យ គង់លើរទេះសេះ មានពន្លឺចេញពីខ្លួន។ល។

ឯរូបទេវតា ទេពអប្សរនៅក្នុងសិល្បៈ គេច្រើនធ្វើរូបឈរ រឺហោះហើរលើអាកាស ជាអ្នកចាំ រឺកាន់បាច់ផ្កា ។ គេធ្វើរូប ទ្វារបាល នៅអមមុខទ្វារប្រាសាទហើយមានកាន់អាវុធផង ។

* សត្វ . —

- សត្វដែលជាយានជំនិះរបស់អាទិទេព : គោនន្ទិ គ្រុឌ ហង្ស ។ល។
- សត្វដែលមានមុខងារជាអ្នកយាមចាំថែរក្សាប្រាសាទ រឺសំរាប់តែងលំអ : នាគ មករ រាហូ សិង្ហ ដំរី ស្វា ។ល។

* ផ្កា-ភ្ញី-ក្បាច់ផ្សេងៗ . —

គេច្រើនឆ្លាក់ផ្កា ភ្ញី ស្លឹកឈើ និងក្បាច់ផ្សេងៗ នៅលើផ្តែរ សសរពេជ្រនិងតាមជញ្ជាំងសំរាប់លំអប្រាសាទ ។

* រឿង . —

ចំលាក់រឿងក៏មានច្រើនដែរនៅតាមជញ្ជាំងប្រាសាទ ដូចជានៅប្រាសាទអង្គរវត្ត មានចំលាក់រឿងដកស្រង់អំពីរឿងរាមកេរ្តិ៍ (រាមាយណៈខ្មែរ) រឿងមហាភារតៈ រឿងរាមាយណៈ (គ្រងកួរសមុទ្រទឹកដោះដើម្បីបង្កើតទឹកអម្រឹត) ជាដើម ។ នៅប្រាសាទបាយ័ន មានចំលាក់រឿងប្រវត្តិសាស្រ្ត ដូចជាចំបាំងរវាងខ្មែរនិងចាម រឿងជីវភាពពិតប្រាកដរបស់អ្នកស្រុក ដូចជាការបរបាញ់ ការនេសាទត្រី ការលក់ដូរ ល្បែងប្រជល់មាន់ ប្រជល់ជ្រូក ។ល។

គ. វិវត្តន៍ចំលាក់(5). —

សិល្បៈចំលាក់ក៏ដូចជាសិល្បៈសំណង់ដែរ តែងមានវិវត្តន៍ពីសម័យមួយទៅសម័យមួយមិនឈប់ឈរ ។

* រូបបដិមា . —

នៅរចនាបថភ្នំដា គេបានប្រទះឃើញពុទ្ធបដិមានិងទេវបដិមា (ខាងព្រាហ្មណ៍សាសនា) ជាច្រើននៅអង្គរបូរី កំពង់ស្ពឺ ឧដុង្គ ។ ដោយខ្លាចរលំគេធ្វើរូបបដិមាសុទ្ធតែមានទំរើទំរមានរាងជាក្រចកសេះ រាងមូលទ្រវែង ជួនកាលបួនជ្រុងទ្រវែង ហើយជួនកាលទៀតគេយកកេតនភណ្ឌ រឺដាយសំពត់របស់រូបបដិមា ទល់រូបចំលាក់នោះតែម្តង ។ ផ្ទុយទៅរូប

បដិមាក្នុងសម័យនោះឈរមិនត្រង់ទេ គឺមានរាងកាច់ចង្កេះនិងមានសំលៀកបំពាក់ដូចឥណ្ឌា (ឧ. រូបក្រិស្ណទ្រភ្នំ) ។

រហូតមកដល់រចនាបថព្រៃក្មេង រាងកាច់ចង្កេះបែបឥណ្ឌា ពុំសូវមានទៀតទេ ។ សិល្បៈមានការលូតលាស់ច្រើន មានការសាកល្បងរចនាបែបខ្មែរ ។ រូបបដិមា ហរិហរៈ នៅប្រាសាទអណ្តែត ត្រូវបានគេកោតសរសើរយ៉ាងខ្លាំងហើយចាត់ទុកជាស្នាដៃឯកក្នុងសិល្បៈខ្មែរ ព្រោះរូបចំលាក់នេះបានបង្ហាញអោយឃើញថា សិល្បករខ្មែរមានបច្ចេកទេសខ្ពង់ខ្ពស់ ដោយចេះឆ្លាក់រូបនេះអោយមានរាងរៅសមសួនល្អឥតខ្ចោះ ។ ចំណែកឯទំរង់ទំនប់របស់បដិមា គេសាកល្បងបំបាត់ចោលនៅរចនាបថកំពង់ព្រះ ។ សិល្បៈនៅរចនាបថព្រះគោមានលក្ខណៈខ្មែរសុទ្ធសាធ ។ រូបបដិមារាងត្រង់ៗអស់កាច់ចង្កេះហើយ ប៉ុន្តែមានវិវត្តន៍ខាងសំលៀកបំពាក់ មានលំអដោយគ្រឿងអលង្ការនៅកដៃនិងកដៃ មានចិញ្ចើមរាងត្រង់ជាប់គ្នា មានពុកចង្កា (រូបបដិមាប្រុស) ។ រចនាបថកោះកេរ បានបង្ហាញស្នាដៃប្លែកពីមុន ត្រង់រូបបដិមាមានមាឌមាំៗប្រកបដោយចលនាផ្សេងៗដូចជា : ដើរ រាំ ប្រយុទ្ធគ្នា (ឧ.សុគ្រីពនិងពាលី) ដើម្បីបង្ហាញអំណាចនិងថាមពល (ពុំសូវគិតគូរពីរៀងស្អាតទេ ឧ.រូបគ្រុឌនៅសារមន្ទីរជាតិ) ។ ប៉ុន្តែចាប់ពីរចនាបថបន្ទាយស្រីទៅ រូបបដិមាមានរាងតូចៗប្រកបដោយទឹកមុខសុភាព ។ គេប្រទះឃើញមានពុទ្ធរូបកាន់តែច្រើនឡើង ហើយច្រើនតែសាងជាបែបមុទ្រះផ្សេងៗនៅសម័យរចនាបថ

អង្គរវត្ត ។ ការរចនារូបបដិមានៅរចនាបថបាយ័នមានការចំរើនលូតលាស់ជាខ្លាំង ។ គេពុំសូវគិតគូរពីរាងរៅទេ គេផ្ចិតផ្ចង់តែត្រង់ទ្រង់មុខ ដូចជា រូបព្រះពុទ្ធ ព្រះពោធិសត្វលោកេស្វរៈ ព្រះបរមរូបជ័យវរ្ម័នទី ៧ ដែលមានភ្នែកសំលឹងមកក្រោម រឺ បិតជិត បបូរមាត់ញញឹម ។ ទឹកមុខញញឹមសុភាពទន់ភ្លន់ បង្ហាញន័យថា សប្បាយនឹងរកឃើញអ្វីមួយ (ដូចជាធ្វើសមាធិ) ។

* សសរពេជ្រ. –

សសរពេជ្រដែលនៅអមសងខាងទ្វារប្រាសាទ ហើយដែលទ្រផ្តែរ មានវិវត្តន៍ពីរាងមូលទៅរាងជ្រុង ហើយពីរាងជ្រុងទៅមូល ។ ចាប់ពីរចនាបថភ្នំដារហូតដល់រចនាបថព្រៃក្មេង សសរពេជ្រមានរាងមូលនៅឡើយ ប្លែកតែចំលាក់នៅលើសសរដែលមាន[illegible] ។ នៅរចនាបថកំពង់ព្រះសសរពេជ្រភាគច្រើននៅមានរាងមូល ប៉ុន្តែមានរាង ៨ ជ្រុងខ្លះៗហើយ ហើយនៅជ្រុងនីមួយៗមានចំលាក់ស្លឹកឈើ ។ គេពុំប្រទះឃើញសសរពេជ្ររាងមូលទៀតទេ នៅរចនាបថគូលែនគឺមានតែសសរពេជ្រ៨ជ្រុងនិង៤ជ្រុង ។ ពីរចនាបថព្រះគោដល់រចនាបថបាពួនសសរពេជ្រមូលមានខ្លះឡើងវិញ ភាគច្រើនមានរាង ៨ ជ្រុង ។ មកដល់រចនាបថអង្គរវត្តសសរពេជ្រខ្លះមានរាង ១៦ ជ្រុង ហើយមានក្បាច់ស្អក-ស្កះ ។

* ផ្ដែរ. —

គេសង្កេតឃើញក្បាច់នៅលើផ្ដែរមានច្រើនបែបយ៉ាងណាស់ ដូចជាក្បាច់ដងផ្ចង់ - សត្វមករ-សត្វកាលៈ-រូបមនុស្ស - រំយោល-កំរង-ផ្កា-ភ្ញី ស្លឹកលាត-ស្លឹកង-មែកឈើ ។ល។ គេរចនាផ្ដែរនៅសម័យរចនាបថសំបូរជាក្បាច់លំអជាងទង (décor orfèvri) ដែលវិវត្តទៅជាក្បាច់ភ្ញីទេស (décor végétal) រហូតដល់រចនាបថកំពង់ព្រះ ។ ចំណែកក្បាច់នៅក្នុងរចនាបថគូលែនពុំមានឯកភាពទេ គេឆ្លាក់ក្បាច់នេះបន្តិច នោះបន្តិច មានលក្ខណៈមិនច្បាស់លាស់ហាក់ដូចជាស្មាក់ស្មើរក្នុងចិត្តមិនដឹងជាយករបៀបតាមចាម-ជ្វាមករចនាយ៉ាងណាអោយស្របទៅតាមយោបល់របស់ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី២ : គឺជាសិល្បៈមួយដែលកំពុងតែត្រូវត្រាយផ្លូវទៅរកលក្ខណៈថ្មីមួយទៀត ។ មកដល់សម័យព្រះគោទើបក្បាច់ចំលាក់មានលក្ខណៈត្រឹមត្រូវច្បាស់លាស់ជាខ្មែរ ជាផ្ដែរល្អជាងគេបំផុត ព្រោះមានក្បាច់លំអល្អិតល្អន់ប្រកបដោយទឹកដៃល្អស្រស់បំព្រង ព្រមទាំងមានភាពទន់ភ្លន់ទៀតផង។ សម័យក្រោយមកទៀតគេច្រើនចំលងតាមរចនាបថព្រះគោ គ្រាន់តែផ្លាស់ប្ដូរក្បាច់ខ្លះ ។ មកដល់រចនាបថបាពួន គេនិយមឆ្លាក់នៅលើផ្ទៃផ្ដែរជាក្បាច់រឿង (ផ្ដែររឿង = linteau à scène) ដូចជាផ្ដែររឿងអំពីការកូរសមុទ្រទឹកដោះ ។ ផ្ដែររឿងមានតាំងពីរចនាបថសំបូរម្ល៉េះ ប៉ុន្តែមាននៅត្រង់ផ្ទៃក្រោមនៃផ្ដែរ ។ ផ្ដែរនៅរចនាបថអង្គរវត្តមានរូបមនុស្សតូចៗជាច្រើននៅលាយឡំគ្នាជាមួយនិងក្បាច់ស្លឹកឈើ ។

* ហោជាង . —

នៅខាងលើផ្ដែរ គេធ្វើហោជាង (fronton) មានរាងផ្សេងៗនិងចំលាក់ក្បាច់ក្បូរជាច្រើន ដែលប្រែប្រួលទៅតាមសម័យកាល ។

ហោជាងនៅរចនាបថសំបូរ មានរាងក្រចកសេះ ពុំមានក្បាច់រចនាអ្វីនៅសល់ទេ ដោយហេតុតែបាយអដែលបូកនៅលើហោជាងនោះបានរបេះធ្លាក់បាក់អស់ទៅហើយ ។ ហោជាងបូកបាយអមានរហូតដល់រចនាបថព្រះគោ ។ នៅសម័យព្រៃក្មេងនិងកំពង់ព្រះ គេពុំប្រទះឃើញហោជាងទេ ទើបមកដល់សម័យគូលែនមានហោជាងរាងដូចស្នាមជើងឆ្មា (arc polylobé) (គេថាជាឥទ្ធិពលចាម) ។ នៅលើគែម (encadrement) ហោជាងមានក្បាច់វល្លិឈើ ។ នៅលើផ្ទៃ (tympan) ហោជាងមានរូបមនុស្សធំមួយ ជួនកាលអមដោយទេពប្រណម្យពីរទៀត មកដល់រចនាបថព្រះគោ មានប្រែប្រួលខ្លះត្រង់ខាងលើគែមហោជាង គេឆ្លាក់ក្បាច់ស្រួច ៗ ដូចធ្មេញរណារ ហើយធ្វើក្បាលសត្វមករនៅចុងគែម ។ មានការបង្កើតថ្មីទៀតនៅរចនាបថកោះកែរគឺ ហោជាងមានរាងត្រីកោណ ហើយមានគែមច្រើនជាន់ ដែលវិវត្តក្រោយមកទៀត នៅចុងគែមទី១ មានសត្វមករព្រួសសត្វសិង្ហ នៅចុងគែមទី២ មានសត្វមករព្រួសសត្វគ្រុឌ នៅចុងគែមទី៣ មានសត្វកាលៈព្រួសនាគក្បាលច្រើន ជួនកាលព្រួសរំយោលផ្កា ។ ចំណែកនៅក្នុងផ្ទៃហោជាង គេនិយមឆ្លាក់ក្បាច់រឿង ។

ឃ - មុខងារចំលាក់ .-

នៅក្នុងសិល្បៈខ្មែររូបចំលាក់បុរាណមានមុខងារសំខាន់ៗ២យ៉ាងគឺ :

– ចំលាក់សំរាប់បូជា (sculpture cultuelle) ដូចរូបបដិមាព្រះពុទ្ធ-ពោធិសត្វ-ឥសូរ-ព្រហ្ម-នារាយណ៍ ជាដើម ។

– ចំលាក់សំរាប់លំអ (sculpture de décoration) ដូចរូបចំលាក់សត្វខ្លះ; ចំលាក់ក្បាច់ក្បូរផ្សេងៗ ចម្លាក់ភ្ញីផ្កា ។ល។

* *

*

៣-ភ្លេង (18) (19)

ភ្លេងជាសិល្បៈមួយប្រភេទដែលបង្កើតបរិយាកាសរីករាយសប្បាយ អាចបំបាត់ការអផ្សុកឬការនឿយហត់មួយគ្រាដែរ ក៏ប៉ុន្តែការពីរោះក្នុងការស្តាប់ភ្លេង ពុំមែនចេះតែពីរោះដល់ត្រចៀកគ្រប់ៗ គ្នានោះទេ ព្រោះអ្នកខ្លះនិយមស្តាប់ភ្លេងបុរាណ អ្នកខ្លះនិយមស្តាប់ភ្លេងសម័យ ។ ម្យ៉ាងទៀត បើអ្នកស្តាប់ចេះលេងភ្លេងខ្លួនឯងផង នោះរឹតតែពីរោះស្តាប់ណាស់ទៅទៀត ។

នៅប្រទេសខ្មែរ ការប្រគំភ្លេងជាការចាំបាច់ សំរាប់ញាំងបរិយាកាសក្នុងពិធីបុណ្យទាន និងពិធីជាទំនាមផ្សេងៗ អោយមានសភាពលន្លង់លន្លោច រីករាយរុងរឿងរឺ អ៊ឹកធឹកឡើង ។ ភ្លេងដែលខ្មែរនិយមប្រើតាំងពីសម័យបុរាណមានច្រើនប្រភេទណាស់ ។

ក- ភ្លេងពិណពាទ្យ .–

គេអោយឈ្មោះជាភ្លេងពិណពាទ្យព្រោះក្នុងក្រុមភ្លេងនោះ កាលពីដើមគេនិយមប្រើពិណាចេញផ្តើមមុនគេ ។ មានអ្នកខ្លះហៅភ្លេងពិណ-

ពាទ្យនេះដោយភ័ន្តច្រលំថា ភ្លេងសៀម ។ ការពិត សៀមយកពីខ្មែរយើងទៅវិញទេ ។ សៀមហៅវង់ភ្លេងនេះថា ប៉ីផាទ្យ (ពីផាត) ព្រោះពីដើមគេប្រើប៉ី រឺ ស្រឡៃនាំមុខមុនគេ ។ លោក ឈឹម ក្រសេម ថាភ្លេងពិណពាទ្យមានកំណើតមកពីឥណ្ឌាតាំងពីសម័យព្រេងនាយ លុះដល់មកសម័យក្រោយខ្មែរក៏បានកែប្រែផ្លាស់ប្តូរនិងថែមថយគ្រឿងភ្លេង អោយក្លាយទៅជាភ្លេងរបស់ខ្មែរ ។ សព្វថ្ងៃនេះ គេបានរៀបចំភ្លេងពិណពាទ្យជា២វង់ : ពិណពាទ្យវង់តូច (មានប្រដាប់ ៥ គ្រឿង) ពិណពាទ្យវង់ធំ (មានប្រដាប់១០គ្រឿង) ។ នៅក្នុងព្រះរាជវាំង មានគ្រឿងភ្លេងពិណពាទ្យពិសេសមួយបែបហៅថា ក្រុមមហោរីព្រះរាជទ្រព្យ (មានគ្រឿងចំរុះច្រើនយ៉ាងដល់ទៅ១៦ គ្រឿង) ។

ខ្មែរប្រើវង់ភ្លេងពិណពាទ្យក្នុងការកំដររបាំបូរាណ ក្នុងពិធីបួងសួង (បន់ស្រន់-លាបំណន់) ក្នុងពិធីសាសនា (បុណ្យកឋិន-ផ្កា-បំបួសនាគ-ពុទ្ធាភិសេក ...) ជួនកាលក្នុងពិធីតំកល់សព ។

២ – ភ្លេងអារក្ខ. –

គឺជាភ្លេងមួយបែបដែលគេប្រគំឡើងក្នុងពិធីបញ្ចូលខ្មោច បិសាចអារក្ខ អ្នកតា ។ នៅពេលមានមនុស្សឈឺ ហើយបើចង់សាកសួរខ្មោចអំពីបុព្វហេតុនៃជំងឺ គេលេងភ្លេងអារក្ខនេះ ដើម្បីបញ្ចូលខ្មោចសៀង

ខ្មោច ។ ក្រោយពីបានសាកសួរដឹងបុព្វហេតុដែលនាំអោយឈឺ គេអង្វរខ្មោចសុំអោយជាសះស្បើយ ហើយគេក៏រៀបដង្វាយផ្សេងៗថ្វាយខ្មោចនោះទៅ ។ ក្រៅពីលេងក្នុងពិធីបញ្ចូលនិងលៀងអារក្ខ ខ្មោច-ភ្លេងអារក្ខប្រើក្នុងពិធីឡើងអ្នកតាដែរ ។

តាមការស្រាវជ្រាវរបស់លោក ជឹម ឈុំ សមាជិកនៃក្រុមទំនាមទំលាប់ ភ្លេងអារក្ខនេះ មានកំណើតឡើងអំពីរឿងកូនក្មេងលេង " បាយខ្យុកបាយខ្យ " ។ គេតែងនិយាយរឿងនេះត ៗ គ្នាមកថា កាលនោះនៅក្នុងភូមិមួយមានក្មេងស្រី-ប្រុសជាច្រើនប្រជុំគ្នាលេង ខ្លះធ្វើភ្ញៀវ ខ្លះធ្វើអ្នកផ្ទះ ខ្លះធ្វើប្តី ខ្លះធ្វើប្រពន្ធ ខ្លះទៀតធ្វើកូន ហើយនាំគ្នាលេងជប់លៀងស៊ីផឹកស្រវឹងដួលដេក សើចហ៊ោកញ្ជ្រៀវយ៉ាងសប្បាយរាល់ៗថ្ងៃ រៀងមក ។ ដំបូងលេងតែពេលថ្ងៃៗទេ លុះយូរៗទៅ ក៏វក់លេងទាំងថ្ងៃទាំងយប់ រហូតដល់ភ្លេចបាយភ្លេចទឹក ភ្លេចដេកពួន ។ ឪពុកម្តាយហាមឃាត់យ៉ាងណាក៏ពុំស្តាប់ ។ ឃើញហេតុខុសពីធម្មតាបែបនេះ ចាស់ ៗ ក៏នឹកថាប្រហែលមានព្រាយ បិសាចណាចូលមកពន្លក់ចិត្តក្មេងទាំងនោះហើយ ទើបនាំគ្នាបន់ស្រន់ឡើង ។ ឯពួកបិសាច កាលបើគេនឹកនាហៅរកខ្លួន ក៏ឆ្លៀតឱកាសនេះចូលទៅសណ្ឋិតក្នុងរូបក្មេងម្នាក់ភ្លាម ហើយក៏និយាយបញ្ជាអោយចាស់ៗទាំងនោះ រៀបសំណែនដោយមានលេងភ្លេងថ្វាយពួកគេផង ទើបពួកគេជួយរក្សាអោយបានសុខសប្បាយតរៀងទៅ ។ បន្ទាប់មកបិសាចក៏នាំអោយក្មេងធ្វើបទភ្លេងដោយមាត់តាមចិត្តវា ។

ក្រោយដែលបានស៊ីសំណែនឆ្អែតស្កប់ស្កល់ហើយ ពួកបិសាចក៏ចាកចេញទៅ ។ ឯពួកក្មេងក៏ឈប់រកលេងដូចមុនទៀត ហើយរស់នៅជាសុខសប្បាយរហូតមក ។ ចាប់តាំងពីពេលនោះមកអ្នកស្រុកក៏ប្រកាន់ជឿខ្មោចអារក្ខ ព្រាយ បិសាច ព្រមទាំងយកជាទីគោរពទីពឹងក្នុងគ្រាមានភ័យអាសន្ន

គ. ភ្លេងខ្មែរ .–

គេចាត់ទុកភ្លេងខ្មែរជាភ្លេងមង្គល ។ ដូចនេះហើយបានជាគេត្រូវប្រគំតែក្នុងពិធីមង្គលតាមប្រពៃណីខ្មែរ ដូចជាពិធីបញ្ចូលម្លប់កូនស្រី ពិធីមង្គលការជាដើម ។ តែមានភ្លេងខ្មែរកំដរក្នុងពិធីមង្គល មិនគ្រាន់តែញ៉ាំងបរិយាកាសអោយអឹកធឹកប៉ុណ្ណោះទេ គឺនាំមកនូវសិរីសួស្តី ជ័យមង្គលថែមទៀតដែលចាស់ទុំខ្លះប្រកាន់ជំនឿនេះយ៉ាងខ្ជាប់ខ្ជួន រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។ ភ្លេងខ្មែរសំរាប់ពិធីរៀបមង្គលការមានច្រើនបទណាស់ដែលគេយកមកប្រគំកំដរក្នុងកម្មវិធីនីមួយៗ ដូចជាបទហែកូនកំលោះចូលរោង-ហែកំណត់-ស៊ីស្លាថង់រង-កាត់សក់-សែនក្រុងពាលី-កូនប្រុសសំពះពេលា-កូនស្រីចេញផ្ទឹម-ចងដៃ-បង្វិលពពិល ។ល។

បទភ្លេងខ្មែរខ្លះមានទំនាក់ទំនងទៅនឹងរឿងព្រេងខ្មែរ ។ បទខ្មោរ-ខ្នងភ្ន-របងមាស-បន្ទាយប្រាសាទ-ដ្រង-ដ្រងស្រងាត់-ដោះក្រាល-កន្ទុង-

ទ្រាំង ដែលប្រើលេងនៅពេលលៀងភោជនាហារថ្ងៃត្រង់ (ក្រោយពេលស៊ីស្លាកំណត់) មានកំណើតឡើងដោយយកតំរាប់តាម **តាឈុខ យាយជ័យ** ដែលបានអោយអ្នកភ្លេងលេងបទទាំងនេះថ្វាយអ្នកតាព្រៃ ដើមបីលាមាត់ លោកតាគាត់ កាលដែលបានបន់ស្រន់នៅពេលធ្វើដំណើរកាត់ព្រៃទៅរៀបការកូនស្រីឈ្មោះនាង **ត្រចើលដោះក្រាល** និងចៅប្រមាញ់ **ទីខស៊ុខ** កូនស្រីនេះ គាត់បានផ្ញើនឹងនាងទែនជាប្អូន ហើយវង្វេងផ្លូវ ។

ចំណែកបទព្រះថោង និង បទនាងនាគ ដែលប្រើលេងនៅពេលសំពះផ្ទឹមនោះ មានកំណើតឡើងក្នុងរជ្ជកាល **ព្រះថោង** (ហ៊ុនទៀន) បឋមក្សត្រខ្មែរ ។ ព្រះអង្គទ្រង់បានរៀបអភិសេកជាមួយនាង **នាគី** (លីវយី) បុត្រីស្តេចភុជង្គនាគ ។ លុះរៀបមង្គលការនៅស្ថានមនុស្សលោករួចហើយ ស្តេចភុជង្គនាគបាននាំព្រះថោងទៅជប់លៀងម្តងទៀតនៅស្ថានបាតាល ។ ដោយព្រះថោងពុំចេះវិជ្ជាខាងជ្រែកទឹក ក៏តោងកន្ទុយនាងនាគ ទើបចុះទៅបាន ។ អាស្រ័យដោយមានរឿងខាងលើនេះហើយ បានជាគេសន្មតឈ្មោះបទភ្លេងថា បទព្រះថោងនិងនាងនាគ ដែលខ្មែរនិយមប្រើលេងជាប់រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ព្រមទាំងមានទំនៀមអោយកូនប្រុសតោងដាយស្បៃកូនស្រីចូលបន្ទប់ទៀតផង ។

ឃ – ភ្លេងឆៃយ៉ាំ .–

គេលេងភ្លេងឆៃយ៉ាំតែក្នុងពិធីបុណ្យដែលជាទីរីករាយ ដូចជាលេង

កំដរបុណ្យកឋិន បុណ្យផ្កា បុណ្យបំបួសនាគជាដើម ។ ភ្លេងឆៃយ៉ាំជាភ្លេងរំភើបសប្បាយហើយរស់រវើកប្លែកពីភ្លេងឯទៀត ។

គេពុំទាន់ដឹងច្បាស់លាស់នៅឡើយទេ អំពីប្រភពនៃភ្លេងឆៃយ៉ាំនេះ ។ ដោយចង្វាក់ភ្លេងមានលក្ខណៈលោតៗ ភ្ញាក់ៗ អ្នកខ្លះអោយយោបល់ថា ភ្លេងឆៃយ៉ាំទំនងជាមានកំណើតចេញពីមនុស្សជំនាន់ដើមដែលតែងមានសភាពភ្ញាក់ផ្អើល ខ្លាចរអើល ប្រៀបបានទៅនឹងសត្វព្រៃភ្ញាក់ផ្អើលនៅពេលឃើញមនុស្ស ។ អ្នកខ្លះទៀតថា នៅពេលមនុស្សបានទទួលជោគជ័យក្នុងកិច្ចការរបស់ខ្លួនមនុស្សតែងត្រេកអរ សប្បាយរីករាយយ៉ាងខ្លាំង ហើយក៏បង្កើតភ្លេងឆៃយ៉ាំនេះឡើងដើម្បីរំលឹកនូវជ័យជំនះនោះ ។

ខ-ភ្លេងមហោរី.—

ពាក្យ "មហោរី" សំគាល់ឈ្មោះភ្លេងផង សំគាល់សភាពនៃវង់ភ្លេងផង ។ បទភ្លេងមហោរីមានលក្ខណៈប្រជាប្រិយហើយស្រាលជាងភ្លេងពិណពាទ្យ ។ វង់ភ្លេងមហោរីគេមិននិយមលេងក្នុងពិធីបុណ្យទានផ្ទាល់ទេ ប៉ុន្តែអាចប្រើកំដរបរិយាកាសបានដែរ ។ ជាទូទៅ គេលេងភ្លេងមហោរីកំដរល្ខោនមហោរី ។

គ-ភ្លេងក្លងឆ្នាក់.—

ដើម្បីអោយមានបរិយាកាស ស្រងេះស្រងោច លន្លង់លន្លោច គេលេងភ្លេងក្លងឆ្នាក់ក្នុងពិធីតំកល់សព ហែសព បូជាសព ។ អ្នកខ្លះហៅភ្លេងក្លងឆ្នាក់នេះតាមសៀមថា ភ្លេងក្លងខែកដែលមានន័យថា ភ្លេងស្គរជ្វា ។

តាមសេចក្ដីអោយការណ៍របស់លោក **ឌួង រ៉ឹម** ថា : «កាលពីយូរណាស់មកហើយ នៅវត្តពោធិរាមា ស្រុកកោះធំ ខេត្តកណ្ដាល ព្រះគ្រូសិរីវង្សា ជាមេគណក្នុងស្រុកនោះមានភ្លេងខ្មែរមួយវង់ សំរាប់លេងទទួលកឋិននិងកំដរបុណ្យទានដែលលោកតែងហៅថា **ភ្លេងខែក** ។ លោកគ្រូអង្គនោះ តែងមានពុទ្ធដីកាប្រាប់អ្នកស្និទ្ធស្នាលនឹងលោកថា នេះហើយជាភ្លេងខ្មែរបុរាណយូរយារណាស់មកហើយ» ។

ឃ-ភ្លេងគងស្គរ.—

អ្នកខ្លះហៅភ្លេងគងស្គរថា ភ្លេង **ធាំម្លូង** រឺ **ក្រនាំម្លូង** ។ ភ្លេងនេះមានសូរសព្ទគួរអោយស្រងេះស្រងោចណាស់ ហេតុនេះហើយបានជាគេលេងតែនៅពេលមានមនុស្សស្លាប់និងនៅពេលធ្វើបុណ្យលើកខ្មោច ។

តាមការស្រាវជ្រាវរបស់សមាជិកក្រុមជំនុំទំនាមទំលាប់ថា ភ្លេងគងស្គរមានកំណើតឡើងក្នុងរជ្ជកាល **ព្រះបាទត្រសក់ផ្អែម** ។ កាលព្រះអង្គបានឡើងសោយរាជសម្បត្តិ ព្រះអង្គតែងនឹកស្រណោះសំលេងសត្វគ្រប់បែបយ៉ាងលាយឡំនឹងស្នូរខ្យល់ ភ្លៀង ផ្គរ រន្ទះ ដែលព្រះអង្គធ្លាប់បានស្ដាប់ទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ កាលព្រះអង្គនៅជាម្ចាស់ចំការត្រសក់ផ្អែម ។

ដើម្បីគាល់ភ្លេងធម្មជាតិដ៏កំសត់បែបនេះ ព្រះអង្គទ្រង់ចាត់អោយអ្នកព្រ រាជបណ្ឌិតបង្កើតក្រុមភ្លេងគងស្គរនេះឡើង ។

ជ – ភ្លេងស្គរយោល. –

នៅសម័យដើមគេប្រើវង់ភ្លេងស្គរយោល ជាវង់ភ្លេងកងទ័ពដែល ព្យួរនៅលើខ្នងដំរី ។ លុះមកដល់សម័យបច្ចុប្បន្ន គេយកមកប្រើសំរាប់ កំដរពិធីបុណ្យខ្មោច និងកំដរល្បែងប្រដាល់ដោយសេរី ។

ឈ – ភ្លេងប៉ីកែវ. –

ភ្លេងប៉ីកែវ គឺជាភ្លេងមួយបែបស្ថិតនៅក្នុងវង់ភ្លេងព្រះរាជទ្រព្យ ។ តាមលោក **ងាន គេង** គ្រូនៃក្រុមភ្លេងព្រះរាជទ្រព្យថា ភ្លេងប៉ីកែវប្រើ លេងនៅពេលចាក់ទឹកដូងថ្វាយព្រះបិដរ (សែនដូនតា) នៅក្នុងព្រះ រាជវាំង ។

យោបល់រួម. –

ការអធិប្បាយរៀបរាប់រួចមកហើយនេះ បង្ហាញអោយឃើញថា ភ្លេងខ្មែរបុរាណមានច្រើនប្រភេទ ច្រើនវង់ ហើយវង់នីមួយៗពុំមែនចេះ តែយកទៅប្រគំលេងបានគ្រប់ពេលវេលាទេ គឺមានលក្ខណៈពិសេសរបស់

ខ្លួនស្របទៅតាមតំរូវការនៃពិធីបុណ្យទាន រឺពិធីផ្សេងៗ ថែមទៀត ។ បើនិយាយពីតំលៃវិញបទភ្លេងខ្មែរបុរាណ មានចង្វាក់ស្របទៅនឹងកិច្ចការ របស់មនុស្សខ្មែរដែលតែងប្រព្រឹត្តទៅតាមសំរួលមិនលឿនពេក មិនយឺត ពេកក្នុងបរិយាកាសធម្មតា ទុក្ខសោក ស្រនេះស្រណោច លន្លង់លន្លោច សប្បាយរីករាយ ។ បទភ្លេងខ្លះមានសូរសព្ទរងំ ស្តាប់យូរទៅរឹតតែពីរោះឡើងៗ មិនងាយសាបរលាបទៅវិញភ្លាមៗបានឡើយ ។ ទាំង នេះសុទ្ធតែផុសចេញមកអំពីចិត្តគំនិត សញ្ចេតនារបស់ខ្មែរ ព្រលឹងខ្មែរ នេះឯង ពោលគឺបទភ្លេងនីមួយៗ ពុំមែនបង្កើតឡើងដើម្បីគ្រាន់តែពីរោះ ស្តាប់ រឺបញ្ចើចបញ្ចើតឥតន័យនោះឡើយ ។

* *
*

៤- របាំប្រពៃណី

ការស្តាប់ភ្លេងជាការពីរោះម្យ៉ាងហើយ ប៉ុន្តែបើគេធ្វើកាយវិការទៅតាមចង្វាក់ភ្លេងនោះ គេនឹងបានល្អមើលផងហើយពីរោះផង ។ ដូចនេះហើយ ទើបគេបង្កើតអោយមានរបាំឡើង ។

ក- របាំប្រជាប្រិយ (20) .-

របាំប្រជាប្រិយ គឺជារបាំសំរាប់ប្រជារាស្ត្រ រឺរបាំដែលប្រជារាស្ត្រស្រលាញ់រាប់អាន ។

* របាំត្រុដិ

ពាក្យសំស្ក្រឹត ត្រុដិ បានន័យថាផ្តាច់ ។ របាំត្រុដិ ជារបាំប្រជាប្រិយមួយបែប ដែលគេនិយមលេងតែក្នុងពេលចូលឆ្នាំខ្មែរ ដើម្បីផ្តាច់ឆ្នាំចាស់ចូលទៅក្នុងឆ្នាំថ្មី និងដើម្បីប្រសិទ្ធិសព្ទសាធុការពរជូនដល់អ្នកស្រុកក្នុងឱកាសចូលឆ្នាំថ្មីនោះផង ។ ប៉ុន្តែតាមទំលាប់អ្នកស្រុក ជួនកាលគេលេងរបាំនេះម្តងៗដែរ នៅពេលបន់ស្រន់សុំទឹកភ្លៀង ដោយនៅ

ពេលនោះមានការរាំងស្ងួតជាយូរមកហើយ ។ សព្វថ្ងៃនេះគេប្រទះឃើញមានលេងរបាំត្រុដិតែក្នុងខេត្តសៀមរាប និងខេត្តបាត់ដំបងប៉ុណ្ណោះ ។

តាមសេចក្តីអោយការណ៍ពីលោក មាស យ៉ាំម (កាលធ្វើជាចៅហ្វាយស្រុកសូទ្រនិគម) ថា ត្រុដិជារបាំរបស់សាសន៍សំរែ ដែលជាជនជាតិដើមមួយរស់នៅលើទឹកដីយើងតាំងពីបុរាណមក (សព្វថ្ងៃរស់នៅត្រង់ភូមិភាគខាងជើងនៃទន្លេសាប) ។ ជនជាតិសំរែនេះធ្លាប់បាននាំយករបាំត្រុដិទៅលេងថ្វាយព្រះពរព្រះរាជាខ្មែរ កាលព្រះអង្គគង់នៅអង្គរវត្ត ជារៀងរាល់ពេលចូលឆ្នាំ ។ អាស្រ័យហេតុនេះហើយ បានជារបៀបរាំត្រុដិនេះនៅសេសសល់ក្នុងខេត្តសៀមរាប ហើយដែលគេនិយមលេងនៅពេលចូលឆ្នាំរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

តាមសេចក្តីអោយការណ៍ពីលោក ឡុង សាន់ នៅខេត្តបាត់ដំបងថា នៅតាមស្រុកជិតឆ្ងាយ យូរៗម្តង តែងមានសត្វព្រៃចូលមកក្នុងភូមិអ្នកស្រុក ។ អ្នកស្រុកមានជំនឿថា ប្រសិនបើមានសត្វព្រៃណាមួយចូលស្រុកហើយ នឹងកើតឧបទ្រពចង្រៃបែបណាមួយមិនខាន ។ គេក៏នាំគ្នាប្រោះព្រំប្រេងម្សៅអោយសត្វនោះ ហើយសុំពរជ័យពីសត្វនោះវិញ ។ ដោយមានជំនឿបែបនេះហើយ អ្នកស្រុកក៏បង្កើតអោយមានរបាំត្រុដិនេះឡើង ដែលត្រូវមាន សត្វប្រើស ទន្សោង ក្ងោក សុទ្ធសឹងជាសត្វព្រៃ មកបង្ហាញអោយអ្នកស្រុកអ្នកភូមិ ប្រោះព្រំប្រេងម្សៅ ចងដៃអំបោះកំរង អោយទានជាលុយកាក់ទៅធ្វើបុណ្យរំដោះគ្រោះអោយស្រុក

តែម្តងទៅ ប្រសិនបើមានសត្វព្រៃចូលមកក្រោយទៀត ក៏ចង្រៃឧបទ្រពពុំអាចកើតមានទៀតឡើយ ។

តាមឯកសារលោក ស៊ុន មេភូមិគោកក្រសាំង (សៀមរាប) ថា របាំត្រុដិនេះ មានប្រភពទាក់ទងនឹងរឿងបុរាណមួយដែលដំណាលថា កាលព្រះពុទ្ធនៅជាពោធិសត្វ មុនបានត្រាស់ដឹងទ្រង់យាងចេញទៅសាងព្រះផ្នួស ស្រាប់តែមានមារតំណែងខ្លួនជាសត្វប្រើសមករាំងរាស្ទាក់ផ្លូវព្រះអង្គកុំអោយយាងទៅមុខបាន ។ នៅពេលនោះព្រះពោធិសត្វក៏តាំងអធិដ្ឋានឡើង ក៏ក្តៅដល់ទេវលោក ។ ទេវតាទាំងឡាយក៏ចុះមកតំណែងភេទជាពោះ លបបាញ់ប្រើសក្លែងភេទនោះស្លាប់ទៅ ហើយក៏ដង្ហែព្រះពោធិសត្វទៅសាងព្រះផ្នួសបានសំរេចដូចព្រះបំណង ។ ដោយមានរឿងបែបនេះហើយ បានជាគេសាងជារបាំត្រុដិឡើងដែលមាន :

- ដងកញ្ញា តំណាង ឆ័ត្រក្លស់បាំងព្រះពោធិសត្វ
- ពួកភ្លេង តំណាង ទេវតា
- នាងរាំ តំណាង ទេពអប្សរហែហម
- ប្រើស ទន្សោង តំណាង មារ
- ព្រាន មនុស្សព្រៃ តំណាង ពោះ (ទេវតាក្លាខ្លួន) ។

តាមមតិរបស់អ្នកស្រី ហ្គ.ប៉ូរេ របាំត្រុដិដែលនិយមកន្ទុយក្អេក ដោយហេតុជនជាតិអាស៊ីយើងនិយមទុកសត្វនេះ ជាតំណាង ព្រះអាទិត្យ

ដែលជំនឿជាន់ដើមទុកជាអាទិទេពមួយដែរ ។ មនុស្សយើងត្រូវការបក់ស្រន់ចំពោះព្រះអាទិត្យ អោយធ្វើអំណោយទឹកភ្លៀងគ្រប់គ្រាន់សំរាប់ធ្វើស្រែចំការ ។ ហេតុនេះបានជាកាលណាគ្មានភ្លៀង គេលេងត្រុដិសុំភ្លៀង ។ នៅពេលចូលឆ្នាំ គេនិយមលេងត្រុដិក៏ចាត់ចង្រៃឧបទ្រពផងថ្វាយព្រះអាទិត្យផង ដើម្បីអង្វរករសុំភ្លៀងអោយស្របតាំងពីដើមឆ្នាំទៅ ដូចគ្នានឹងទំលាប់ជនជាតិចិនដែលហែក្បាលគោ ហែនាគនៅរាល់ពេលចូលឆ្នាំដូចនោះដែរ ។

* របាំស្នែងទន្សោង

ហេតុបានជាគេអោយឈ្មោះបែបនេះ ព្រោះនៅពេលរាំគេពាក់ស្នែងទន្សោងនៅលើក្បាលហើយគេធ្វើកាយវិការត្រាប់តាមសត្វទន្សោង ។

អ្នកភូមិអញ្ចាញរូង ស្រុកបរិបូណ៌ ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង បានចេះចាំរឿងនិទានមួយដែលទាក់ទងនឹងរបាំស្នែងទន្សោងនេះ ។ ឯរឿងព្រេងនោះមានសេចក្តីជាអាទិ៍ថា កាលនោះមានព្រានព្រៃម្នាក់ឈ្មោះព្រាន ពរ បានទទួលព្រះរាជបញ្ជាពីព្រះរាជាអោយទៅរកបាញ់ទន្សោង ។ នៅទីបំផុតព្រាននោះត្រឡប់មកគាល់ព្រះរាជាវិញដោយដៃទទេ ហើយរៀបរាប់ទូលព្រះរាជាថា ខ្លួនបានជួបប្រទះទន្សោងមួយគូ ញី-ឈ្មោល ចេះរាំយ៉ាងល្អប្លែក នាំអោយខ្លួនដក់មើលពុំអាចបាញ់វាកើតឡើយ ។ ម្យ៉ាងទៀតមានខ្លាធំមួយដែលលបមកប្រុងនឹងចាប់ទន្សោងដែរនោះ ក៏ចាប់មិនកើត

ដែរជាមួយគោះជើងជាចង្វាក់អោយសត្វនោះទៅវិញ ហើយនៅជុំវិញទន្សោងទាំងពីរ មានកន្លង់មួយហ្វូងហើរប្រទក្សិណ ដោយបញ្ចេញសូរសៀងដួយធ្វើជាភ្លេងកំដរយ៉ាងពីរោះថែមទៀតផង ។ ព្រះរាជា លុះទ្រង់ព្រះសណ្តាប់សព្វគ្រប់ហើយ ក៏ត្រាស់ប្រើអោយព្រាន ពរ ធ្វើត្រាប់តាមទស្សនីយភាពនោះថ្វាយព្រះអង្គទត ។ ការសំដែងកាយវិការរបស់ព្រាន ពរ នេះហើយដែលកើតបានជារបាំស្នែងទន្សោងនេះឡើងដែលមាន :

- អ្នកពាក់ស្នែងពីរនាក់ តំណាងទន្សោងញី-ឈ្មោល
- សំលេងស្គរ តំណាងសន្ទឹកខ្លាធំ
- សំលេងពួយ (ប្រដាប់ផ្លុំពីរោះដូចខ្លុយដែរ) តំណាងសូរសព្ទកន្លង់ ។

ការស្រាវជ្រាវរបស់លោក រ.បារ៉ាដាត់ (R.Baradat) ជាតិបារាំង បានអោយដឹងថា របាំស្នែងទន្សោងមានកំណើតឡើងពីជនជាតិដើមមួយហៅថា **ព័រ** ដែលច្រើនរស់នៅតាមជួរភ្នំក្រវាញត្រង់ស្រុកភ្នំក្រវាញ (ខេត្តពោធិសាត់) ស្រុកភ្នំស្រួច(ខេត្តកំពង់ស្ពឺ) ស្រុកទឹកផុស (ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង) និងស្រុកកំពង់សោម (ខេត្តកោះកុង) ។

ដោយព្រានពរ ជាសាសន៍ព័រ គេក៏សន្និដ្ឋានថារបាំស្នែងទន្សោងប្រាកដជាកេរតំណាមកពីជនជាតិព័រ សំរាប់លេងនៅពេលប្រកបពិធីអ្វីមួយយកលំនាំតាមរបរគ្នាគេជាអ្នកប្រមាញ់ ។ ប៉ុន្តែតាមមតិខ្មែរយើងខ្លះចាំថា គេលេងរបាំនេះនៅក្នុងវាំងតែក្នុងព្រះរាជពិធីបុណ្យចូលឆ្នាំ ។

* របាំគោះអង្រែ

កាលពីសម័យដើម គេនិយមលេងរបាំគោះអង្រែ ស្ទើរតែគ្រប់ភូមិស្រុក ។ ប៉ុន្តែមកដល់សព្វថ្ងៃ របាំនេះនៅសេសសល់បន្តិចបន្តួចតែកន្លែងណាដែលមានអ្នកចង់ថែរក្សាទុកនូវប្រពៃណីនេះ រឺកន្លែងណាដែលឆ្ងាយពីទំនាក់ទំនងជាមួយអរិយធម៌បរទេស ដូចជាសំរោងចុងកាល់ ជាំក្សាន្តជាដើម ។

មានឯកសារជាច្រើននិយាយអំពីដើមកំណើតនៃរបាំនេះ ។ លោក **គុយ ម្សាក** បានអោយការណ៍ថា អ្នកស្រុកស្ទូទ្រនិតមហៅរបាំគោះអង្រែថា របាំគួយ និង រាំគួយ ។ ឃើញថាមានជាប់ឈ្មោះកុលសម្ព័ន្ធខ្មែរដើមមួយហៅថា គួយ ដែលជាហេតុនាំអោយគេសន្និដ្ឋានថារបាំគោះអង្រែមានដើមកំណើតមកពីសាសន៍គួយនេះឯង ។

ឯកសារឆ្លើយឆ្លងពីសមាជិកនៃក្រុមជំនុំទំនាមទំលាប់ បានអោយដឹងថារបាំនេះចំលងមកពីប្រទេសហ្វីលីពីន តាំងពីរជ្ជកាលព្រះបាទសម្តេចព្រះ **នរោត្តម** កាលដែលព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅក្រុងម៉ានីល ហើយពួកបរិពារព្រះអង្គបានរៀនចេះរបាំនេះ ក៏យកមកលេងនៅប្រទេសខ្មែរយើង ។

ប៉ុន្តែនៅមានមតិមួយទៀតយល់ឃើញថា ជនជាតិគួយក្តី ហ្វីលីពីនក្តី សុទ្ធតែជាអ្នកមានកំណើតដើមបង្កើតអរិយធម៌អូស្ត្រូអាស៊ីដូចគ្នា ។

ដូចនេះរបាំគោះអង្រែនេះមានដើមកំណើតមកពីមនុស្សជាន់ដើមទាំងនោះ មិនប្រាកដជារបស់ជនជាតិណាម្នាក់ឯងឡើយ ។

* របាំឃីកេ

ខ្មែរយើងនិយមលេងរបាំឃីកេនេះតាំងពីយូរយារណាស់មកហើយ គេច្រើនលេងរបាំឃីកេ នៅពេលបុណ្យទាន រឺ នៅពេលលំហែពីកិច្ចការស្រែចំការ ។ គេតែងបង្កើតវង់របាំឃីកេប្រចាំភូមិស្រុករបស់គេ ហើយដែលមានអ្នកស្រុកស្រី - ប្រុស-ក្មេង-ចាស់ ចូលរួមក្នុងវង់របាំនេះដែរ ។ ម្ល៉ោះហើយរបាំនេះ ក៏មានការចំរើនល្អលាស់ដោយសារការនិយមរាប់អានយ៉ាងខ្លាំងអំពីសំណាក់អ្នកស្រុកនេះឯង ។ ប៉ុន្តែរបាំនេះខ្សត់ខ្សោយទៅវិញ នៅគ្រាដែលប្រទេសយើងមានកើតចលាចល ក្នុងរវាងដើមសតវត្សទី ១៩ រហូតមកដល់សម័យអាណាព្យាបាលបារាំង ។ ដូចនេះហើយ បានជាចាប់ពីពេលនោះមក របាំឃីកេនៅសេសសល់បន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ។ លុះមកដល់សម័យឯករាជ្យ ទើបគេរៀបចំរបាំឃីកេនេះអោយមានជីវិតឡើងវិញ ។ ចំពោះប្រភពនៃរបាំឃីកេ អ្នកស្រាវជ្រាវខ្លះបានអោយដឹងថា របាំនេះមានដើមកំណើតមកពីជ្វា រឺ ម៉ាលយូ ហើយទំនងចូលមកស្រុកខ្មែរតាមរយៈព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី ២ ដែលបានយាងទៅគង់នៅឯប្រទេសជ្វាអស់ពេលយ៉ាងយូរ រឺ តាមរយៈពួកចាម ។

* របាំឆៃយ៉ាំ

អ្នកណាក៏បានស្គាល់ របាំឆៃយ៉ាំ ដែរ ព្រោះគេនិយមលេងញឹកញាប់ណាស់ក្នុងពិធីបុណ្យទានដូចជាបុណ្យផ្កា-កឋិន-បំបួសនាគ ជាដើម។ របាំឆៃយ៉ាំធ្វើអោយបរិយាកាសបុណ្យមានសភាពអ៊ឹកធឹកណាស់ ព្រោះចង្វាក់ភ្លេងនៃរបាំនេះមានសន្ទុះហ៊ឹកហ៊ាក់ ស្របតាមកាយវិការលោតចុះលោតឡើង ញាក់មុខ ញាក់ខ្លួន ក្រមាច់ក្រមើម គួរអោយអ្នកស្តាប់ រឺអ្នកមើលរីករាយចិត្តជាខ្លាំង ។ ការស្រាវជ្រាវរកប្រវត្តិនៃរបាំនេះ ពុំទាន់បានលទ្ធផលច្បាស់លាស់នៅឡើយទេ ប៉ុន្តែគេអាចសន្និដ្ឋានបានខ្លះថា របាំឆៃយ៉ាំ ប្រាកដជាមានសំណល់អំពីអរិយធម៌មនុស្សជាន់ដើមដែលរស់នៅលើទឹកដីខ្មែរនេះឯង ។

* របាំរាំវង់

ហេតុបានជាមានឈ្មោះថារាំវង់ ព្រោះរបាំនេះប្រព្រឹត្តទៅជុំវិញតុផ្កា មានគូប្រុស-ស្រីដើររាំបន្តបន្ទាប់គ្នាជារង្វង់មូល ។ គេថារបាំនេះមានប្រភពពីលាវនិងសៀម ដោយឆ្លងកាត់តាមព្រំប្រទល់ ។ លាវហៅរបាំនេះថា ឡាំសាទ រី ឡាំភេន ឯសៀមហៅ ឡាំថ្ងូន ។ តាមពិតរបាំរាំវង់ជាសិល្បៈចាស់បុរាណដែលមានប្រភពដើមនៅប្រទេសខ្មែរយើងនេះឯង ។ ប៉ុន្តែរបាំនេះ ក្រោយពេលដែលជនជាតិជិតខាងយកទៅពត់បត់បែនតាម

របៀបគេរួចហើយ ទើបហូរចូលមកប្រទេសខ្មែរវិញ ។ សព្វថ្ងៃរបាំរាំវង់ក្លាយទៅជារបាំប្រជាប្រិយទៅហើយ ។ គេតែងសង្កេតឃើញនៅគ្រប់ខេត្ត មានការនិយមរាំវង់ ជាពិសេស នៅពេលបុណ្យចូលឆ្នាំ ។ ជួនកាលគេរាំនៅពេលទំនេរពីការងារ រឺ នៅក្នុងពិធីជប់លៀង ក្នុងឱកាសអាពាហ៍ពិពាហ៍ រឺ ក្នុងពិធីបុណ្យទានក្នុងគ្រួសារដែរ ។

* របាំក្ងោក

របាំក្ងោកជារបាំប្រជាប្រិយមួយបែប ដែលគេប្រទះឃើញ ជាពិសេសនៅតំបន់ប៉ៃលិន ។ បណ្ដាជននៅប៉ៃលិនច្រើនតែជនជាតិកុឡា ដែលចូលសញ្ជាតិជាខ្មែរ ។ នៅពេលចូលឆ្នាំ គេនិយមរាំក្ងោក អោយបណ្ដាជនមើលកំសាន្ត ។ នៅពេលលេងរបាំនេះម្ដងៗ អ្នកស្រុកអ្នកភូមិសុខចិត្តលះបង់ការងារមួយគ្រាសិន ហើយនាំគ្នាមកចោមរោមមើលយ៉ាងកុះករ ហាក់ដូចជាពេញចិត្តនឹងរបាំនេះយ៉ាងខ្លាំង ។ តាមមតិអ្នកស្រុកប៉ៃលិនថា របាំក្ងោកនេះមានប្រវត្តិទាក់ទងនឹងរឿងព្រេង ។ ប៉ុន្តែបើតាមការស្រាវជ្រាវ គេបានដឹងថា របាំក្ងោកនេះ សេសសល់ពីអរិយធម៌អូស្ត្រូអាស៊ី ដូចរបាំប្រជាប្រិយឯទៀតៗដែរ ។ រីឯទំនុកច្រៀងនៃរបាំនេះ នៅជាពាក្យកុឡានៅឡើយ ដែលមានន័យជាសេចក្ដីបួងសួងប្រសិទ្ធិពរជ័យដល់អ្នកស្រុក អោយបានសុខចំរើន អោយមានទឹកភ្លៀងគ្រប់គ្រាន់ អោយជីកដីរកត្បូងបានផលល្អ ។ល។

ក្រៅពីរបាំប្រជាប្រិយ ដែលរៀបរាប់រួចមកហើយ នៅមានរបាំប្រជាប្រិយខ្លះទៀតដែរ ដែលសព្វថ្ងៃមិនសូវនិយមយកមកលេងកំសាន្ត ដូចជា របាំបុកអង្រែ របាំអន្តែទី របាំស្នូព្រ៉ត្រ របាំត្រលោក របាំនាយក្រាប់ របាំនាយក្លួយ ជាដើម ។

២- របាំតន្ត្រី. -

កាលពីសម័យមុនគេហៅរបាំតន្ត្រីនេះ ថាជា របាំព្រះរាជទ្រព្យ (Ballet royal) ព្រោះជារបាំរបស់ស្ដេច ហើយគេនិយមលេងតែក្នុងវាំងស្ដេច ដូចជាលេងនៅពេលបួងសួង លេងថ្វាយអាទិទេព និងថ្វាយវិញ្ញាណក្ខន្ធស្ដេចដែលបានចូលទិវង្គតទៅហើយ ។ របាំនេះមានកំណើតយូរយារណាស់មកហើយ ។ លុះដល់សម័យអង្គរ គេបានឆ្លាក់រូបទេព-អប្សរ ដែលជាស្រីរបាំចុះពីស្ថានសួគ៌មករាំនៅតាមជញ្ជាំងប្រាសាទ ។ របាំនេះពុំទទួលឥទ្ធិពលពីខាងក្រៅទេ ព្រោះមានភារៈជារបាំដង្វាយនៅក្នុងវាំង ។ ផ្នែកខ្លះនៃរបាំនេះ បានដកស្រង់អំពីរឿងរាមកេរ្តិ៍ រឿងមហា-ភារតៈ និងរឿងព្រេងខ្មែរ ។ ក្រៅពីរបាំដែលទាក់ទងនឹងរឿងរ៉ាវទាំងនេះ មាន របាំថ្វាយពរ របាំទេពមនោរម្យ របាំមេអំបៅ របាំស្វា របាំជាវ ។ល។

ឯការដែលគួរអោយចាប់អារម្មណ៍ចំពោះរបាំតន្ត្រី រឺរបាំក្បាច់បុរាណ

នេះ គឺកាយវិការនីមួយៗ មានន័យមួយ ហើយមានសភាពទន់ភ្លន់ សុភាពសមតាមចិត្តគំនិតខ្មែរ ដែលជាអ្នកនិយមសុខសន្តិភាព ។ នៅសម័យបច្ចុប្បន្ន របាំក្បាច់បុរាណនេះត្រូវបាននាំទៅលេងឯបរទេសជាញឹកញយ ហើយបានទទួលជោគជ័យយ៉ាងត្រចះត្រចង់នៅលើឆាកអន្តរជាតិ ។ សព្វថ្ងៃ របាំនេះត្រូវបានបញ្ចូលទៅក្នុងសកលវិទ្យាល័យសិល្បៈតាំងពីស្រុកខ្មែរផ្លាស់យករបបសាធារណរដ្ឋវិញ ។

*

* *

ជំពូកទី៤

ជំនឿ-ទំនាមទំលាប់-ប្រពៃណី

១_នៅពេលកើត (21)

ក- មុនពេលកើត.-

ដើម្បីរក្សាគភ៌អោយគង់វង់ល្អនិងឆ្លងទន្លេបានរហាស់ ស្ត្រីម្តាយតែងដើរតាមគន្លងប្រពៃណីពីបុរាណ ដោយកាន់ត្រណមជាច្រើនដូចជា:

– កុំបរិភោគអាហារមានជាតិហឹរ នាំអោយក្រហល់ក្រហាយដល់កូនក្នុងផ្ទៃ

– កុំស្លៀកពាក់រឹតតឹងពេក នាំអោយចង្អៀតចង្អល់ដល់កូន

– កុំឈោងយករបស់ដែលនៅខ្ពស់ផុតដៃ នាំអោយរបូតទងសុកពីមាត់កូន

– កុំបរិភោគបបរ នាំអោយកូនកើតមកមិនស្អាត (មិនជ្រះ)

— បើមានសូរ្យគ្រាសរឺចន្ទគ្រាស ត្រូវយកអកកំបោរមកដាក់លើពោះ ដើម្បីជួយសង្កត់ទារកនៅក្នុងផ្ទៃកុំអោយភ័យរឺភ្ញាក់ផ្អើលនឹងមហិទ្ធិរិទ្ធិរាហូ បើមិនបានធ្វើបែបនេះទេ កូនកើតមកនឹងទៅជាល្ងីល្ងើមិនគ្រប់ដប់ (អ្នកខ្លះហៅថាកូនរាហ៊ូកន្លង) ។ល។

ក្រៅពីត្រណមដែលទាក់ទងនឹងសុខភាពព្រមទាំងចិត្តគំនិតកូន នៅមានត្រណមច្រើនបែបយ៉ាងទៀតដែលទាក់ទងនឹងការកើតកូនបានរហាស់ បានស្រួលធម្មតារបស់ស្ត្រីជាម្តាយដូចជា :

— កុំដេកថ្ងៃ កុំងូតទឹកយប់ នាំអោយកូនថ្លោសពិបាកកើត
— កុំអង្គុយមាត់ទ្វាររឺមាត់ជណ្តើរ ខ្លាចកូនកើតមិនរួច
— កុំទៅសួរសុខទុក្ខអ្នកដែលកើតកូនពិបាក
— កុំដេកដំអក់ ត្រូវរហាស់រហួនក្រោកមុនប្តី នាំអោយកើតកូនបានស្រួល ។ល។

លើសពីនេះត្រូវរកថ្នាំផាជំនួយអោយសំរាលកូនរហាស់ ទុកស្ងោរផឹកនៅពេលគ្រប់ខែ ។

លុះផ្ទៃពោះកាន់តែចាស់ខែហើយ គេត្រូវប្រុងប្រៀបរកទុកជាស្រេចនូវប្រដាប់ប្រដារចាំបាច់ក្នុងពេលឆ្លងទន្លេនិងក្រោយឆ្លងទន្លេមានអុសរឺធ្យូង ថ្នាំសំនួរស្ងោររឺត្រាំស្រា រណ្តាប់សំរាប់រៀបចំពិធីផ្សេងៗ ដូចជាស្រូវពន្លៃ (ស្រូវ១ល្អីដែលគេដាក់ជូនឆ្មបនៅពេលបន្តក់កូនខ្ចី) ទៀន ធូប ក្រមួនសុទ្ធជាដើម ។

២— ពេលកើត.—

នៅពេលឈឺពោះដំបូង បុរសជាប្តីរឺជាឪពុករឺបងប្អូនត្រូវរត់ទៅតាមយាយមបដែលនៅក្នុងភូមិនោះរឺភូមិជិតខាង អោយមកជួយសំរាលកូន ។ សូមបញ្ជាក់ថាឆ្មបនៅសម័យមុនពុំបានរៀនសូត្រខាងវិជ្ជាឆ្មបដូចសម័យនេះទេ គឺគ្រាន់តែចេះដឹងតៗគ្នាតាមរបៀបអ្នកស្រុក ។

នៅតំបន់ខ្លះ ក្នុងពេលកំពុងឈឺពោះ គេរៀបពិធីបន់ស្រន់យ៉ាងតូចមួយដល់វត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិ រឺអ្នកដូនអ្នកតា សុំអោយការឆ្លងទន្លេប្រព្រឹត្តទៅដោយសុខសប្បាយកុំបីជួបប្រទះនឹងគ្រោះថ្នាក់រឺឧបសគ្គណាមួយឡើយ ។

៣— ក្រោយពេលកើត.—

លុះឆ្លងទន្លេរួចហើយ ស្ត្រីជាម្តាយនិយមអាំងភ្លើងចំនួន៣ថ្ងៃរឺមួយអាទិត្យ (បើកូនដំបូង) ។ ដោយមានជំនឿថា ខ្លាចក្រែងមានខ្មោចព្រាយមកបៀតបៀនដល់ម្តាយនិងកូនខ្ចី អាចារ្យបានសូត្រមន្តអាគមព័ទ្ធអំបោះនៅជុំវិញ (ព័ទ្ធសីមា) ប៉ុន្តែគេអាចគូសខ្វែងនៅលើសសរ ដោយកំបោរស រឺបិទខ្វែងដោយក្រមួនសុទ្ធក៏បាន ជួនកាលគេយកកាំបិតរឺកន្ត្រៃទៅដាក់លើក្បាលដំណេកកូនខ្ចីនោះថែមទៀត ។ ក្រៅពីនេះ មានត្រណមចំពោះអ្នកអាំងភ្លើង មិនអោយក្រោកពីដំណេកនិយាយឆ្លើយឆ្លងជាមួយភ្ញៀវរឺញាតិមិត្រដែលមកសាកសួរនោះទេ ប៉ុន្តែអាចនិយាយទាក់ទងជាមួយ

អ្នកថែភ្លើងបានគ្រប់បែបយ៉ាង ។ លុះដល់ថ្ងៃទំលាក់ចង្ក្រានទើបផុតត្រណមនេះ ។

មានពិធីមួយប្រព្រឹត្តឡើងនៅពេលទំលាក់ចង្ក្រាន ។ ឆ្មបបានប្រារព្ធពិធីនេះ ដោយយកពំនូតបាយសិង្ស្រាដបួនដុំដាក់លើស្លឹកចេក ហើយសូត្របន់ស្រន់ដល់ព្រះធរណីនិងមេបា សុំអោយជួយការពារម្តាយនិងកូនខ្ចីនេះផង រួចហើយក៏បោះបាយនោះទៅដី ព្រមទាំងសូត្រអង្វរខ្មោចព្រាយបិសាចកុំអោយមកយាយី ។ លុះចប់ពិធីហើយ ភ្លើងចង្ក្រានក៏ត្រូវពន្លត់ទៅវិញ ដោយអ្នកដែលបានបង្កាត់ភ្លើងដំបូងនោះ ។ ជាទូទៅ ស្ត្រីម្តាយអាចនៅអាំងភ្លើងច្រើនថ្ងៃតទៅទៀតក៏បាន ។

នៅពេលបន្ទាប់នោះ ស្ត្រីម្តាយក៏បានប្រារព្ធពិធីជូនរង្វាន់ និងពិធីសុំខមាទោសចំពោះឆ្មបដែលបាននឿយហត់និងលំបាកផ្សេងៗ ចំពោះរូបខ្លួន ក្នុងពេលឆ្លងទន្លេ ។ នៅតំបន់ខ្លះ បុរសជាប្តីក៏បានចូលរួមក្នុងពិធីសុំខមាទោសនេះជាមួយភរិយាដែរ ។ ប្រសិនបើគេពុំបានបំពេញការសុំខមាទោសនេះទេ គេមានជំនឿថា ស្ត្រីម្តាយនឹងត្រូវទទួលទណ្ឌកម្មនៅជាតិខាងមុខៗទៀត ដោយត្រូវទូលកន្ទេលរត់តាមសុំទោសឆ្មបហើយ គេថា ឆ្មបនោះមិនទាំងងាកមើលនិងឆ្លើយតបមកវិញផង ។

បន្ទាប់មកទៀត តាមទំនាមទំលាប់គ្រួសារ ឪពុកទារកត្រូវយកសុក (placenta) ទៅកប់ រឺទៅដុត រឺដាក់លើប្រគាបឈើ ដោយជ្រើសរើសនូវទិសល្អផង ។

នៅថ្ងៃដដែលនោះ មានពិធីផ្សេងៗប្រារព្ធឡើង ដើម្បីប្រកក់ប្រសិទ្ធិដល់ទារក ។ គេដាក់ទារកនៅចំកណ្តាលបន្ទប់ក្បែរម្តាយ ក្បាលបែរទៅទិសខាងកើត ។ នៅចុងជើងទារកនេះ មានស្រូវពន្លៃនិងចានដង្វាយដូចជាចានម្ហូប ចានសំលៀកបំពាក់និងគ្រឿងអលង្ការជាដើម ។

ឆ្មបចាប់ផ្តើមពិធី ដោយអុជទៀនធូបអញ្ជើញព្រះធរណី ដើម្បីសុំអោយព្រះអង្គជួយទារកអោយបានជោគជ័យគ្រប់ប្រការទៅអនាគត ។ រួចហើយ ឆ្មបនោះយកទឹកខ្មៅចិន ដែលលាយនឹងទឹកដោះម្តាយ រឺស្រាទៅលាបចិញ្ចើមនិងសក់ទារក ។ ពិធីនេះគេហៅថាពិធី " បើកភ្នែក " ។ បន្ទាប់មកគេធ្វើពិធីកាត់សក់ព្រៃ គឺកាត់បន្តិចនៅលើបង្ហើយ ដាក់ទៅក្នុងកូនកន្ទោងមួយ ដែលគេបន្ថែមម្ហូបចំណីនិងច្រូចស្រាបន្តិច រួចគេយកកន្ទោងនោះចេញទៅក្រៅ សំរាប់ជាដង្វាយដល់ព្រះធរណី ។ តមកទៀតទើបដល់ពិធីហៅព្រលឹង រឺជញ្ជាត់ព្រលឹង ។ តាមជំនឿគេថាព្រលឹងមាន១៩ ។ នៅពេលដេកលក់ជាពិសេស គេថាព្រលឹងនោះចាកចេញអំពីខ្លួនមនុស្ស ហើយហោះហើរទៅតាមការផ្សងព្រេង ។ ប្រសិនបើព្រលឹងនោះទៅបាត់យូរពេក ម្ចាស់ព្រលឹងនឹងធ្លាក់ខ្លួនឈឺ ។ ដូចនេះហើយ បានជាគេនិយមធ្វើពិធីហៅព្រលឹងនេះឯង ។ ចំពោះទារកដែលទើបនឹងកើតថ្មីៗ ក៏គេប្រារព្ធពិធីនេះដែរ ។ ដំបូង គេយកចិញ្ចៀនមាសមួយវង់ ដោតអំបោះឆៅហើយសំបូងសង្រូងហៅរកព្រលឹង ១៩ អោយលែងនៅក្នុងព្រៃទៅ

ហើយអោយមកថែរក្សាខ្លួនទារកនេះ ។ រួចគេក៏ចងចិញ្ចៀនដែលតំណាងព្រលឹងនោះ ទៅនឹងកដៃទារកម្ខាង កដៃម្ខាងទៀតគេចងអំបោះដៅ ។ បន្ទាប់មក ទើបគេធ្វើពិធីបង្វិលពពិល (ពិធីនេះគេមិនសូវនិយមធ្វើទេ) ។

ក្រោយពីបានធ្វើពិធីហៅព្រលឹងរួចហើយ គេបិទត្រង់បង្ហើយរបស់ទារកនូវពន្លៃ ដែលគេផ្លាស់ប្តូររាល់ថ្ងៃ ។ ការបិទពន្លៃនេះ មានរយៈពេលរហូតដល់ទារកមានអាយុ ៧ រឺ ៨ ខែ ។ នៅទីបញ្ចប់ ឆ្មបដែលជាអ្នកដឹកនាំពិធី ក៏បានអុជទៀនធូបដោតទៅលើដង្វាយផ្សេងៗ ហើយអញ្ជើញអស់ដូនតាអោយមកទទួលនូវដង្វាយនោះ ហើយប្រសិទ្ធិពរដល់កូនចៅ ។ ឪពុកម្តាយ បងប្អូន មិត្តភក្តិចូលម្នាក់ម្តងៗទៅប្រោះព្រំអោយពរជ័យដល់ទារក និងចងដៃទារកតាមធនធានដែលខ្លួនមាន ។

សេចក្តីសង្ខេប.–

ចំពោះពិធីផ្សេងៗប្រារព្ធនៅពេលកើត ដែលបានអធិប្បាយរៀបរាប់រួចមកហើយនេះ គេពុំសូវយកមកអនុវត្តនៅសម័យបច្ចុប្បន្ននេះទេ ។ ប៉ុន្តែនៅតាមស្រុកស្រែចំការ អ្នកខ្លះដែលនៅរក្សាជំនឿ ទំនាមទំលាប់ នៅអនុវត្តនូវពិធីបុរាណនេះនៅឡើយ ។

*

* *

២-នៅពេលរៀបការ

នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ ពិធីរៀបមង្គលការជាប្រពៃណីមួយដែលមានបញ្ញត្តិប្រហែលគ្នានឹងកាតព្វកិច្ចដែរ ព្រោះអ្នកដែលយកគ្នាជាប្តីប្រពន្ធត្រូវតែរៀបការ បើគេចវេះពិធីនេះ នឹងត្រូវគេចាត់ទុកថាជាអ្នកគ្មានសិរីសួស្តី គ្មានកិត្តិយស ។

ខ្មែរប្រើពាក្យ **អាពាហ៍ពិពាហ៍ រឺ អាវាហ៍វិវាហ៍** (< អាវាហ: + វិវាហ:) សំគាល់ពិធីនេះដែរ ។

អាវាហ: = ការនាំកូនស្រីមកផ្ទះខាងប្រុស

វិវាហ: = ការនាំកូនប្រុសមកផ្ទះខាងស្រីវិញ

អាវាហ៍វិវាហ៍ = មង្គលការកូនប្រុសស្រីដែលនាំមក ហើយត្រឡប់ទៅវិញ (ពីរលើក) ។ ប៉ុន្តែតាមប្រពៃណីខ្មែរ គេនាំកូនប្រុសមកកាន់លំនៅកូនស្រីមុន (អាវាហមង្គល) ហើយនាំកូនស្រីទៅឯខាងកូនប្រុសវិញ (វិវាហមង្គល) ។ ប៉ុន្តែទោះបីគេធ្វើត្រឹមតែវិវាហមង្គល (នាំកូនប្រុសមកខាងស្រី) តែម្យ៉ាង ក៏គេនិយមហៅគួបទាំងពីរយ៉ាងថាអាវាហ៍ពិវាហ៍ដែរ ។ តើអាពាហ៍ពិពាហ៍ខ្មែរមានដើមកំណើតពីណាមក ? មានមតិជាច្រើន ៖

- អ្នកខ្លះថា យកលំនាំតាមពិធីមង្គលការរវាងព្រះ រាម និងនាង សីតា របស់មហាឫសីមិថិលា ។

- អ្នកខ្លះថា យកតំរាប់តាមព្រះវេស្សន្តរ កាលទ្រង់រៀបអភិសេក ចៅ ក្រឹស្នា និងនាង ជាលី ។

- អ្នកខ្លះទៀតថា ធ្វើតាមពិធីអភិសេកព្រះ ថោង និងនាង នាគ ។

- ចំណែកលោក ម៉ម ប៊ុណ្ណា (នៅក្នុងសៀវភៅ Les rites de mariage traditionnel khmer) ថា មនុស្សចេះធ្វើពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍ តាំងពីមនុស្សចេះអៀនខ្មាស ចេះស្រឡាញ់កិត្តិយស ដោយសំអាងលើរឿងព្រេងក្នុងព្រហ្មញ្ញសាសនា ។

ចំពោះសិទ្ធិនិងច្បាប់រៀបមង្គលការ គេបានជួបប្រទះខ្លះដែរដូចជា:

- នៅសម័យអង្គរ ស្រីខ្មែរមានសេរីភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការរើសគូស្រករ ។ ក្រោយពីពិធី ចិន ថាន (១) រឺពិធីបើកមុខកូនស្រី (គ្រួសារអ្នកមានចាប់ធ្វើពីអាយុ ៧ ឆ្នាំដល់ ៩ ឆ្នាំ គ្រួសារអ្នកក្រពីអាយុ ១១ ឆ្នាំ ដោយនិមន្តព្រះសង្ឃ រឺតាបសមកបើកមុខកូនស្រីនោះ) ឪពុកម្តាយលែងមានអំណាចត្រួតត្រា លើកូនស្រីរបស់ខ្លួនទៀតហើយ ។ គេអាចរៀបការជាមួយជាតិសាសន៍ដទៃបាន ប៉ុន្តែមានការប្រកាន់វណ្ណៈ ។ ការចាត់ចែងក្នុងគ្រួសារ ការលះលែងគ្នា ការសាហាយស្មន់ជាសិទ្ធិរបស់ប្រពន្ធ ។

(១) សូមអានកំណត់ហេតុ « ជូវតាក្វាន » បកប្រែជាភាសាខ្មែរចុះក្នុងព្រឹត្តិបត្រខ្មែរ-មនលេខ ៧ ឧសភា ១៩៧៤ ទំ. 41.42 ។

- ចាប់ពីសម័យកណ្តាលមក អំណាចដឹកនាំគ្រួសារស្ថិតនៅលើឪពុកទាំងអស់ ។ តាមផ្លូវច្បាប់ លោក Dubreuil ថាប្រុសខ្មែរអាចយកប្រពន្ធបានច្រើន ។ ស្តេចអាចយកប្រពន្ធបាន ១១ នាក់ មន្ត្រីរឺរាស្ត្រអាចយកបាន៣ ។ ប៉ុន្តែប្រពន្ធទាំងអស់នេះមានឋានៈខ្ពស់ទាបខុសគ្នាតាមលំដាប់ ។ ចំណែកឯស្រីវិញយកប្តីបានតែមួយទេ ។

- នៅសម័យបច្ចុប្បន្ន គេអនុវត្តតាមច្បាប់ចុះថ្ងៃ ២០ កុម្ភៈ១៩២០ (តាមលោក Marcel clairon) ថ្ងៃ ២៥ កុម្ភៈ ១៩២០ (តាមលោក G. Thierry) ។ ប៉ុន្តែច្បាប់ថ្មីនេះត្រូវបានកែសំរួលជាច្រើនលើកមកហើយ (23) ។

នេះជាទំរង់រៀបមង្គលការតាមប្រពៃណីខ្មែរដែលយើងលើកយកមកអធិប្បាយដោយសង្ខេបដូចតទៅនេះ (21) (22) ៖

ក- មុនពេលរៀបការ.-

* ពិធីចែចូវ

ដំបូងបង្អស់ឪពុកម្តាយ រឺអាណាព្យាបាលខាងប្រុស បានចាត់ស្រីម្នាក់ដែលស្គាល់ទុកចិត្ត មិនអភ័ព្វគូ) ក្បួនចាស់ហៅថាអ្នកឃ្នាយ រឺមេ-អណ្តើក) ហើយធ្លាប់ស្និទ្ធស្នាលនឹងគ្រួសារខាងស្រី អោយទៅស៊ើបការកូនស្រី ។ លុះបានដំណឹងថា នាងនោះនៅទំនេរ ហើយដឹងថាថ្ងៃខែ

ឆ្នាំ ត្រូវគ្នាល្អ ទើបគេចូលទៅចែចូវដល់ឪពុកម្តាយ អោយលាព្យាបាលរបស់កូនស្រីនោះ ។ ឯពិធីចែចូវ ត្រូវប្រព្រឹត្តទៅអស់ ៣ លើក ។ ក្នុងមួយលើកៗ ត្រូវមាន ស្លា មួ ថ្នាំ កំដរដៃទៅជាមួយផង ។ ក្នុងការចែចូវគេពុំនិយាយគ្នាត្រង់ៗទេ គឺនិយាយបញ្ចិតបញ្ចៀង ។ នៅលើកទី ៣ កាលបើខាងស្រីបើកផ្លូវអោយដើរ ដណ្តើរអោយឡើងហើយ អ្នកចែចូវក៏ត្រឡប់យកពត៌មាននេះមកប្រាប់ខាងប្រុសវិញ ។ ពិធីចែចូវនៅដើងទី ៣ នេះគេហៅថា " ស៊ីស្លាជក់ " ។

* ពិធីដណ្តឹង

ក្រោយដែលបានចាត់មនុស្ស អោយទៅនិយាយចែចូវ បាននឹងថាគេបើកផ្លូវអោយចូលហើយ ខាងប្រុសត្រូវរៀបចំគិតគូររឿងស្តីដណ្តឹងតទៅទៀត ។ មុននឹងចូលទៅដណ្តឹងថ្ងៃណាៗ ត្រូវអោយពត៌មានទៅខាងស្រីជាមុនសិន ។ ពិធីដណ្តឹងត្រូវប្រព្រឹត្តទៅ ៣ ដងដែរ ។ មនុស្សដែលមានភារៈទៅដណ្តឹងកូនស្រីគេ ហៅថា "អ្នកផ្លូវ ចៅមហា" ឯអ្នកដែលតំណាងគ្រួសារខាងស្រី គេអោយឈ្មោះថា "មេបា" ។

– លើកទី ១

នៅថ្ងៃដែលបានកំណត់ទុក មនុស្សស្រី ៣ នាក់ ដែលមានគូស្រករសុខរីកគ្នា ត្រូវខាងប្រុសពឹងអោយធ្វើជាអ្នកផ្លូវទៅដណ្តឹង ដោយមានជំនូនរង ១ គូ ស្លា ថ្នាំ រីស្លាផ្កា ចេកទុំ នំអន្សម នំគម នំបត់ រៀបជាគូៗ ទៅជូនខាងស្រីផង ។ លើកនេះ មេបាខាងស្រីពុំទាន់សំរេចអ្វីទេ ថាចាំពិគ្រោះគ្នាមើលសិន ។

– លើកទី ២

ដោយនៅលើកទី ១ ពុំទាន់បានសំរេច គេអោយអ្នកផ្លូវ ៣ នាក់ ទៅដណ្តឹងជាលើកទី២ទៀត ដោយមានជំនូនរង ១ គូ មានកន្សែងប្រុបចក្រាបពីលើ មានស្លា មួ ស្លាផ្កា ទៀន ១ គូ ស្រា ១ ដប ចេកទុំ នំអន្សម នំគម នំបត់ នំបង់ខ្លាញ់ ។ ខាងស្រីមិនទាន់សំរេចទៀត ថាចង់អោយអ្នកផ្លូវប្រុសៗមកម្តងវិញ ព្រោះក្រែងអ្នកផ្លូវស្រី ៗ ទទួលការគ្រប់ចំពូកមិនបានម្យ៉ាងទៀតចង់អោយនាំកូនប្រុសមកមើលផង ។ ពិធីនេះហៅថា " ស៊ីស្លាអន្សែរូង " ។

– លើកទី ៣

លើកនេះគេអោយស្រី ៣ នាក់ (អ្នកផ្លូវ) ប្រុស ៣ នាក់ (អ្នកមហា) អោយនាំរណ្តាប់ដែលមានជំនូនរង ១ គូ ស្លាមួ ថ្នាំ ស្លាផ្កា ទៀន ស្រា ចេកទុំ នំអន្សម នំគម នំបត់ នំបង់ខ្លាញ់ នំកន្ត្រំ នំក្រូច អង្ករ ត្រី សាច់ បន្លែ និងផ្លែឈើផ្សេងៗ ជាគូៗ ព្រមទាំងគ្រឿងមាស ពេជ្រ និងសំលៀកបំពាក់

ទៅជូនខាងស្រីហើយនាំកូនប្រុសទៅជាមួយផង ។ ក្រោយពីបានសន្ទនារវាងអ្នកផ្លូវ ចៅមហានិងមេបារួចសព្វគ្រប់ហើយ មេបាខាងស្រីសុំពិនិត្យសាមីខ្លួនប្រុស ព្រមទាំងបញ្ជាក់សួរអំពីគំនិតមារយាទសាមីខ្លួនប្រុសនោះផង ។ ចំណែកឯអ្នកផ្លូវចៅមហា ក៏អាចសុំមើលសាមីខ្លួនស្រីវិញដែរ ។ នៅពេលនោះ សាមីខ្លួនស្រីក៏ចេញមកជំរាបសួរភ្ញៀវ ហើយជូនកាលមានពិធីបំពាក់ចិញ្ចៀនទៅវិញទៅមករវាងគូដណ្តឹងផង ។ នៅតំបន់ខ្លះ ពិធីបំពាក់ចិញ្ចៀននេះ គឺជាពិធីហៅព្រលឹងមួយបែបដែរ ។ បន្ទាប់មក អ្នកមហាក៏លើកគ្រឿងស្លាបញ្ជាប់ពាក្យ ជូនទៅមេបាស្រីពិសា ។ ពិធីនេះហៅថា "**ស៊ីស្លាបញ្ជាប់ពាក្យ**"

ដោយមេបានៅមិនទាន់អស់ចិត្តអំពីគំនិតមារយាទរបស់សាមីខ្លួនប្រុស ទើបមានទំនាមថា ត្រូវអោយសាមីខ្លួនប្រុសមកនៅបំរើអនាគតឪពុកម្តាយក្មេករហូតដល់ពេលរៀបការ ប៉ុន្តែធ្វើតែកិច្ចការនៅក្រៅផ្ទះ គឺពុំទាន់មានសិទ្ធិចូលទៅនៅក្នុងផ្ទះបាននៅឡើយទេ ។ ចំណែកទំនាក់ទំនងរវាងគូដណ្តឹង ក៏ត្រូវគោរពច្បាប់យ៉ាងតឹងរ៉ឹង ។

* ពិធីជូនកំណត់

ចំពោះថ្ងៃ-ខែរៀបមង្គលការ ដែលគេបានជ្រើសរើសនិងគន់គូរដោយម៉ត់ចត់ហើយ (គេពុំរើសខែណាដែលមាន២៩ ថ្ងៃ (ខែឈ្មោល) រឺខែដែលព្រះសង្ឃចូលវស្សាទេ) ត្រូវយកទៅចុះក្នុងផែនក្រដាស់មួយសន្លឹក

ហើយត្រូវរៀបរណ្តាប់គំដងដែរផង មានស្លា ម្លូ ចេកទុំ រង់ស្លា ដែលដាក់គ្រឿងគ្រប់សព្វ ។

រួចហើយអ្នកផ្លូវ ត្រូវយកក្រដាស់កំណត់ពេលា និងរណ្តាប់ទៅជូនមេបាខាងស្រី ។ មេបាខាងស្រី ក៏បើកក្រដាស់កំណត់ពេលានោះ អានជូនភ្ញៀវស្តាប់ ។ ក្រោយពីបានជូនក្រដាស់កំណត់ពេលាទៅមេបារួចហើយអ្នកផ្លូវក៏ជូនស្លាកំណត់ទៅមេបាពិសា ។ ពិធីនេះហៅថា "**ស៊ីស្លាកំណត់**" ។

នៅតំបន់ខ្លះ គេសន្មតយកស្លាចង់រង្វី ស្លាកំណត់ទុកជាការសំគាល់ថា បានរៀបការពាក់កណ្តាលដែរ ហើយប្រសិនបើនៅពេលដែលមានអសន្តិសុខក្នុងស្រុក គេគ្រាន់តែរៀបផ្សំផ្គុំកូនប្រុស កូនស្រីនោះដោយសែនប្រាប់ជូនតាជាការស្រេច គឺពុំចាំបាច់ធ្វើពិធីធំដុំទៀតទេ ។

នៅទីបញ្ចប់ អ្នកផ្លូវសុំអោយមេបាបន្តាប់នូវគ្រឿងបណ្តាការសព្វសារពើដែលត្រូវជូន និងប្រើប្រាស់ក្នុងឱកាសធ្វើមង្គលការ ។

ចាប់ពីពេលនេះទៅ សាមីខ្លួនប្រុសអាចជួយធ្វើការងារនៅក្នុងផ្ទះអនាគតឪពុកម្តាយក្មេករឺអាណាព្យាបាលបាន ។ ចំណែកឯសាមីខ្លួនស្រីជាអ្នករៀបចំដំណេកនិងបាយទឹកអោយ ហើយកាលណាមានជំងឺនាងនោះមានសិទ្ធិជួយមើលថែទាំថែមទៀត ។

១-ពេលរៀបការ.-

មានការនិយមប្លែកៗគ្នា ចំពោះទីកន្លែងដែលត្រូវរៀបពិធីមង្គលការកូនប្រុសកូនស្រី ។ តាមប្រពៃណីជនជាតិចិន គេនិយមធ្វើពិធីនៅផ្ទះខាងស្រីផង នៅផ្ទះខាងប្រុសផង ប៉ុន្តែទីបំផុតគេនាំកូនស្រីទៅដប់លៀងនៅផ្ទះខាងប្រុស ព្រោះគេអោយតំលៃទៅលើកូនប្រុស ។ ចំណែកជនជាតិឥណ្ឌា មានប្រពៃណី ២ បែប គឺនាំកូនស្រីទៅរៀបការនៅផ្ទះខាងប្រុស (អាវាហមង្គល) ផង នាំកូនប្រុសទៅរៀបការផ្ទះខាងស្រី (វិវាហមង្គល) ផង ។ គេអោយតំលៃទៅប្រុសក៏បាន ស្រីក៏បាន ។

តាមប្រពៃណីជនជាតិខ្មែរវិញ កូនប្រុសត្រូវទៅរៀបការនៅផ្ទះខាងស្រី ព្រោះខ្មែរយើងមានទស្សនៈលើកតំកើងស្រីជាធំក្នុងគ្រួសារ រឺជាអ្នកដឹកនាំក្នុងសង្គម តាំងពីសម័យព្រេងនាយម្ល៉េះ (ទុកមេជាធំ = matriarcat) ។ ដោយអោយតំលៃទៅលើស្រីបែបនេះហើយ បានជាប្រុសត្រូវចូលស្ដីដណ្ដឹង សុំសេចក្ដីយល់ព្រមពីខាងស្រីមុនសិន ។ ទំនាមទំលាប់នេះ ក៏ត្រូវបានយកមកអនុវត្តតៗគ្នា រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។ ទោះបីសព្វថ្ងៃសង្គមខ្មែរបានវិវត្តមកដល់ដំណាក់ការមួយ ដែលភេទស្រីត្រូវបាត់បង់ឧត្ដមភាពរបស់ខ្លួន ទៅលើភេទប្រុសទៅហើយក៏ដោយ ក៏ប៉ុន្តែសង្គមនេះ នៅរក្សាបានខ្លះល្មមអោយយើងជឿនូវអត្ថិភាព (existence) របស់ទស្សនៈ "មេ" នេះបាននៅឡើយ ។ យ៉ាងណាមិញ របស់ រឺ មនុស្សដែលមានភាព រឺ មាននាទីជាចម្បងលើគេដទៃទៀត ខ្មែរយើងនៅ

តែហៅថា "មេ" ដូចជា មេដៃ មេជើង មេដែក មេដំបូល មេទ័ព មេស្រុក មេភូមិ មេគយ មេការ មេផ្ទះ ។ល។ តើពិធីរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍តាមប្រពៃណីខ្មែរ ប្រព្រឹត្តទៅនៅផ្ទះខាងស្រី យ៉ាងដូចម្ដេចខ្លះ ?

តាមប្រពៃណីបុរាណ ពិធីរៀបមង្គលការប្រព្រឹត្តទៅចំនួន ៣ ថ្ងៃ គឺថ្ងៃចូលរោង ថ្ងៃស៊ីកំណត់ និងថ្ងៃសំពះ ។

— ថ្ងៃចូលរោង

នៅថ្ងៃទី ១ គ្រួសារខាងប្រុស ត្រូវមកសង់រោងការនៅផ្ទះខាងស្រី ។ រោងការច្រើនតែសង់អំពីឫស្សីប្រក់ស្បូវ មាន៣ល្វែង ។ ល្វែងមួយសំរាប់ចុងភៅធ្វើម្ហូបអាហារ ល្វែងមួយទៀតសំរាប់លៀងភោជនាហារ ហើយល្វែងមួយទៀត ជាល្វែងផ្កាស្លាសំរាប់កូនកំលោះសំណាក់នៅរហូតដល់ថ្ងៃចុងក្រោយនៃពិធីការ ។ នៅមុខរោងផ្កាស្លា មានសង់រានទេព្ដាផង ។ លុះសង់និងតុបតែងលំអរោងរួចហើយ គេនាំគ្នាជញ្ជូនភស្ដុភារបណ្ដាការចូលរោងមង្គលការ ហើយគេរៀបចំធ្វើម្ហូបអាហារ និងធ្វើនំផ្សេងៗជាពិសេស នំអន្សម និង នំគម ។ តាមជំនឿលទ្ធិព្រាហ្មណ៍សាសនា គេថានំអន្សមជានិមិត្តរូបលិង្គស្វរ ឯនំគមជានិមិត្តរូបយោនីនាងឧមា ហើយអវត្តមាននៃនំទាំងពីរប្រភេទនេះក្នុងពិធីមង្គលការ នឹងនាំអោយគ្មានកូនចៅដល់គូស្វាមីភរិយាថ្មីឡើយ ។

– ថ្ងៃស៊ីស្លាកំណត់

នៅវេលាព្រឹកនៃថ្ងៃទី២គេហែកូនកំលោះ ដោយមានភ្លេងខ្មែរកំដរផង មកកាន់ផ្ទះខាងស្រី ។ កូនកំលោះនោះ ត្រូវចូលទៅនៅក្នុងរោងផ្កាស្លា ។ ចំណែកនៅលើផ្ទះការ មានធ្វើពិធីសែនព្រេន ជំរាបជូនតាអំពីការរៀបចំទុកដាក់កូនចៅអោយមានគូស្រករ និងពិធីស៊ីស្លាកំណត់ (គឺស៊ីស្លាដក់ ស្លាកន្សែង ស្លាថង់រង កំណត់រួមគ្នា) ។

នៅពេលរសៀលនៃថ្ងៃដដែលនេះ ពិធីកាត់សក់កូនស្រីប្រព្រឹត្តទៅនៅលើផ្ទះការ ឯពិធីកាត់សក់កូនប្រុសនៅក្នុងរោងផ្កាស្លា ។ សព្វថ្ងៃ គេអាចកាត់សក់កូនប្រុស-ស្រីរួមគ្នានៅលើផ្ទះការក៏បាន ។ តាមទំនាមជាង អ្នកកាត់សក់ត្រូវកាន់កន្ត្រៃ កាន់ក្រាស់ ច្រៀងរាំជាមុនសិន ។ សក់ដែលគេកាត់ ត្រូវដាក់ក្នុងកន្ទោងស្លឹកចេកមួយ ហើយត្រូវយកទៅចោល ដើម្បីអោយអស់ចង្រៃឧបទ្រព ។ បន្ទាប់មក គេរៀបដង្វាយក្រុងពាលី ដើម្បីជូនពត៌មាននៃពិធីការនេះដល់ម្ចាស់ទឹកដី ។ ឯពិធីសូត្រមន្ត ក៏ប្រព្រឹត្តទៅនៅផ្ទះការផង នៅរោងផ្កាស្លាផង ។ ប៉ុន្តែគេអាចសូត្រមន្តរួមគ្នានៅលើផ្ទះការក៏បានដែរ ។ នៅពេលសូត្រមន្តនោះ សាមីខ្លួនទាំងពីរនាក់ត្រូវចេញមកស្តាប់ ហើយទទួលទឹកមន្តដើម្បីអោយជ្រះចង្រៃនិងរោគាផ្សេងៗ ហើយអោយបានសេចក្តីសុខ-ចំរើន ។

នៅវេលាយប់ គេរៀបរៀងផ្លែឈើ គឺខ្ចប់នំជាកញ្ចប់ៗតាមទំនាម

បុរាណទុកជូនមេបា ។ បន្ទាប់មក គេធ្វើពិធី ចុះសិក្ខា ធ្វើ ឈ្នោញ អោយសាមីខ្លួនស្រី (ពិធីនេះបើបានធ្វើនៅពេលចេញពីម្លប់ហើយ ពុំបាច់ធ្វើទៀតទេ) ។ បន្ទាប់មកទៀត មានជាវ រី កាត់ថ្លៃខាន់ស្លា ជាប្រាក់សុទ្ធ ១រៀលទម្ងន់១៦៖ ។ លុះទៀបភ្លឺ គេរកស្រី៣នាក់ ដែលមានគូស្រករគប់ទីងគ្នា អោយរៀបដោតផ្កាស្លា ដោយយកខ្នរស្លា ដែលដាក់សូត្រមន្តពីថ្ងៃរសៀលនោះ មកដោតជា៣ដុំគឺ : ផ្កាស្លាទី១ត្រូវដោតស្លា ២១ផ្លែ ម្ជូ២១សន្លឹក (ផ្កាស្លាច្បង) ផ្កាស្លាទី២ត្រូវដោតស្លា១២ផ្លែ ម្ជូ១២ សន្លឹក (ផ្លែស្លា កណ្តាល) ផ្កាស្លាទី ៣ ត្រូវដោតស្លា៦ផ្លែ ម្ជូ៦សន្លឹក (ផ្កា ស្លា ពៅ) ។

– ថ្ងៃសំពះ

នៅថ្ងៃទី ៣ លុះភ្លឺស្រាងៗ ឡើង សាមីខ្លួនប្រុស និងសាមីខ្លួនស្រីត្រូវរៀបចំស្លៀកពាក់តាមបែបបុរាណ ។ អាចារ្យអ្នកកាន់ពេលា ត្រូវនាំកូនប្រុសទៅថ្វាយបង្គំភានទេព្ដា ហើយត្រូវអង្គុយបែរមុខទៅទិសខាងកើត ចាំយកពេលានៅទីនោះ ។ លុះពេលាល្អដល់ហើយ (ពេលាដែលព្រះអាទិត្យរះ) អាចារ្យវាយឃ្មោះ ៣ដង ហើយកូនកំលោះក៏ក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះអាទិត្យ ៣ ដងដែរ ។ ការយកពេលាក្នុងពិធីការនេះ គឺជាការយកពេលដ៏បរិសុទ្ធ ដែលជាពេលមង្គល ដើម្បីជាប្រផ្នូលអោយគូស្វាមីភរិយា បាននូវសេចក្តីចំរើនរុងរឿងទៅអនាគត ។ កាលបើបាន

ពេលាល្អហើយ គេដង្ហែកូនកំលោះទៅសំពះផ្កាស្លានៅលើផ្ទះការ ។ ដំបូង អាចារ្យកាន់ដាវបើកផ្លូវ បន្ទាប់មកមហា៣នាក់ អ្នកកាន់ទៀន២នាក់ អ្នកកាន់ផ្កាស្លា៣នាក់ អ្នកកាន់រងប្រាក់ខាន់ស្លា ប្រាក់ស្នាប់ទឹកដោះអាចារ្យ កូនកំលោះ អ្នកបាំងឆ័ត្រអោយកូនកំលោះ ក្រោយបំផុតគឺពួកភ្លេង ។ លុះហែទៅដល់មាត់ជណ្តើរ គេវាយឃ្មោះ៣ដង ជាសញ្ញាអនុញ្ញាតអោយកូនកំលោះឡើងលើផ្ទះបាន ។ នៅពេលនោះ មានក្មេងប្រុស រឺស្រីម្នាក់ ដែលត្រូវជាប្អូន រឺជិតនឹងសាមីខ្លួនស្រីបានមកទទួល ដោយកាន់ទឹកមួយផ្តិលមកលាងជើងអោយកូនកំលោះ ព្រមទាំងជូនស្លាមួយម៉ាត់ផង ។ ចំណែកកូនប្រុសនោះ ក៏បានអោយប្រាក់គាត់ដល់ក្មេងនោះវិញ ហើយក្មេងនោះក៏ដឹកដៃកូនប្រុសឡើងលើផ្ទះ ។ គេអោយសាមីខ្លួនប្រុសអង្គុយលើកន្ទេល បែរមុខទៅកើត ចាំមេបានិយាយការ ។ នៅពីខាងមុខ មានរៀបពានផ្កាស្លា ពានទៀនពេលា ទៀបពីរដាក់បាយខុន ក្បាលជ្រូកមួយ រឺមាន់ស្ងោរមួយ នំអន្សម នំគម ។ បន្ទាប់មក គេអោយកូនកំលោះសំពះស្លាព្រះពរ (ម្លូដែលគេមូរមានចំនួន៣ត្រួយ) ដែលដាក់នៅលើខ្នើយ ។ តមកទៀត អ្នកផ្លូវស្រីម្នាក់ស៊ុជទៀនមិនទៅរង ហើយកាន់រងនោះចូលទៅអញ្ជើញកូនស្រីអោយចេញមកផ្ទឹម ។ ពេលនោះគេវាំច្រៀងបើកវាំងនន ។ សាមីខ្លួនកូនក្រមុំត្រូវអង្គុយផ្ទឹម ជិតកូនកំលោះខាងឆ្វេង ។ នៅតាមតំបន់ខ្លះ មានរាំកាន់ដាវ រាំបើកគ្រប ទៀប រួចហើយគេយកដាវទៅដាក់លើម្រាមដៃកូនកំលោះកូនក្រមុំ ។ ជូន

កាលអាចារ្យដាក់អកអំបុកនិងប្រគាក់ ដើម្បីជាជំនឿរបស់ការរួបរួមគ្នាមិនបាច់គ្នា ។ ក្រោយមក គេប្រារព្ធពិធីបង្វិលពពិល នៅជុំវិញគូស្វាមីភរិយា ។ អ្នកកាន់ពពិលបង្វិល មានប្រុស៥នាក់ ស្រី៤នាក់ ដែលជាអ្នកមានខាន់ស្លាហើយមិនអភ័ព្វគ្គ ។ គេបញ្ចេញពពិលបន្តគ្នា ពីដៃស្តាំទៅដៃឆ្វេង ហើយអាចារ្យសូត្រចម្រៀងជ័យន្ទោបរណ្តើរ ។ លុះចប់ពិធីនេះហើយ អាចារ្យត្រូវសូត្រអោយពរផ្កាស្លា ។ ឯពួកមេបា ត្រូវចងដៃកូនប្រុសស្រី ដោយអំបោះស ព្រមទាំងអោយពរសព្ទសាធុការរៀង ៗ ខ្លួន ។ រួចហើយ គេស្រាយផ្កាស្លាកណ្តាលនិងផ្កាស្លាពៅ ចែកអោយញាតិមិត្តបាចអោយពរដល់គូស្វាមីភរិយា ។ លុះចប់ហើយ សាមីខ្លួនប្រុស-ស្រីងើបអង្គុយឡើង បែរមុខរកគ្នា ហើយគេវាយឃ្មោះអោយកូនក្រមុំ និងកូនកំលោះចូលក្នុងបន្ទប់ ។ ពេលនោះសាមីខ្លួនប្រុសដើរតាមសាមីខ្លួនស្រី ដោយតោងជាយស្បៃរបស់សាមីខ្លួនស្រី ។ នៅក្នុងបន្ទប់ សាមីខ្លួនស្រីត្រូវបញ្ចុកស្លា ម្លូដល់សាមីខ្លួនប្រុស រឺអុជបារីអោយជក់ ។ រួចហើយ ទាំងពីរនាក់ត្រូវផ្លាស់គ្រឿងសំអាងចេញ ហើយទៅអង្គុយកណ្តាលទីប្រជុំ។ លំដាប់នោះ មានការកាន់ដាវច្រៀងរាំសាកន្ទេល ។ លុះចប់ពិធីនេះហើយ គូស្វាមីភរិយាត្រូវចេញទៅបំរើមេបា ក្នុងការលៀងភោជនាហារ។ សម័យបូរាណ គេលៀងភ្ញៀវ ២ លើកធំ ៗ គឺ នៅល្ងាចថ្ងៃស៊ីកំណាត់ និងនៅព្រឹកថ្ងៃសំពះ ។

លុះយប់ប្រហែលជាម៉ោង ៨-៩ គេប្រារព្ធពិធីផ្សំដំណេក នៅក្នុងបន្ទប់ដេករបស់គូស្វាមីភរិយាថ្មី ។ គេជ្រើសរើសស្រីមានចំណាស់ ២ នាក់ អោយរៀបចំពិធីនេះ ។ ត្រូវមានចំអាប ១ ចាន បង្អែម ១ ចាន បាយសី ១ ដូងខ្ចី១ ។ ដំបូងគេអុជទៀនធូបសែនដូនតា ហើយដួសទឹកដូងខ្ចីបញ្ចុកកូនប្រុស ៣ ស្លាបព្រា កូនស្រី ៣ ស្លាបព្រា ។ បន្ទាប់មក គេអោយសាមីខ្លួនស្រីបកចេកបញ្ចុកសាមីខ្លួនប្រុស ឯសាមីខ្លួនប្រុសត្រូវបញ្ចុកសាមីខ្លួនស្រីវិញ ជានិមិត្តរូបនៃការអោយចេះស្រឡាញ់គ្នារហូតមួយជីវិត ។

គ- ក្រោយពេលរៀបការ.-

ក្រោយពីរៀបការបាន ៣ ថ្ងៃមក គេនាំគូស្វាមីភរិយាថ្មីនេះ ដោយយកផ្កាស្លាម្លូ ចំអាប បង្អែម ស្លាបារី ទៅថ្វាយបង្គំសុំពរពីព្រះសង្ឃវត្ត ហើយអោយលោកបាចផ្កាស្លានោះដើម្បីប្រសិទ្ធិពរអោយសុខចំរើនតទៅ ។

តាមច្បាប់អត្រានុកូលដ្ឋាន ឪពុកម្តាយទាំងសងខាងត្រូវនាំកូនប្រុសស្រីទៅសាលាឃុំសង្កាត់ ដើម្បីសុំចុះសំបុត្រអាពាហ៍ពិពាហ៍ ដោយមានសាក្សីពីរនាក់ផង ។ ចាប់ពីពេលនោះទៅ គេមានឈ្មោះជាប្តីប្រពន្ធពេញច្បាប់ហើយ ។

ថ្ងៃក្រោយមកទៀត គេនាំស្វាមីភរិយាថ្មីនេះដើរសាកសួរញាតិមិត្តទាំងខាងប្រុសទាំងខាងស្រី ។

សេចក្តីសង្ខេប.-

ពិធីរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍តាមទំនៀមទំលាប់ខ្មែរបុរាណ ដែលបានអធិប្បាយរៀបរាប់រួចមកហើយនេះ ឃើញថាវែងឆ្ងាយណាស់ ។ សព្វថ្ងៃពិធីទាំងនោះពុំត្រូវបានយកមកអនុវត្តទាំងអស់ទេ ។ គេច្រើនតែកាត់ៗដោយជ្រើសរើសយកតែពិធីសំខាន់ៗប៉ុណ្ណោះ ។ សមសព្វថ្ងៃស្រុកទេសយើងត្រូវឈ្លានពានដោយពួកសត្រូវផង ហើយអ្នកស្រុកមិនសូវសម្បូណ៌ប្រាក់កាសផង ម្ល៉ោះហើយពិធីរៀបមង្គលការកូនចៅ ប្រព្រឹត្តទៅយ៉ាងឆាប់រហ័ស គឺកាត់មកនៅត្រឹមមួយថ្ងៃ រឺមួយព្រឹកដោយលៃលកអោយចប់ពិធីយ៉ាងសង្ខេប ។

ចំពោះពិធីខ្លះក្នុងមង្គលការ តាមការស្រាវជ្រាវថា មានទំនាក់ទំនងទៅនឹងរឿងព្រេងជាច្រើនដូចជា :

- ការកាន់ជាយស្បៃកូនស្រីចូលបន្ទប់ ទាក់ទងទៅនឹងរឿង **ព្រះថោងនាងនាគ** ។
- ការកាន់ដាវលំពះការនិងការរាំសាកន្ទេល ទាក់ទងទៅនឹងរឿង**តាមាត្រ**ម្នាក់ដែលបានដណ្តើមកូនស្រីអ្នកស្រុក ហើយបានសម្លាប់គូដណ្តឹងថ្មីរបស់

នាងនោះ នៅពេលកំពុងរៀបការ ។

– ការដោតផ្កាស្លា ៣ យ៉ាង ទាក់ទងទៅនឹងអ្នករៀន **សិល្បសាស្ត្រ** ៤ នាក់ អំពីអាចារ្យទិសាបាមោក្ខ ។

– ការបង្វិលពពិល ទាក់ទងទៅនឹងរឿង **ព្រះឥស្សរ** និង **ព្រះជ័យសុរិយាកុមារ** ។

– ការស្រែកថា **ជ័យហោង សួស្តីហោង** ទាក់ទងទៅនឹងរឿង **ជ័យ** និង **សួស្តី** ជាកូនរបស់ស្រីកំសត់ម្នាក់ ។

*

* *

៣-នៅពេលស្លាប់

នៅក្នុងគ្រួសារខ្មែរក៏ដូចជាគ្រួសារជាតិសាសន៍ដទៃទៀត កាលបើមានមនុស្សស្លាប់ គេតែងរៀបចំធ្វើបុណ្យជូនដំណើរខ្មោចនោះតាមទំនាមទំលាប់ ដែលប្រែប្រួលទៅតាមសម័យកាល និងប្លែកគ្នាខ្លះតាមតំបន់នីមួយ ៗ ។

ខ្មែរចាត់ទុកពិធីបុណ្យខ្មោចរឺបូជាសព ជាករណីយកិច្ចមួយដែលគ្រួសារសពត្រូវបំពេញ ។ កាលណាគេរំលងប្រពៃណី ដោយទុកអោយឪពុកម្តាយ ជីដូនជីតា បងប្អូន ស្លាប់ដូចសត្វធាតុ នោះនឹងត្រូវទទួលការរិះគន់ពីសង្គម ហើយនឹងមានការស្តាយក្រោយជាពុំខាន ។

ការស្លាប់មានច្រើនបែបយ៉ាងណាស់ ដូចជាស្លាប់ដោយលង់ទឹក-ចង់ក-ខ្លះបាញ់-គ្រោះថ្នាក់ផ្សេង ៗ ជាដើម ។ មនុស្សដែលស្លាប់បែបនេះ គេហៅថា « **ខ្មោចតាយហោង** » គឺស្លាប់មិនតាមកាលដែលគេពុំអាចប្រុងប្រៀបទុកជាមុនបាន ។ តាមទំនាម គេពុំយកខ្មោចតាយហោងទៅបូជាទេ គេយកទៅកប់សិន ចាំបានពេលល្អ ទើបគាស់យកឆ្អឹងមកធ្វើបុណ្យវិញ ។ ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃនេះ គេពុំសូវយកទៅកប់ទេ ដោយខ្វះដីកប់ផង ហើយ

ដោយទំនាមទំលាប់ប្រែប្រួលផង គេក៏យកខ្មោចប្រភេទនេះមករៀបចំធ្វើបុណ្យបូជាដែរ ។ ឯមនុស្សស្លាប់តាមកាល ដូចជាស្លាប់ដោយមានជំងឺមើលពុំជា រឺស្លាប់ដោយចាស់ជរា(ទុំជ្រុះ) គេអាចប្រុងប្រៀបរៀបចំជាមុនបានដូចមានសេចក្តីអធិប្បាយខាងក្រោមនេះ(21) (24):

ក – មុនពេលស្លាប់.–

នៅពេលជិតស្លាប់ គេនិមន្តព្រះសង្ឃ ៤ អង្គ រឺ ១ អង្គក៏បាន មកសូត្រធម៌អោយអ្នកជំងឺស្តាប់ ។ គេត្រូវរកអាចារ្យម្នាក់នៅជួយមើលខុសត្រូវរហូតដល់ដង្ហើមចុងក្រោយ ។ នៅពេលនោះដែរមិត្តភក្តិ បងប្អូនកូនចៅក្តី ដែលបានប្រព្រឹត្តមិនគប្បីចំពោះអ្នកនោះ ត្រូវមកសុំខមាទោស ។ បន្ទាប់មកគេអោយអ្នកជំងឺទន្ទេញធម៌ថា “ ពុទ្ធោ អរហំ ” ហើយអោយតាំងស្មារតីអោយនឹង ក្នុងអំពើល្អដែលខ្លួនបានធ្វើហើយ កុំអោយខ្វល់ខ្វាយជំពាក់ចិត្តទៅលើគ្រួសារ លើទ្រព្យសម្បត្តិជាដើម ។

នៅខណៈនោះ គេនាំគ្នារៀបចំគ្រឿងបន្ទួង មានគ្រឿងបរិភោគឧបភោគ និងរបស់ផ្សេងៗសំរាប់ថ្វាយព្រះសង្ឃនៅពេលស្លាប់ទៅ ។ ប្រដាប់ប្រដារទាំងនោះ ត្រូវយកទៅបង្ហាញអ្នកជំងឺអោយបានឃើញ ហើយត្រេកអរនឹងកុសលផលបុណ្យនោះផង ។ ចំណែកអាចារ្យក៏រៀបចំលុញ **ទៀនកល្ប ទៀនគោល ធ្វើ ស្លាត្រូយ ទង់ព្រលឹង និង សុពារ-**

បាត ៦ សន្លឹក (ជាបន្ទះធ្វើដោយមាស រឺប្រាក់ រឺទន្ធា រឺស្ពឹកកិត រឺក្រដាសក៏បានទុកដាក់ដល់ពេលស្លាប់នៅត្រង់ ថ្ងាស ក្បាល បបូរមាត់ លើចង្កា ក្នុងដៃប្រណម្យ និងលើដើមទ្រូង) ។ គេអុជទៀនកល្បនៅពេលជិតដាច់ខ្យល់និងនៅពេលស្លាប់ ។ ឯស្លាត្រូយ គឺស្រទាប់ស្លឹកចេកដែលគេដោតស្លា ម្លូ ធូប ហើយដែលគេធ្វើទុកសំរាប់អោយអ្នកជំងឺកាន់ថ្វាយដល់ ព្រះចូឡាមណី (ចេតិយនៅឋានត្រៃត្រឹង្ស ដែលបញ្ចុះព្រះកេសា និងស្នៀតព្រះកេសរបស់ព្រះពុទ្ធ) នៅពេលដែលកំលាំងកាន់តែខ្សោយទៅ ។ គេធ្វើទង់ព្រលឹង ដោយកំណាត់សប្រវែងប្រហែល ១ ហត្ថនៃអ្នកជំងឺ ។ នៅលើទង់ព្រលឹងនោះ ជួនកាលគេទុកទំនេរ ជួនកាលគេចារគាថា ជួនកាលទៀតគេគូររូបព្រះចូឡាមណី ។ នៅតាមតំបន់ខ្លះ គេគូររូបក្រពើ តំណាងក្រុងពាលី ។ គេដាក់ទង់ព្រលឹងនោះ នៅក្បាលគ្រែអ្នកជិតស្លាប់ ហើយបន្តអំបោះពីទង់ព្រលឹងទៅដល់រូបព្រះពុទ្ធ រឺព្រះចូឡាមណី ។ គេមានជំនឿថា លុះអ្នកនោះស្លាប់ទៅ ទង់ព្រលឹងនេះឯងនឹងទ្រព្រលឹង រហូតដល់ពេលចាប់ភពជាថ្មី ។ នៅជុំវិញ និងនៅខាងលើអ្នកជំងឺ គេចងកំណាត់ស រឺព្រះបដ(បដាដែលគេគូរជីវប្រវត្តិព្រះពុទ្ធ) ។

ខ – ក្រោយពេលស្លាប់.–

លុះមនុស្សនោះផុតដង្ហើមទៅហើយ អាចារ្យចូលទៅបិទភ្នែកនិងមាត់ខ្មោច ហើយយកសុពារបាតទាំង ៦ សន្លឹក មកដាក់តាមកន្លែងដែល

ត្រូវដាក់ ។ រីពេលនោះ គេយកទៀនកល្បមកអុជបិទនៅក្បាលគ្រែ ហើយយកទៀនគោល ៥ ទៀតមកអុជបិទក្បែរក្បាល ស្មា និងជើងរបស់ខ្មោច ។ ចំណែកឯទៀនកល្ប ដែលគេបានអុជតាំងពីពេលជិតស្លាប់នោះ ត្រូវអុជបន្តទៅក្នុងចង្កៀងប្រេងកាតជំនួសវិញ ។ បន្ទាប់មកគេរៀបឡៀនត្បូង ដែលមានស្រូវពេញ ១ ល្អី ប្រាក់ ១ បាត សំពត់ស ៥ ហត្ថ ចេកទុំ ១ ស្និត និងចង្កៀងប្រេងកាតនោះ ដាក់តំកល់នៅចុងជើងខ្មោច ។ នៅក្រោមគ្រែនឹងតំកល់ទៀនត្បូងនោះ គេដាក់ផ្នុំ ១ ដុំ និងទឹក ១ ក្អម ។ តាមជំនឿគេថា ការអុជបន្តភ្លើងទៀនកល្ប មកចង្កៀងប្រេងកាត ជានិមិត្តរូបនៃជីវិតដែលរលត់ពីរូបមួយទៅបន្តក្នុងរូបថ្មីទៀត ។ តាមទំនាមទំលាប់នៅតំបន់ខ្លះ គេយកដីអាចម៍បំណោះមួយដុំដាក់ក្នុងល្អីស្រូវពេញ ជាការសំគាល់ថា រូបកាយនឹងត្រូវក្លាយទៅជាដីវិញ ហើយក្នុងពេលដ៏ឆាប់ នឹងផ្តុំផ្សំកើតបានជារូបកាយមនុស្សជាថ្មី ។ នៅមុខផ្ទះខ្មោច មានដោតទង់ក្រពើមួយ រឺមួយគូជាសញ្ញាអោយដឹងថា នៅផ្ទះនោះមានមនុស្សស្លាប់ថ្មីៗ ។

មុននឹងដាក់ខ្មោចទៅក្នុងមឈូស តាមទំនាមទំលាប់ គេត្រូវលើកខ្មោចនោះចំអាសទឹកសិន(១) ហើយលាបទឹកអប់ សិតសក់(សិតទៅក្រោយ

(១) ការចំអាសទឹកអោយខ្មោច តាមជំនឿពួកព្រាហ្មណ៍ ជាជាការលាងបាបនៅពេលស្លាប់ ។ កាលនៅរស់មនុស្សនោះលាងបាបខ្លួនឯងមួយឆ្នាំម្តងនៅក្នុងទន្លេគង្គា ។ តាមជំនឿខ្មែរយើងវិញ ថា ការផ្លូតទឹកអោយខ្មោច គឺជាការដឹងគុណដល់អ្នកនោះខ្លះ ជាក្តីអោយជ្រះក្លិនមិនល្អក្នុងពេលតំកល់ ។

៣ ដង រួចសិតមកមុខ ៣ ដង ដើម្បីជាប្រស្នាថា ការវិលកើត-ស្លាប់ត្រលប់ចុះឡើងក្នុងភព ៣) ។ បន្ទាប់មកគេយកសំពត់ស ៤ ហត្ថស្លៀកអោយខ្មោចដាក់ផ្នត់មកខាងមុខ សំពត់ស ៤ ហត្ថទៀតស្លៀកដាក់ផ្នត់ទៅខាងក្រោយវិញ (ដើម្បីជាប្រស្នាថា មានអវិជ្ជាបិទមុខបិទក្រោយនិងតណ្ហាចាក់ស្រែះគ្នា) សំពត់ ៤ ហត្ថទៀតពានាពាក់ពីលើស្មាខាងស្តាំ ។ រួចហើយគេយកខ្សែបាសចងខ្មោចត្រង់ ក-កដៃ និងកជើង ។ ការចងខ្មោចបែបនេះ មានទំនាក់ទំនងទៅនឹងផ្លូវធម៌ថា មនុស្សយើងមានចំណងលោកិយ ៣ ប្រការ គឺ៖ ប្រពន្ធ រឺប្តី កូន និងទ្រព្យសម្បត្តិ ។ បើអ្នកណាផុតពីចំណងនេះបាន នឹងរួចផុតពីសំសារវដ្ត ។ តមកទៀតគេយកមាសរឺប្រាក់មួយកាក់ទៅបង់ក្នុងមាត់ខ្មោច (ដើម្បីជាគ្រឿងពិចារណាថា នៅពេលស្លាប់គេពុំអាចយកទ្រព្យសម្បត្តិទៅផងបានទេ សូម្បីតែប្រាក់មួយកាក់ក្នុងមាត់នេះ ក៏យកទៅពុំបានដែរ) ។ នៅទីបញ្ចប់ គេយកសំពត់សប្រវែងមួយចំអាម ៤ ជ្រុង គ្របមុខអោយខ្មោច រួចលើកខ្មោចដាក់លើស្នប (សំពត់រុំខ្មោចប្រវែង ១២ ហត្ថ) ។ លុះរុំខ្មោចរួចហើយ គេចងខ្សែបាសម្តងទៀត ទើបលើកដាក់ទៅក្នុងក្តារមឈូស ។ ខណៈនោះ គេនិមន្តព្រះសង្ឃបង្សុកូល ។

ចំពោះគ្រួសារក្រខ្សត់ ពិធីបូជាសពអាចប្រព្រឹត្តទៅនៅថ្ងៃនោះ ។ ចំពោះគ្រួសារអ្នកមានគ្រាន់បើ អាចតំកល់សពនោះទុកក្នុងរោង ពីរ រឺបីថ្ងៃទៀត ។ ចំណែកសពស្តេច រឺព្រះសង្ឃចៅអធិការវត្ត គេតំកល់ដាក់

ក្នុងកោដ្ឋទុកយូរថ្ងៃទើបបូជា ។

គ - ក្បួនដង្ហែនិងពិធីរំលាយសព.-

លុះថ្ងៃឈាបនកិច្ចមកដល់ គេត្រូវរៀបក្បួនដង្ហែសពនោះឆ្ពោះទៅកាន់ឈាបនដ្ឋាន ។ មុនរំកិលសពចេញពីទីតំកល់ គេនិមន្តព្រះសង្ឃបង្សុកូល ជូនកាលគេប្រារព្ធពិធីបង្វិលពពិល ៣ ជុំជុំវិញមឈូស បន្ទាប់មកទៀតតាមទំនាមទំលាប់ នៅពេលរំកិលសពចេញទៅ អាចារ្យយោគីយកក្អមទឹកស្រោចរំអាប់ដុំថ្ម រួចទាត់ទំលាក់ចោលទៅដីនូវក្អមទឹកនិងដុំថ្មនោះ (ប្រហែលមានន័យធ្វើរូបអោយបែកធ្លាយទៅ) ។ ឯក្បួនដង្ហែសពមានរបៀបដូចតទៅនេះ :

- ព្រះសង្ឃព្រះអភិធម្ម } ជូនកាលព្រះសង្ឃនៅជាមួយសពមានសូត្រធម៌ផង
- ព្រះសង្ឃមាតិកា }
- អាចារ្យយោគីកាន់ទង់ព្រលឹង
- វង់ភ្លេងខ្មោច (បើមាន)
- អ្នកប្រាយលាជ (ក្មេងស្រីស្លៀកសពាក់ស ជាកូនរឺសាច់ញាតិរបស់សព បាចលាជទៅស្តាំម្តង ឆ្វេងម្តង ដោយទន្ទេញធម៌បណ្តើរផង ហើយមើលទៅមុខជានិច្ច ។ គ្រាប់លាជដែលបាចនៅដីជាតំណាងផ្លូវនៃខ្មោចដែលនៅរាយប៉ាយលើដី) ។

- អ្នកបួសមុខភ្លើង (ក្មេងប្រុស ជាកូនរឺសាច់ញាតិរបស់សព កោរសក់ស្លៀកសពានាស ។ នៅជុំវិញក្បាល មានខ្សែស្បូវភ្លាំងរឺស្មៅផ្លូងចងបន្តពីមឈូសមក ។ គេថាខ្សែស្បូវភ្លាំងនោះជានិមិត្តរូបនៃជាតិជីវិតដែលបន្តគ្នាដូចច្រវ៉ាក់ (chaine d' existences) ហើយការបួសមុខភ្លើងនេះ គឺជាកិច្ចតបស្នងសងគុណមួយដែរ ។
- អ្នកភ្លុក (អ្នកដុតខ្មោច) ៤ នាក់ សែងមឈូសយកជើងទៅមុខ (សព្វថ្ងៃគេនិយមដាក់មឈូសហែលើរថយន្ត) ។
- អ្នកទូលទៀនត្បូង (ក្មេងរឺអ្នកបំរើពេញចិត្តរបស់សព) ។
- គ្រួសារនិងញាតិមិត្តរបស់សព ។

លុះដល់ទីប៉ាឆាហើយ គេហែប្រទក្សិណា ៣ ជុំជាឧត្តរាពត៌ (ពីខាងឆ្វេងនៃប៉ាឆា) រួចហើយដាក់មឈូសលើជើងថ្ករ យកក្បាលទៅទិសខាងលិច ។ គេបើកគំរបមឈូសឡើង អាចារ្យក៏បើកស្នប បើកកន្សែងគ្របមុខ (កូនចៅសពខ្លះយកកន្សែងនេះទុកឡើង ជានាំអោយមានសិរីសួស្តីរកស៊ីមានបាន) រួចកាត់ចំណងខ្សែបាស ហើយនិមន្តលោកបង្សុកូល ។ បន្ទាប់មកទើបញាតិមិត្តនាំគ្នាយកផ្កាទៀន ធូបទៅដាក់លើសពសុំខមាទោសជាចុងក្រោយ ។ រួចហើយអាចារ្យយោគីនិងអ្នកភ្លុក ៤ នាក់អុជចន្លុះមួយដើមម្នាក់ដើរព័ទ្ធជុំវិញមឈូស ៣ ជុំជាឧត្តរាពត៌ ហើយអាចារ្យក៏ដុតភ្លើងបូជាសពនោះទៅ ។ ចំពោះសពអ្នកវដ្ឋការ គេនិយមសូត្រស្នូរកថា ថ្លែងពីជីវប្រវត្តិសព និងវិយោគទុក្ខនៃញាតិមិត្តមុនពេលបូជា ។

នៅពេលដែលភ្លើងកំពុងឆេះសព គេនិមន្តលោកបំបួសអ្នកបួសមុខភ្លើង ហើយនិមន្តទេសនាមុខភ្លើងទៀត ។ គេអាចផ្សែក អ្នកបួសមុខភ្លើង នៅពេលបូជាសពរួច ជួនកាលគេទុករហូតដល់ព្រឹកស្អែកទើបដាក់ផ្កស ។

លុះ ៥ រឺ ៦ ម៉ោងក្រោយមក រូបនៃសាកសពក៏ឆេះសុះអស់ ។ អ្នកភ្លុកយកសំពត់គ្របមឈូសបោលរំលងភ្លើង ៣ ដង ដើម្បីរំសាប់ចង្រៃឧបទ្រព ។ យោគីយកទឹកមន្ត (ទឹកសំបួរមាស) មួយផ្តិល អ្នកភ្លុកកាន់ក្អមទឹកម្នាក់មួយដើរប្រទក្សិណាជាឧត្តរាពត៌ ៣ ជុំ ហើយលត់ភ្លើង ។ បន្ទាប់មក គេបាចគ្រាប់ស្រូវ សណ្តែក លូ នៅលើគំនរធ្យូងនិងផេះដើម្បីប្រារព្វពិធីប្រែរូប ។ ឯគ្រាប់ធញ្ញជាតិដែលបាចនោះ ជានិមិត្តរូបនៃការស្លាប់ដែលជាសំណាបនៃជីវិតថ្មី ។

ពិធីប្រែរូបប្រព្រឹត្តទៅ ៣ ដង (ដើម្បីអោយពិចារណាទៅតាមភពទាំង ៣) ។ ដំបូងយោគីយកចបប្រមូលធ្យូងធ្វើជារូបមនុស្ស មានក្បាលទៅខាងកើត ហើយសួរថាល្អរឺទេ? អ្នកភ្លុកឆ្លើយថា មិនល្អទេ ក៏ធ្វើរូបមនុស្សម្តងទៀតមានក្បាលទៅខាងលិច ហើយសួរដូចមុនទៀត ។ គេឆ្លើយថានៅមិនទាន់ល្អទេ ។ លើកទី ៣ អាចារ្យធ្វើរូបមនុស្ស មានក្បាលទៅទិសខាងកើតវិញ រួចសួរបញ្ជាក់ថាល្អហើយរឺនៅ ? គេឆ្លើយថាល្អហើយ ទើបយកស្លឹកចេកមួយផ្ទាំងគ្របលើរូបនោះ ហើយយកកំណាត់ស ៥ ហត្ថមកដាក់លើស្លឹកចេក ។ នៅទីបញ្ចប់ គេនិមន្តលោកបង្សុកូលរំកែអោយយោគីបង្សុកូលឆាកយកសំពត់សនោះទៅ ។ លំដាប់មក ទើប

គ្រួសារសពនាំគ្នារើសធាតុយកមកលាងទឹកម្ពរ ទឹកសំបួរមាស និងទឹកដូងខ្ចី ។ នៅពេលរើសធាតុ កូនចៅណារើសបានប្រាក់កាក់រឺធ្មេញរបស់សព គេចាត់ទុកប្រាក់រឺធ្មេញនោះ ជាជាអំណោយពិសេសរបស់សពដល់កូនចៅនោះ ហើយត្រូវថែរក្សាអោយបានគង់វង់ ។ ឯធាតុដែលលាងស្អាតហើយ គេយកទៅដាក់ក្នុងកោដ្ឋតូចមួយដែលគេយកទៅតាំងនៅក្នុងផ្ទះ ។

នៅយប់ថ្ងៃដដែលនេះ គេនិមន្តព្រះសង្ឃសូត្រមន្ត ទេសនា ហើយព្រឹកស្អែក គេធ្វើចង្ហាន់ប្រគេនលោកទៀត ដើម្បីបញ្ជូនមគ្គផលដល់វិញ្ញាណក្ខន្ធនៃសព ។ លុះដល់ខួប ៧ ថ្ងៃ បន្ទាប់មកខួប ១០០ ថ្ងៃ ក៏គេប្រារព្វធ្វើបុណ្យដូចនេះទៀត ។ ក្រោយពីបានធ្វើបុណ្យខួប ១០០ ថ្ងៃហើយ គេអាចទុកធាតុនៅក្នុងផ្ទះតទៅទៀតក៏បាន រឺក៏យកទៅបញ្ចុះក្នុងចេតិយនៅវត្តក៏បាន ។ អំណឹះតទៅមុខទៀត គេគ្រាន់តែរំលឹកគុណដោយធ្វើបុណ្យឧទ្ទិសកុសលតាមពេលវេលាជាប្រពៃណីតទៅ ។

ចំពោះការកាន់ទុក្ខ គ្រួសារផ្ទាល់នៃសពនិយមកោរសក់ ស្លៀកពាក់ស រឺខ្មៅ រឺស្លៀកខ្មៅពាក់ស ។ ជាទូទៅ គេកាន់ទុក្ខចំនួន ១០០ ថ្ងៃ ប៉ុន្តែមានអ្នកខ្លះ កាន់រហូតដល់ ១ ឆ្នាំក៏មាន ។

សេចក្តីសង្ខេប (១) –

(១) ដកស្រង់ក្នុងអត្ថបទ " ហ្វូណនជារដ្ឋខ្មែរ ឬពុំមែនទេ ? " របស់លោកត្រឹង ងា ចុះផ្សាយក្នុងព្រឹត្តិប័ត្រខ្មែរ-មន លេខ ៥ សីហា ១៩៧៣ ត្រង់ទំព័រ ២៥ ។

សម័យហ្វូណន.– ក្នុងករណីកាន់ទុក្ខ គេត្រូវតែកោរសក់ និងកោរពុកមាត់ ។ ឯវិធីរំលាយសពមាន ៤ យ៉ាងគឺ :

១– បោះសពចោលទៅក្នុងទឹកទន្លេ

២– បូជាដោយភ្លើង

៣– យកសពទៅកប់

៤– យកសពទៅដាក់ចោលក្នុងព្រៃស្មសានអោយសត្វស៊ី ។

ក្នុងករណីបូជាដោយភ្លើង គេតែងប្រមូលធាតុដែលនៅសល់យកទៅដាក់ក្នុងកោដ្ឋមួយបិទជិត ហើយយកទៅបោះចោលក្នុងទឹកទន្លេ ។ បើជាព្រះមហាក្សត្រ កោដ្ឋនោះធ្វើពីមាស បើជានាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រី គេប្រើកោដ្ឋប្រាក់ ហើយបើជារាស្ត្រសាមញ្ញ គេប្រើកោដ្ឋដី ។

សម័យចេនឡា.– អ្នកដំណើរចិនឈ្មោះ **ម៉ាត្វនលិន** បានសរសេរទុកថា ក្នុងករណីមានទុក្ខ ពួកកូនចៅនៃសពត្រូវកោរសក់ យំស្រែកយ៉ាងខ្លាំង ហើយអត់បាយអស់រយៈពេល ៧ ថ្ងៃទៀតផង ។ សពត្រូវគេយកទៅបូជា ហើយគេប្រមូលធាតុដាក់ក្នុងកោដ្ឋធ្វើពីមាស រឺពីប្រាក់ ហើយបោះចោលទៅក្នុងទឹកដ៏ជ្រៅ ។ ពួកអ្នកក្រគេប្រើកោដ្ឋធ្វើពីដី ហើយមានលាបពណ៌ផ្សេងៗ ។ មានអ្នកខ្លះទៀត ពេលមានមនុស្សស្លាប់ គ្រាន់តែយកទៅដាក់ចោលក្នុងព្រៃភ្នំទុកអោយសត្វស៊ីជាការស្រេច ។

សម័យអង្គរ.– លោក **ជីវតាក្វាន់** បានកត់សំគាល់ឃើញថា ពេលមានមនុស្សស្លាប់ គេឥតមានដាក់ក្ដារមឈូសទេ គេយកតែកន្ទេលក្រាលពី

ក្រោម យកកំណាត់សំពត់ក្រាលពីលើ ហើយគេយកទៅព្រៃ ។ លុះសែងដល់ក្រៅក្រុង ដល់កន្លែងណាមួយស្ងាត់ គេក៏ដាក់ខ្មោចនោះចោល ហើយត្រឡប់មកវិញ ដើម្បីទុកអោយសត្វមកស៊ី ។ ប៉ុន្តែលោក ជីវតាក្វាន់ ក៏បានសង្កេតឃើញថា មានគេយកខ្មោចទៅដុតបូជាខ្លះៗ ហើយៗ ពេលកាន់ទុក្ខគេឥតស្លៀកពាក់សទេ តែគ្រាន់តែកោរសក់ (ប្រុសៗ) រឺកាត់សក់ (ស្រីៗ) ។

សម័យបច្ចុប្បន្ន.– ខ្មែរយើងសព្វថ្ងៃ ឃើញថានិយមប្រើវិធីបូជាជាងគេ ឯខ្មែរនៅកម្ពុជាក្រោម ច្រើននិយមយកសពទៅកប់អស់មួយរយៈពេល រួចទៅគេធ្វើបុណ្យ “លើកសព” រើសធាតុដាក់ក្នុងកោដ្ឋយកទៅទុកក្នុងផ្ទះ រឺយកទៅតំកល់ក្នុងចេតិយដែរ ។

*
* *

៤ បុណ្យផ្សេងៗ (25) (26)

ខ្មែរភាគច្រើនជាអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា ។ គេតែងមានជំនឿលើកម្មផល-បុណ្យ-បាប-នរក-សួគ៌-និព្វាន ។ល។ ជាពិសេសជឿថា មានជាតិខាងមុខទៀត បានសេចក្ដីថា មនុស្សយើងកាលណាស្លាប់ទៅមិនសូន្យទេ នឹងត្រូវកើតទៀត ។ ដូចនេះ ដើម្បីរចនាខ្សែជីវិតគេអោយបានល្អប្រសើរទៅអនាគត (ក្នុងបច្ចុប្បន្នក្ដី អនាគតក្ដី) គេនិយមធ្វើបុណ្យទាន ។ បុណ្យទានដែលជាប្រពៃណីរបស់ខ្មែរយើងមានជាអាទិ៍: បុណ្យពិសាខបូជា - មាឃបូជា - ភ្ជុំបិណ្ឌ - ចូលឆ្នាំ-កឋិន-ផ្កា - ចូលវស្សា-ចេញវស្សា ។

ដោយពុំមានឱកាសអធិប្បាយបុណ្យទាំងអស់បាន យើងសូមលើកយកតែបុណ្យខ្លះមកសង្ខេបដូចតទៅនេះ :

ក-បុណ្យពិសាខបូជា .-

ពិសាខបូជា ជាពិធីបូជាយ៉ាងធំដែលពុទ្ធបរិស័ទប្រារព្ធឡើង ដើម្បីរំលឹកដល់ព្រះពុទ្ធគោតម ។ គេកំណត់យកថ្ងៃពេញបូណ៌មី (១៥ កើត) ខែពិសាខ ព្រោះជាថ្ងៃ-ខែមហាមង្គល ដែលត្រូវនឹងថ្ងៃ-ខែដែលព្រះពុទ្ធ

ទ្រង់ប្រសូត ទ្រង់ត្រាស់ដឹងនូវសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ និងទ្រង់រំលត់ខន្ធចូលបរិនិព្វាន ។ ដូចនេះព្រះពុទ្ធទ្រង់ប្រសូត ត្រាស់ដឹង និង បរិនិព្វាន សុទ្ធតែក្នុងថ្ងៃពេញបូណ៌មី (១៥កើត) ខែពិសាខ ខុសគ្នាតែឆ្នាំប៉ុននោះ ។

តាមទំនាមពិធីបុណ្យពិសាខបូជា ប្រព្រឹត្តទៅនៅវេលាយប់ក្នុងវត្ត។ ដូចនេះហើយ បានជាគេឃើញនៅគ្រប់វត្តអារាម មានអុជគ្រឿងប្រទីបផ្កាលាបូជាភ្លឺព្រោងព្រាត ហើយមានមហាជនប្រុស-ស្រី-ក្មេង-ចាស់ ប្រកបដោយគ្រឿងសក្ការៈបូជា មានផ្កាភ្ញី ទៀនធូប ជាដើម ទៅប្រជុំគ្នាយ៉ាងអ៊ឹកធឹក ។ នៅយប់នោះ រហូតដល់ភ្លឺ គេនាំគ្នាស្ដាប់ការសំដែងទេសនាអំពីពុទ្ធប្រវត្តិ តាំងពីដើមរហូតដល់ចប់ ដើម្បីអោយមានបសាទសទ្ធា ចំពោះព្រះរតនត្រ័យកាន់តែខ្លាំងក្លាឡើង ។

តាមការស្រាវជ្រាវ គេបានដឹងថា បុណ្យពិសាខបូជាទំនងជាធ្វើនៅក្រោយពុទ្ធបរិនិព្វានច្រើនរយឆ្នាំ ។ គេថាប្រទេសឥណ្ឌានិងប្រទេសលង្កា បានប្រារព្ធពិធីបុណ្យនេះយូរយារមកហើយ ។ ចំណែកប្រទេសសៀម និងប្រទេសខ្មែរ ទើបនឹងចាត់ចែងធ្វើនៅគ្រិស្តសតវត្ស ទី១៩នេះ។ នៅប្រទេសសៀម ស្ដេចរាមា បានផ្ដើមធ្វើនៅ ឆ្នាំ ១៨១៧ ។ ចំណែកនៅប្រទេសខ្មែរ បុណ្យពិសាខបូជា ត្រូវបានចាប់ធ្វើឡើងនៅឆ្នាំ ១៨៥៥ ដោយព្រះមហា ប៉ាន ដែលស្ដេចសៀមបានបញ្ជូនមកកាន់ឧត្តុង្គ តាមសេចក្ដីស្នើសុំរបស់ព្រះបាទ អង្គឌួង ។ ដំបូង ពិធីបុណ្យនេះប្រារព្ធឡើងដោយគណៈធម្មយុត្តិក៍ ហើយក្រោយមក ទើបជ្រួតជ្រាបទៅដល់គណៈ

មហានិកាយ (យល់ព្រមដោយព្រះបាទ ស៊ីសុវត្ថិ) ។

ខ - បុណ្យមាឃបូជា . –

មាឃបូជា គឺជាពិធីបូជាមួយយ៉ាងធំដែរ ដែលពុទ្ធសាសនិកនាំគ្នាប្រារព្ធធ្វើនៅថ្ងៃពេញបូណ៌មី ខែមាឃ ។ គេកំណត់យកថ្ងៃពេញបូណ៌មី (១៥ កើត) ខែមាឃ ព្រោះថ្ងៃ-ខែនេះទាក់ទងទៅនឹងពុទ្ធប្រវត្តិដូចពិសាខបូជាដែរ ។ គឺនៅថ្ងៃពេញបូណ៌មីខែមាឃ ក្នុងឆ្នាំដំបូង ដែលព្រះពុទ្ធបានត្រាស់ដឹង (ក្នុងព្រះជន្មាយុ ៣៥ វស្សា) មានមហាសន្និបាតមួយដែលមានព្រះអរហន្តចំនួន ១២៥០ អង្គ (ក្រុមបុរាណជដិល ១០០០ ក្រុមអគ្គសាវ័ក ២៥០) ។ នៅពេលជួបជុំគ្នា ព្រះពុទ្ធទ្រង់សំដែងឱវាទប្បាតិមោក្ខ ហើយទ្រង់តាំង សារីបុត្រ ជាបឋមសាវ័ក ព្រះ មោគ្គល្លាន ជាទុតិយសាវ័ក .។

ក្នុងបច្ឆិមវ័យ លុះព្រះជន្មគំរប់ ៨០ វស្សា មុនថ្ងៃបរិនិព្វាន ៣ ខែ គឺនៅថ្ងៃពេញបូណ៌មីខែមាឃ មានក្រុងមារមកនិមន្តព្រះពុទ្ធអោយចូលបរិនិព្វាន ព្រះអង្គទ្រង់ឆ្លើយប្រាប់មារថា ព្រះអង្គនឹងបរិនិព្វាននៅ ៣ ខែទៀត គឺដល់ថ្ងៃពេញបូណ៌មី ខែពិសាខខាងមុខ ។ នៅពេលព្រះអង្គទ្រង់ដាក់ព្រះជន្មាយុសង្ខារនោះ មានការកក្រើកញាប់ញ័រផែនដីយ៉ាងខ្លាំង ព្រមទាំងផ្គរលាន់កងរំពងពេញផ្ទៃមេឃ ។ អាស្រ័យដោយថ្ងៃពេញបូណ៌មី ខែមាឃ ជាថ្ងៃអស្ចារ្យ ២ បែបនេះហើយ (ប្រជុំអរហន្ត

និងដាក់អាយុសង្ខារ) បានជាពុទ្ធបរិស័ទនាំគ្នារៀបចំគ្រឿងសក្ការៈបូជាព្រះរតនត្រ័យ រំលឹកដល់ថ្ងៃខួបនោះជាប្រពៃណី ។ នៅប្រទេសខ្មែរ គេផ្តើមធ្វើបុណ្យមាឃបូជានៅឆ្នាំប្រហែលគ្នានឹងបុណ្យពិសាខបូជាដែរ ។

ពិធីបុណ្យមាឃបូជា ប្រព្រឹត្តទៅនៅពេលយប់ក្នុងវត្តអារាមនីមួយៗ។ តាមទំនាមពុទ្ធបរិស័ទត្រូវដើរប្រទក្សិណព្រះវិហារ ៣ ជុំសិនមុននឹងចូល ។ គេយកទេយ្យវត្ថុរៀបដាក់នៅមុខពុទ្ធរូប រួចអុជទៀនធូប ។ លុះជួបជុំគ្នាហើយ ព្រះសង្ឃ ១ អង្គ ដែលចាស់វស្សាជាងគេសូត្រសិក្ខាបទ ។ បន្ទាប់មកព្រះសង្ឃ ២ អង្គ ដែលគង់នៅមុខទេយ្យវត្ថុសូត្រសរសើរគុណព្រះពុទ្ធ (ពុទ្ធគុណ) លុះចប់បទខាងដើម ព្រះសង្ឃមួយអង្គសំដែងទេសនា អំពីជីវប្រវត្តិរបស់ព្រះពុទ្ធ ។ ការសូត្រពុទ្ធគុណនិងការសំដែងទេសនា ប្រព្រឹត្តឆ្លាស់គ្នារហូតដល់អធ្រាត្រ ជួនកាលរហូតដល់ភ្លឺ ។ ពេលនោះគេប្រគេនយាគូដល់ព្រះសង្ឃ ដើម្បីបញ្ចប់ពិធីបុណ្យ ។

គ - បុណ្យភ្ជុំបិណ្ឌ. –

តាមទំនាម គេធ្វើពិធីបុណ្យកាន់បិណ្ឌចំនួន ១៥ ថ្ងៃ គឺចាប់ផ្តើមធ្វើតាំងពីថ្ងៃ ១ រោចរៀងទៅដល់ថ្ងៃ ១៥ រោច ខែ ភទ្របទ ។ ថ្ងៃ ១ រោចដល់ទៅ ១៤ រោច គឺថ្ងៃកាន់បិណ្ឌ រឺ ដាក់បិណ្ឌ ។ ថ្ងៃ ១៥ រោច គឺថ្ងៃភ្ជុំបិណ្ឌ ព្រោះថ្ងៃនេះ អ្នកស្រុកតែងមកប្រជុំគ្នាធ្វើនៅក្នុងវត្តគ្រប់ៗគ្នា ។ ពាក្យថា "បិណ្ឌ" បានន័យថា ពំនូតបាយ ដែលគេឧទ្ទិសដល់ខ្មោចដែល

បានស្លាប់ទៅ ។ សព្វថ្ងៃ បាយបិណ្ឌ គឺពំនូតបាយដំណើប ចំអិនជាមួយខ្ទិះដូង ហើយលាយជាមួយគ្រឿងផ្សំផ្សេងៗទៀត ទៅតាមការនិយមរបស់អ្នកស្រុកក្នុងតំបន់នីមួយៗ ។ គេដាក់បាយបិណ្ឌក្នុងចានមួយយកទៅវត្ត ។ នៅកណ្ដាលបាយបិណ្ឌ មានបាយបិតបូរដែលគេដាក់លើជើងពានតូចមួយ ។ បាយបិតបូរ ដូចគ្នានឹងបាយបិណ្ឌដែរ ប៉ុន្តែគេធ្វើរាងស្រួចដូចសាជី ហើយធ្វើគំរបស្លឹកចេកគ្របពីលើ ដោយចោះកំពូលទុកដោតទៀន ធូប និងផ្កា ។ នៅតំបន់ខ្លះ គេធ្វើបាយបិណ្ឌដាក់ក្នុងកន្ទោងចំនួន ៨ ព័ទ្ធជុំវិញបាយបិតបូរ ហើយក្នុងកន្ទោងនីមួយៗ មានពំនូតបាយបិណ្ឌពី១ដុំទៅ ១៥ដុំ ។

ក្រៅពីដង្វាយផ្សេងៗ នៅក្នុងសាលាបុណ្យនៃវត្ត គេនាំគ្នារៀបចំតុបតែងធ្វើ **ផ្កាបិណ្ឌ** ដែលមានរាងមូលស្រួចដូចសាជី ។ នៅលើកំពូលផ្កាបិណ្ឌ គេធ្វើរូបហង្សទ្រទៀនដែលគេអុជរាល់យប់នៅពេលកាន់បិណ្ឌ ។ គេថា ផ្កាបិណ្ឌនេះ ជាដង្វាយចំពោះព្រះចូឡាមណី ។

មុនថ្ងៃភ្ជុំបិណ្ឌ ១ ថ្ងៃ គឺថ្ងៃ ១៤ រោច នៅតាមផ្ទះនីមួយៗ គេនិយមធ្វើនំអន្សម នំគម នំខ្នុសំរាប់យកទៅប្រគេនលោក ឧទ្ទិសដល់អ្នកបានស្លាប់ទៅហើយផង ចែកចាយដល់អ្នកជិតខាង រឺមិត្តភក្ដិផង ។ នៅវេលាយប់នៃថ្ងៃនោះ នៅឯវត្តមានធ្វើពិធីបង្សុកូលដល់វិញ្ញាណក្ខន្ធអ្នកដែលបានបាត់បង់ជីវិតទៅហើយ មានការសូត្រធម៌ និងសំដែងទេសនារហូតដល់ភ្លឺ ។ លុះស្អែកឡើង ថ្ងៃ ១៥ រោច ខែភទ្របទ ដែលជាថ្ងៃចុងក្រោយនៃពិ

ធីកាន់បិណ្ឌ ហើយដែលជាថ្ងៃសំខាន់ជាងគេ អ្នកស្រុកគ្រប់ផ្ទះនាំគ្នាធ្វើដំណើរទៅប្រជុំនៅវត្ត ។ អ្នកខ្លះកាន់បាយបិណ្ឌ បាយបិតបូរខ្លះកាន់នំអន្សម នំគម នំខ្នុ និងនំចំណីផ្សេងៗ ខ្លះទៀតកាន់ចានស្រាក់ដាក់ចង្ហាន់ទៅប្រគេនព្រះសង្ឃ ។

ក្រៅពីពិធីកាន់បិណ្ឌដែលធ្វើនៅវត្ត មានពិធីសែនព្រេននៅតាមផ្ទះនីមួយៗ នៅវេលាយប់នៃថ្ងៃបង្ហើយនោះ ។ នៅកណ្ដាលល្វែងផ្ទះ គេក្រាលកន្ទេលមួយ ហើយដាក់ខ្នើយមួយនៅលើក្បាលកន្ទេលនោះ រួចយកសំពត់សមកក្រាលពីលើខ្នើយ និងកន្ទេលមួយជាន់ទៀត ។ នៅជុំវិញកន្ទេល គេរៀបចាស ម្ហូប នំ ចំណី បាយបិតបូរ បាយបិណ្ឌ ផ្តិលទឹក ពានស្លាម្លូ ពានបារី ។ រួចហើយគ្រួសារទាំងអស់ត្រូវមកអង្គុយជុំវិញរណ្ដាប់ទាំងនោះ ។ លុះជុំគ្នាហើយមេគ្រួសារអុជ ទៀន ធូប អញ្ជើញវិញ្ញាណក្ខន្ធដូនតាមកពិសាក្រយានេះអោយបរិបូណ៌ ហើយសុំអោយជួយថែទាំកូនចៅដែលនៅរស់អោយបានសុខសប្បាយផង ។

លុះព្រឹកព្រហាមឡើង គេរៀបដាក់នំចំណីក្នុងកូនទូកធ្វើអំពីដើមចេក ហើយបណ្ដែតលើទឹក ដើម្បីជូនដំណើរដូនតាទៅវិញ ។

ចំពោះកាលបរិច្ឆេទនៃការចាប់ផ្ដើមធ្វើបុណ្យភ្ជុំបិណ្ឌនេះ នៅស្រុកខ្មែរពុំមានឯកសារណានិយាយអោយបានច្បាស់លាស់ទេ ។ គេប្រទះឃើញរាជពង្សាវតារក្រុងកម្ពុជា ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទអង្គឌួង (១៨៤៨-១៨៥៩) ដែលបាននិយាយអំពីរឿងបុណ្យភ្ជុំបិណ្ឌបន្តិចថា ៖ "ថ្ងៃ ១ រោច ខែភទ្របទ កាន់បិណ្ឌក្នុងព្រះរាជវាំង ថ្ងៃ ១៤ រោច ខែភទ្របទ ព្រះរាជា

ទ្រង់ចេញផ្សាយព្រះបិតរ ថ្ងៃ ១៥ រោច ខែភទ្របទ ទេសនា គាថាពាន់"។

តើហេតុអ្វីបានជាគេនិយមធ្វើបុណ្យភ្ជុំបិណ្ឌក្នុងរនោច ខែភទ្របទ? គម្ពីរនានាខាងពុទ្ធសាសនាបានថែងថា មនុស្សដែលស្លាប់ទៅ" តែងទៅកើតក្នុងកំណើតផ្សេង ៗ តាមផលនៃកម្ម ។ មនុស្សចិត្តអាក្រក់ ដែលបានធ្វើអំពើបាបផ្សេងៗ លុះស្លាប់ទៅតែងទៅកើតក្នុងកំណើតមួយហៅថា "ប្រេត" ។ គម្ពីរមិលិន្ទបញ្ហាសំដែងថា ប្រេតមាន ៤ ពួកគឺ ÷

- ប្រេតដែលចិញ្ចឹមជីវិតដោយខ្ទុះឈាម
- ប្រេតដែលស្រេកឃ្លានអាហារជានិច្ច
- ប្រេតដែលភ្លើងឆេះជានិច្ច
- ប្រេតដែលចិញ្ចឹមជីវិតដោយផលដែលបុគ្គលដទៃឧទ្ទិសអោយ ។

គឺពួកប្រេតទី ៤ នេះហើយ ដែលគេតែងធ្វើបុណ្យភ្ជុំបិណ្ឌឧទ្ទិសផលទីសែនអោយ ។ គេនិយមរើសចំថ្ងៃរនោច ខែភទ្របទ ព្រោះពេលវេលានោះព្រះចន្ទពុំសូវមានពន្លឺ ហើយចេះតែងងឹតទៅៗ ។ ឱកាសនោះហើយ ដែលយមរាជដោះលែងពួកប្រេតទាំងនោះ អោយមករស់នៅលាយឡំជាមួយមនុស្ស ចាំទទួលភាគផលដែលបងប្អូនធ្វើបុណ្យឧទ្ទិសអោយ ព្រោះពួកប្រេតខ្លាចពន្លឺណាស់ ។ ប្រសិនបើក្នុងរយៈ ១៥ ថ្ងៃពួកប្រេតបានដើរកេគ្រប់ ៧ វត្ត ពុំឃើញមានបងប្អូនណាធ្វើបុណ្យបញ្ជូនកុសលទៅអោយទេ ពួកប្រេតនោះ នឹងអត់បាយ អត់ទឹក ស្រេកឃ្លានវេទនាក្រៃលែង ហើយនឹងជេរប្រទេចផ្តាសាញាតិកាទាំងឡាយ អោយមានហោចទ្រព្យ

សម្បត្តិ ព្រាត់ប្រាស់ ម្តាយ ឪពុក ប្តីប្រពន្ធ កូនចៅ ញាតិផៅទាំង ៧សន្តាន ជាដើម ។

ឃ- បុណ្យចូលឆ្នាំ.-

មនុស្សគ្រប់ជាតិសាសន៍តែងប្រារព្ធធ្វើពិធីបុណ្យចូលឆ្នាំថ្មី ។ គេនិយមកំណត់ពេលវេលានិងរៀបចំពិធីនៃបុណ្យនេះប្លែកៗគ្នាស្របទៅតាមជំនឿ ទំនាមទំលាប់ និងប្រពៃណីរបស់គេ ។ ជនជាតិខ្មែរយើងបាននាំគ្នាធ្វើបុណ្យចូលឆ្នាំតាំងពីបុរាណកាលរៀងរាល់ឆ្នាំរហូតមក ។ យើងមានឯកសារជាច្រើនស្តីពីបុណ្យចូលឆ្នាំ ។

បុព្វហេតុដែលនាំអោយបញ្ចប់ឆ្នាំចាស់ហើយចូលឆ្នាំថ្មីនេះ ដោយអ្នកខ្លះមានជំនឿតាមរឿងព្រេងមួយដែលមានសេចក្តីជាអាទិ៍ថា "កបិលមហាព្រហ្ម បានចោទប្រស្នា ៣ ខ ដល់ធម្មបាលកុមារ ជាកូនសេដ្ឋីដែលបានរៀនចេះចប់នូវត្រៃវេទ និងចេះភាសាបក្សីទាំងពួង ហើយបានសន្យាថា បើដោះស្រាយមិនរួចទេ នឹងកាត់ក្បាល ធម្មបាល ជូនទៅវិញ បើស្រាយប្រស្នានោះរួច កបិលមហាព្រហ្ម នឹងកាត់ក្បាលវិញ ។ ធម្មបាល ទាល់ប្រាជ្ញា ប៉ុន្តែទីបំផុតបានស្តាប់សត្វឥន្ទ្រី ញី-ឈ្មោល សន្ទនាគ្នាអំពីប្រស្នានោះ ទើបបានយល់ឡើង ហើយដល់ថ្ងៃកំណត់ ក៏បានឆ្លើយថា :

ខ ទី ១- វេលាព្រឹកសិរីស្ថិតនៅមុខ ទើបមនុស្សត្រូវយកទឹកលុបមុខ ។
ខ ទី ២- វេលាថ្ងៃត្រង់សិរីស្ថិតនៅទ្រូង ទើបមនុស្សត្រូវយកទឹកមកលាងទ្រូង ។

៦ ទី ៣-វេលាល្ងាចសិរីសិ្ថតនៅជើង ទើបមនុស្សត្រូវយកទឹកលាងជើង។

កបិលមហាព្រហ្ម ត្រូវកាត់ក្បាលបូជា **ធម្មបាល** ហើយអោយកូនស្រីទាំង ៧ នាក់ យកពានមកទទួលក្បាល រួចអោយកូនច្បងហែប្រទក្សិណភ្នំព្រះសុមេរុ ៦០ នាទី ទើបយកទៅទុកក្នុងមណ្ឌបនៅក្នុងគុហា **គន្ធមាលី** នៃភ្នំកៃលាស ។ លុះគ្រប់ឆ្នាំសង្រ្កាន្ត ទេពធីតា ទាំង ៧ ក៏ផ្លាស់វេនគ្នាហែក្បាលកបិលមហាព្រហ្មប្រទក្សិណភ្នំព្រះសុមេរុ រាល់ៗឆ្នាំរហូតមក " ។ ហេតុនេះហើយបានជាមានសង្រ្កាន្ត រឺទំនាមដាច់ឆ្នាំចាស់ចូលឆ្នាំថ្មីនេះ ។

អ្នកខ្លះទៀតមានជំនឿថា ក្នុងរវាង ១ ឆ្នាំដែលរស់នៅ ជួនកាលគេជួបប្រទះចង្រៃឧបទ្រព ជួនកាលមានជំងឺប្រចាំកាយ ជួនកាលទៀតបានប្រព្រឹត្តអំពើសៅម៉ងផ្សេង ៗ ជាដើម ។ លុះផុតឆ្នាំចាស់នេះទៅគេធ្វើបុណ្យ គេស្លៀកពាក់ថ្មី ៗ ដើរលេងអោយសប្បាយ អោយអស់កង្វល់ អោយបាត់នឿយហត់ រួចទើបចាប់ផ្ដើមសាងជីវភាពថ្មី អោយបានជួបប្រទះសុភមង្គលគ្រប់ប្រការនិងអាយុយឺនយូរតទៅមុខទៀត ។

តាមទំនាម ពិធីចូលឆ្នាំប្រព្រឹត្តទៅចំនួន ៣ ថ្ងៃ ។ ថ្ងៃដំបូងជាថ្ងៃមហាសង្រ្កាន្ត ថ្ងៃទី ២ ជាថ្ងៃ **វនបត** ថ្ងៃទី ៣ ជាថ្ងៃ **ឡើងស័ក** ។ ឯការកំណត់ខែ ថ្ងៃ ម៉ោង នាទី ដែលឆ្នាំចាស់ត្រូវផុតកំណត់ ហើយដែលទេព្ដាឆ្នាំថ្មីត្រូវចុះមកទទួលតំណែងពីទេព្ដាឆ្នាំចាស់នោះ គេអាចដឹងបាន

យ៉ាងទៀងទាត់ ដោយអាស្រ័យក្បួនហោរាសាស្រ្តតាមបែបបុរាណ គឺៈ ក្បួនមហាសង្រ្កាន្តនេះឯង ។

នៅប្រទេសខ្មែរ តើថ្ងៃចូលឆ្នាំថ្មីត្រូវលើខែណា ? ថ្ងៃណា ? ចាប់ពីត្រឹមសម័យក្រុងនគរធំឡើងទៅ ខ្មែរយើងប្រើចន្ទគតិ (វិធីដើរនៃព្រះចន្ទ) ទើបកំណត់យកខែ មិគសិរ ជាខែចូលឆ្នាំហើយជាខែទី ១ ខែកត្តិកជាខែទី ១២ ។

លុះក្រោយមក ទើបគេនិយមប្រើសុរិយគតិ (វិធីដើរនៃព្រះអាទិត្យ) ជាសំខាន់វិញ ហើយកំណត់ចូលឆ្នាំក្នុងខែចេត្រ (ខែទី ៥) ដែលជាដើមឆ្នាំកំណត់ព្រះអាទិត្យចូលកាន់មេសរាសី ឯថ្ងៃចូលឆ្នាំមែនត្រូវលើថ្ងៃទី ១៣ នៃខែមេសៈ (ចេត្រ) រៀងរាល់ឆ្នាំ ប៉ុន្តែយូរៗទៅប្រហែលជាមានភ្លាត់ម្ដងៗ ចូលឆ្នាំក្នុងថ្ងៃទី ១៤ ក៏មានខ្លះដែរ ។ មហាសង្រ្កាន្តដែលប្រើរបៀបគន់គូរតាមសុរិយគតិ មានឈ្មោះថា " **សាមញ្ញសង្រ្កាន្ត** " (ព្រះអាទិត្យដើរត្រង់ពីលើក្បាលជាសង្រ្កាន្ត) ។ ឯមហាសង្រ្កាន្ត ដែលប្រើរបៀបគន់គូរតាមចន្ទគតិហៅថា " **អាយន្តសង្រ្កាន្ត** " (ពេលដែលព្រះអាទិត្យដើរបញ្ឈៀងមិនត្រង់ពីលើស្មោះ) ។ គេនៅប្រើចន្ទគតិអែបគ្នានិងសុរិយគតិដែរ ព្រោះចន្ទគតិមានទំនាក់ទំនងនឹងពុទ្ធប្បញ្ញត្តិ ជាច្រើន ។ ចំណែកឯថ្ងៃចូលឆ្នាំតាមចន្ទគតិមិនបានទៀងជាថ្ងៃណាមួយទេ ជួនកាលចូលឆ្នាំក្នុងវេលាខ្នើត ជួនកាលទៀតក្នុងវេលារនោចទៅវិញ ប៉ុន្តែនៅក្នុងរវាង ១ ខែ គឺមិនមុនថ្ងៃ ៤ កើតខែចេត្រ និងមិនហួសថ្ងៃ ៤ កើត

ខែពិសាខទេ ដូចនេះឃើញថា សង្ក្រាន្តខ្លះធ្លាក់ទៅក្នុងខែពិសាខក៏មាន ។

ក្រៅពីនេះ យើងមានឯកសារខ្លះទៀតដែលបញ្ជាក់ថា ខ្មែរយើងប្រារព្ធពិធីចូលឆ្នាំនៅខែចេត្រ ដូចជាអត្ថបទរបស់លោក ជីវតាក្វាន់ ថា នៅខែចេត្រខ្មែរយើងបានធ្វើបុណ្យដោយមានលេងល្បែងចោលឈូងផង ហើយមានប្រមូលព្រះពុទ្ធរូបពីគ្រប់ទិសទីមកស្រង់ទឹកផង ។ ឯសិលាចារឹកនៅប្រាសាទព្រះខាន់ ក៏បានចែងថា ខ្មែរបានធ្វើបុណ្យក្នុងខែចេត្រដែរ ។

ចំពោះពិធីផ្សេងៗក្នុងឱកាសទទួលឆ្នាំថ្មី ខ្មែរយើងបានរៀបចំតាមប្រពៃណីដូចតទៅនេះ :

នៅពេលមុនចូលឆ្នាំ គេនាំគ្នាប្រុងប្រៀបរកស្បៀងអាហារ សំអាតផ្ទះសម្បែង កាត់សំលៀកបំពាក់ថ្មីៗជាដើម ។ ថ្ងៃចូលឆ្នាំមកដល់ គេរៀបពលីការចាំទទួលទេវតាថ្មីដែលមានជាអាទិ៍ : ទៀន ៥ ធូប ៥ ផ្កា ៥ លាជ ៥ បាយសី ៥ ថ្នាក់ ១ គូ បាយសីបាក្លាម ១ គូ ស្លាធម៌ ១ គូ ស្លាបារី ១ ពាន ផ្កា ផ្លែឈើ ។ លុះរណ្តាប់រៀបរួចស្រេចហើយ គេនាំកូនចៅអង្គុយជុំគ្នានៅជិតកន្លែងរៀបពលីការនោះ ហើយអុជទៀនធូបបន់ស្រន់សុំសេចក្តីសុខចំរើនគ្រប់ប្រការពីទេវតាថ្មី រួចនាំគ្នាសូត្រនមស្ការថ្វាយបង្គំព្រះហើយក៏បែកគ្នាទៅ ។ ឯពិធី ៣ ថ្ងៃនៃថ្ងៃចូលឆ្នាំនោះគឺ :

ថ្ងៃទី ១.— គេយកចង្ហាន់ទៅប្រគេនព្រះសង្ឃនៅវត្ត ។ ពេលល្ងាចគេនាំគ្នាផ្ញូនខ្សាច់សាងវាលុកចេតិយ នៅជុំវិញព្រះវិហារជុំវិញដើមពោធិ

ណាមួយក្នុងវត្តនោះ ។ នៅពេលព្រលប់គេប្រគេនភេសជ្ជៈដល់ព្រះសង្ឃនិមន្តលោកចំរើនព្រះបរិត្ត និងសំដែងធម្មទេសនា ។

ថ្ងៃទី ២ – កូនចៅជូនសំលៀកបំពាក់ និងចំណី លុយកាក់ដល់អ្នកមានគុណមានឪពុកម្តាយជីដូនជីតាជាដើម ។ គេធ្វើទានដល់មនុស្សបំរើ អ្នកក្រីក្រទៀត ។ ពេលរសៀល គេនាំគ្នាទៅពូនភ្នំខ្សាច់ទៀត ហើយសូត្រធម៌អធិដ្ឋានភ្នំខ្សាច់ដែលគេសន្មតទុកដូចចូឡាមណីចេតិយ ហើយនិមន្តព្រះសង្ឃបង្សុកូលចេតិយ បញ្ជូនមគ្គផលដល់វិញ្ញាណក្ខន្ធបងប្អូនដែលបានស្លាប់ទៅហើយ ។

ថ្ងៃទី៣.– ពេលព្រឹកនិមន្តព្រះសង្ឃឆ្លងភ្នំខ្សាច់ ។ ពេលល្ងាចនិមន្តព្រះសង្ឃស្រង់ទឹក (តាមការនិយមនៃស្រុកខ្លះ) និងស្រង់ព្រះពុទ្ធរូប ។

នៅក្នុងឱកាសចូលឆ្នាំថ្មីនេះ បណ្តាជននាំគ្នាលេងល្បែងប្រជាប្រិយកំសាន្តជាច្រើន ដូចជាលេងបោះឈូង បោះអង្គុញ ទាញព្រ័ត្រ មានរបាំត្រុដិ (ច្រើននៅបាត់ដំបង-សៀមរាប)ជាដើម ។

* * *

ផ្នែកទី៣

សង្គមធម៌

របបសង្គមខ្មែរ

(27 - 28 - 29 - 30 - 31 - 32 - 33)

ក្រៅពីវប្បធម៌ របបសង្គមក៏មានមុខងារសំខាន់ណាស់ដែរក្នុងការគូសបញ្ជាក់លក្ខណៈរបស់ប្រជាជាតិនីមួយៗ ។ តើអ្វីទៅដែលហៅថារបបសង្គម ហើយមានសារៈសំខាន់យ៉ាងដូចម្ដេចខ្លះ ?

របបសង្គមនីមួយៗមានធាតុសំខាន់៣ជាមូលដ្ឋានគឺ នយោបាយ សេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមកិច្ច ។

នយោបាយ (នយ + ឧបាយ) គឺជាឧបាយក្នុងការដឹកនាំសង្គមមនុស្សអោយដើរឆ្ពោះទៅរកគោលដៅណាមួយ ។ អ្នកនយោបាយដែលកាន់កាប់វាសនារបស់ប្រទេសជាតិនីមួយៗ មានភារកិច្ចត្រិះរិះរកឧបាយយ៉ាងណា អោយប្រទេសជាតិនោះបានរស់រានមានជីវិតយូរ

អង្វែងតទៅ ព្រមទាំងបានប្រកបដោយសេចក្ដីសុខចំរើនគ្រប់វិស័យទៀតផង ។ ជនជាតិមននិងជនជាតិចាម ដែលបណ្ដោយអោយធ្លាក់ខ្លួនក្នុងឋានៈជាអ្នកឥតមានរដ្ឋ ឥតមានទឹកដីផ្ទាល់ ឥតមានអធិបតេយ្យ បង្ហាញអោយឃើញថា ខ្វះការប៉ិនប្រសប់ក្នុងរឿងនយោបាយ ។ ឯជនជាតិខ្មែរយើងក្នុងសម័យមុនៗ ដែលបានបណ្ដោយអោយបែកបាក់សាមគ្គី ជាហេតុនាំអោយបាត់បង់ទឹកដី ហើយរិះរិតែរលាយជាតិអស់នៅ ស.វ. ទី ១៨-១៩ ក៏ឃើញថាមានការធ្វេសប្រហែសច្រើនក្នុងផ្នែកនយោបាយនេះដែរ ។

ដោយហេតុតែនយោបាយមានមុខងារសំខាន់ក្នុងការដឹកនាំប្រទេសជាតិនីមួយៗ នេះហើយ បានជាវាមានឥទ្ធិពលខ្លាំងទៅលើវិស័យឯទៀតៗ មានវប្បធម៌ សេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមកិច្ច ជាដើម (នយោបាយវប្បធម៌-នយោបាយសេដ្ឋកិច្ច-នយោបាយសង្គមកិច្ច ។ល។) ។

សេដ្ឋកិច្ច (សេដ្ឋ + កិច្ច) គឺសកម្មភាពទាំងឡាយណាដែលដើរឆ្ពោះទៅរកការបង្កើត ការប្រើប្រាស់ ការដូរនិងការចែកផលសំរាប់សេចក្ដីត្រូវការរបស់សង្គមមនុស្ស ។ សត្វតិរច្ឆានមិនចេះធ្វើសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ចទេ ការដែលវាស្វែងរកចំណីអាហារសំរាប់បំពេញសេចក្ដីស្រេកឃ្លានរបស់វា គឺធ្វើតែទៅតាមសភាវគតិប៉ុនោះ ។

សង្គមកិច្ច (សង្គម + កិច្ច) គឺកិច្ចការទាំងឡាយ ដែលមានគោលដៅបំរើផលប្រយោជន៍រួមរបស់សង្គម ។ ការចែកដីធ្លី-ផ្ទះសំបែង ការលើក

ផ្លូវថ្នល់ ការសង់ស្ពាន សាលារៀន មន្ទីរពេទ្យ ការជួយសង្គ្រោះជនរងគ្រោះដោយសង្គ្រាម រឺដោយមហាភ័យធម្មជាតិ ការបង្ក្រាបល្បែងស៊ីសង ការកំចាត់ជនទុច្ចរិត ។ល។ ទាំងនេះសុទ្ធតែជាកិច្ចការសំរាប់សំរាលទុក្ខវេទនា រឺផ្ដល់សេចក្ដីសុខស្រួលដល់សង្គមនេះឯង ។

គ – នយោបាយខ្មែរ. –

ខ្មែរយើងជាជាតិមានចំណាស់ : ការសិក្សាស្រាវជ្រាវបានបង្ហាញអោយឃើញថា ខ្មែរជាជាតិមួយស្ថិតនៅក្នុងអំបូរខ្មែរ-មន ដែលជាអំបូរមនុស្សមួយកកើតឡើងនៅភូមិភាគអាស៊ីអគ្នេយ៍នេះ ។ ក្នុងសម័យបុព្វប្រវត្តិសាស្ត្រដ៏យូរលង់ហើយ សង្គមខ្មែរប្រហែលជាស្ថិតលើការរៀបចំជាក្ន **សម្ព័ន្ធ** (tribus) ។ រដ្ឋខ្មែរមានរូបរាងច្បាស់លាស់នៅដើមគ្រិស្តសករាជ ។ ឋានៈជារដ្ឋនេះ បើតាមយោបល់របស់អ្នកប្រាជ្ញខ្លះថាបានមកពីឥទ្ធិពលឥណ្ឌា ។ ចំណែកយើង យើងមិនយល់ស្របទាំងស្រុងទេ ព្រោះនៅពេលដែលព្រាហ្មណ៍ហ៊ុនទៀនមកដល់ នាងសឹងយឺបានលើកទ័ពទៅតទល់នឹងអ្នកចំណូលថ្មី ។ ត្រង់នេះសអោយឃើញថា នៅសម័យនោះសង្គមខ្មែរមានការរៀបចំយ៉ាងម៉ត់ចត់ទៅហើយ រឺក៏ថាខ្មែរ**មានរដ្ឋរួចហើយក៏ថាបាន ព្រោះធាតុសំខាន់ៗដែលផ្គុំផ្សំជារដ្ឋ គឺ ទឹកដី មនុស្ស របបគ្រប់គ្រងនិងអធិបតេយ្យមានគ្រប់សព្វអស់ទៅហើយ ។**

រដ្ឋខ្មែរមានការចំរើនលូតលាស់ជាលំដាប់ ហើយបានឡើងដល់ឋានៈជាកំពូលនៅ ស.វ.ទី ១២ នៅពេលដែលយើងកសាងប្រាសាទអង្គរវត្ត ។ ចាប់ពីស.វ.ទី ១៣ ខ្មែរយើងធ្លាក់អាប់អោនជាលំដាប់រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ។ តើមូលហេតុស្ថិតនៅត្រង់ណា?

គួរគប្បីជ្រាបថា នៅមុនព្រឹត្តិការណ៍ ១៨ មីនា ១៩៧០ ប្រទេសខ្មែរយើងស្ថិតនៅក្នុងរបបរាជាធិបតេយ្យ :

– ពីស.វ. ទី ១ ដល់ស.វ.ទី ១៤ រាជាធិបតេយ្យខ្មែរមានឈ្មោះថា សម្បូណ៌ាញ្ញាសិទ្ធិរាជ(monarchie absolue) ។ នៅមុនសម័យអង្គរ ព្រះរាជាជាតំណាងអាទិទេព ដល់មកសម័យអង្គរលទ្ធិទេវរាជបានផ្ដល់អោយព្រះរាជានូវឋានៈជាអាទិទេព ។ វត្ថុជានិមិត្តរូបទេវរាជជាលិង្គព្រះឥសូរដែលគេត្រូវតំកល់លើប្រាសាទភ្នំ ជាតំណាងភ្នំព្រះសុមេរុ ។

– ពី ស.វ. ទី ១៥ ដល់ដើម ស.វ. ទី ២០ រាជាធិបតេយ្យខ្មែរ ជារាជាធិបតេយ្យជ្រើសរើស (monarchie élective) : មានអន្តរាគមន៍របស់ពួកមន្ត្រីសេនាបតី ក្នុងការជ្រើសរើសព្រះរាជាថ្មីអោយឡើងសោយរាជ្យជាតំណាងវង្ស ។

– នៅពាក់កណ្ដាល ស.វ. ទី២០ រាជាធិបតេយ្យខ្មែរជារាជាធិបតេយ្យអាស្រ័យរដ្ឋធម្មនុញ្ញ (monarchie constitutionnelle) ។

ក្នុងរបបរាជាធិបតេយ្យ អំណាចទាំងឡាយចេញមកពីព្រះរាជា អំណាចសំខាន់ទាំងបីគឺ : នីតិបញ្ញត្តិ នីតិប្រតិបត្តិ និងនីតិតុលាការ សុទ្ធ

តែមានប្រភពចេញពីស្តេចផែនដី ។ ក្នុងសម័យបូរាណ ព្រះរាជាកាន់កាប់នយោបាយទាំងក្នុងប្រទេសទាំងក្រៅប្រទេស ព្រះរាជាជា "ម្ចាស់ជីវិតលើត្បូង" មានអំណាចអោយ "ស្លាប់ រស់" ទៅលើសព្វសត្វដែលស្ថិតក្រោមការត្រួតត្រារបស់ព្រះអង្គ ។ តំណែងសំខាន់ៗ ត្រូវធ្លាក់ទៅក្នុងកណ្តាប់ដៃរបស់វង្សានុវង្ស រឺមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ ។ រចនាសម្ព័ន្ធសក្តិភូមិ បណ្តាលអោយមានការប្រណែននិន្ទាឈ្នានិះ អោយមានអំពើពុករលួយនិងអយុត្តិធម៌ក្នុងសង្គមគ្រប់បែបយ៉ាង ហើយជាពិសេសគឺបណ្តាលអោយមានអស្ថិរភាពក្នុងផ្នែកនយោបាយនេះឯង ។

ដូចនេះ ឃើញថាអំណាចរបស់អ្នកដឹកនាំរដ្ឋក្នុងរបបរាជាធិបតេយ្យមានទំហំទូលំទូលាយណាស់ ហើយពុំមានក្បួនច្បាប់ឯណាអាចមកកំរិតព្រំដែនបានឡើយ ក្រៅតែមនសិការផ្ទាល់របស់អ្នកដឹកនាំនោះតែម្តង ។ គួរកត់សំគាល់ដែរថា ទោះបីមានគុណវិបត្តិច្រើនបែបយ៉ាងនេះក៏ដោយ ក៏របបរាជាធិបតេយ្យមានលក្ខណៈល្អម្យ៉ាងត្រង់អាចសំរេចកិច្ចការរដ្ឋធំៗ បានឆាប់រហ័សប្រសិនបើអ្នកដឹកនាំមានចិត្តស្នេហាជាតិពិតប្រាកដ ។ តែបើតាមសង្កេតឃើញថា ព្រះរាជាក្នុងសម័យបូរាណច្រើនមិនសូវប្រកបដោយទសពិធរាជធម៌ ច្រើនតែបណ្តោយអោយតណ្ហាជិះជាន់ គិតប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួនជាងប្រយោជន៍ប្រទេសជាតិ ។ ដោយហេតុនេះហើយ បានជាព្រះរាជានៅសម័យអង្គរ ដោយចង់លើកតំកើងឋានៈព្រះអង្គអោយស្មើអាទិទេព បានតំរូវអោយប្រជារាស្ត្រកសាងប្រាសាទថ្មធំៗជាច្រើន

(ប្រាសាទភ្នំ) ។ បន្ទុកដ៏សែនធ្ងន់នេះរួមនិងចម្បាំងរ៉ាំងជល់ដែលមានមិនចេះអស់មិនចេះហើយ ធ្វើអោយរាស្ត្រទៀយណាយយ៉ាងខ្លាំង អស់មានសេចក្តីទុកចិត្តទៅលើអ្នកដឹកនាំ រហូតដល់មានបដិវត្តន៍យ៉ាងធំនៅស.វ.ទី ១៤ ។ ប៉ុន្តែរាជវង្សថ្មីដែលនាយត្រសក់ផ្អែមបានបង្កើតឡើងមិនយូរប៉ុន្មាន ក៏បានធ្លាក់ទៅក្នុងដានចាស់ ។ នៅសម័យដែលខ្មែរយើងលើករាជធានីចេញពីក្រុងអង្គរ អ្នកដឹកនាំរដ្ឋច្រើនតែលោភលន់អំណាចរហូតដល់បែកបាក់សាមគ្គីគ្នា បណ្តាលអោយមានចម្បាំងបង្ហូរឈាមគ្នាឯងច្រើនលើកច្រើនគ្រា ស្ទើរតែរាប់មិនអស់ (ចម្បាំងសុរិយោទ័យ-ស្រីរាជា-ធម្មរាជា ស.វ.ទី ១៥-ចម្បាំងស្រីសុគន្ធបទ-ស្តេចកន-អង្គចន្ទ ស.វ.ទី១៦ ។ល។) នៅស.វ.ទី១៧ នៅពេលដែលខ្មែរចងស្ពានមេត្រីជាមួយយួន ដោយជ័យជេដ្ឋាទី២រៀបការជាមួយបុត្រីស្តេចយួន វិបត្តិរាជវង្សមានការតែញឹកញាប់ឡើងស្ទើរតែរកចាំអោយអស់ពុំកើត ។ ប្រទេសត្រូវធ្លាក់ក្នុងភាពច្របូកច្របល់រកទីបំផុតគ្មាន ៖ ដោយគិតតែខាងឈ្នះ តែខាងបានអំណាច គូប្រជែងមិនញញើតរត់ទៅសុំជំនួយពីបរទេសជិតខាងអោយគេជួយ ។ នេះហើយជាហេតុនាំអោយបរទេសមានឱកាសយ៉ាងល្អដើម្បីលូកដៃចូលជ្រៀតជ្រែកក្នុងនយោបាយផ្ទៃក្នុងរបស់ខ្មែរ ហើយនៅទីបំផុតបានប្រលេះយកទឹកដីខ្មែរមួយផ្នែកធំ ដោយវិធីសុំចូលនៅដោយសន្តិវិធីផង និងដោយយោធាវិធីផង ៖ កម្ពុជាក្រោម បាត់ដំបង សៀមរាប-អង្គរ (មុន ១៩៤៦) ត្រូវបាត់បង់ក៏ដោយសារតែផ្ទៃក្នុងរបស់យើងមានការ

ប្រះជាដូចនេះឯង ។ នៅ ស.វ. ទី ១៩ ជាតិខ្មែរវិះតែរលាយ ប្រទេសខ្មែរវិះតែបាត់ស្រមោលពីផែនទីសកលលោក ព្រោះបរទេសជិតខាងគេបានសំរេចជាត្រូវតែរំលាយជាតិខ្មែរ ។ នេះហើយជាហេតុដែលនាំអោយខ្មែរធ្លាក់ទៅនៅក្រោមអាណាព្យាបាលបារាំង (១៨៦៣) អស់រយៈកាល ៩០ ឆ្នាំ ។ តែក្រោយពីបានឯករាជ្យពេញលេញនៅឆ្នាំ ១៩៥៣ មក អ្នកដឹកនាំជាតិនៅតែបណ្តោយអោយជាតិធ្លាក់ទៅក្នុងអន្លង់ទុក្ខដដែល រហូតដល់មានបដិវត្តន៍ជាថ្មីម្តងទៀតនៅថ្ងៃ ១៨ មីនា ១៩៧០ ។

សាធារណរដ្ឋត្រូវបានប្រកាសឡើងតាំងពីថ្ងៃ ៩ តុលា ១៩៧០ ។ ប្រជារាស្ត្រខ្មែរមានសង្ឃឹមថា របបថ្មីនេះនឹងអាចផ្តល់សុភមង្គលដល់ខ្លួនគ្រាន់បើជាងរបបចាស់ ។ ប៉ុន្តែយើងយល់ថា យើងនឹងអាចសំរេចគោលដៅរបស់យើងបានខ្លះ លុះណាតែអ្នកនយោបាយជាតិយើងស្គាល់អោយច្បាស់ហើយចៀសវាង នូវកំហុសដែលអ្នកដឹកនាំជំនាន់មុនបានប្រព្រឹត្ត បានសេចក្តីថា ត្រូវបេះដកស្រង់មេរៀនចេញពីប្រវត្តិសាស្ត្រ ដើម្បីកុំអោយជាតិធ្លាក់ទៅក្នុងអន្លង់ចាស់ទៀត ។ ជាតិខ្មែរនឹងអាចគង់វង់ហើយនឹងអាចចំរើនលូតលាស់បាន លុះណាតែអ្នកដឹកនាំស្រលាញ់ជាតិស្រលាញ់រាស្ត្រពិតប្រាកដ ហើយរំលាយខ្លួនអោយចូលនឹងរាស្ត្រទៀតផង ។ បើនិយាយមួយបែបទៀត គឺថា ទាល់តែអ្នកដឹកនាំមុខការចំរើនរាស្ត្រជាធំ និយមលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យពិតប្រាកដ បើអោយរាស្ត្រចូលរួមក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាជាតិ ស្របទៅតាមគោលការណ៍ដែលថែង

ថា "ការគ្រប់គ្រងជារបស់រាស្ត្រ ធ្វើដោយរាស្ត្រនិងសំរាប់ផលប្រយោជន៍រាស្ត្រ" ។ ឧត្តមគតិនេះ យើងនឹងអាចសំរេចបាន លុះណាតែរាស្ត្របានទទួលការអប់រំគ្រប់គ្រាន់ គឺត្រូវបានទទួលចំណេះវិជ្ជាដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ត្រូវមានមនសិការជាតិ ស្គាល់បញ្ហាជាតិអោយច្បាស់លាស់ គឺមានការថែរក្សាជាតិខ្មែរអោយនៅគង់វង់ ថែរក្សាទឹកដីខ្មែរដែលរួញតូចណាស់ទៅហើយ និងខំកសាងជាតិអោយមានការចំរើនលូតលាស់ ដោយផ្សំតំលៃជាតិនិងឥទ្ធិពលដ៏ចំរើនរបស់បស្ចិមប្រទេស (វិទ្យាសាស្ត្រ តិចនិច ។ល។) ។ បញ្ហាអប់រំទាំងនេះ គឺជាបន្ទុករបស់អ្នកដឹកនាំជាតិ ។ ប៉ុន្តែអប់រំទទេ មិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ ត្រូវអោយតំរាប់ថែមទៀតទើបអាចសំរេចគោលដៅបាន ។

២- សេដ្ឋកិច្ចខ្មែរ.-

ជាយូរលង់ណាស់មកហើយ សេដ្ឋកិច្ចខ្មែរមានមូលដ្ឋានស្ថិតលើកសិកម្ម ។ ខ្មែរចេះធ្វើស្រែចំការតាំងពីសម័យបុព្វប្រវត្តិសាស្ត្រម្ល៉េះ ភស្តុតាងគឺអ្នកស្រាវជ្រាវបានរកឃើញនៅត្រង់ស្ថានីយសំរោងសែន អន្លង់ផ្តៅនិងមូលព្រៃ នូវកណ្តៀវធ្វើពីថ្មរលីងក៏មាន ធ្វើពីឆ្អឹងសត្វក៏មាន ធ្វើពីលង្ហិនក៏មាន ។ នៅមុនសម័យអង្គរ កសិកម្មខ្មែរមានការចំរើនលូតលាស់ណាស់ទៅហើយ : រូបចំលាក់លើយន្តហោះ បង្ហាញអោយឃើញនូវបណ្តាញព្រែកជីកយ៉ាងញឹក នៅត្រង់ភូមិភាគខាងលិចកម្ពុជាក្រោមសព្វថ្ងៃ ។ តាម

របោបល់អ្នកជំនាញការ ព្រែកជីកទាំងនោះសំរាប់បង្ហូរទឹកជំនន់ចេញពីទន្លេធំ ៗ ដើម្បីយកទៅយោងជាតិប្រៃដែលជ្រួតជ្រាបទៅក្នុងដីស្រែ ។ ចូលក្នុងសម័យអង្គរ កសិកម្មរិតតែមានការលូតលាស់ជាងពេលណាៗទាំងអស់ ព្រោះពេលនោះ ខ្មែរមានការប៉ិនប្រសប់ក្នុងនយោបាយទឹក៖ ធ្វើស្រែគេមិនរំពឹងតែទៅលើមេឃទេ គេចេះជីកបារាយធំ ៗ សំរាប់ទប់យកទឹក (បារាយលលៃ បារាយខាងកើត បារាយទឹកថ្លា) ហើយអាចបង្កើតផលដល់ទៅបីដងក្នុងមួយឆ្នាំ ។ ដោយសារតែសេដ្ឋកិច្ចលូតលាស់សំបើមដូចនេះហើយ បានជាខ្មែរមានលទ្ធភាពអាចកសាងប្រាសាទថ្មធំៗដែលមានសេសសល់រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះឯង ។ នៅសម័យក្រោយអង្គរ ដំណាំស្រូវក៏នៅជាមូលដ្ឋាននៃសេដ្ឋកិច្ចខ្មែរ : ទោះបីពេលស្រុកកើតចម្បាំងក៏ដោយ តែដល់រដូវធ្វើស្រែ គេត្រូវតែបញ្ឈប់ចម្បាំងធ្វើស្រែសិន សមដូចពាក្យបុរាណលោកពោលថា " ធ្វើស្រែនឹងទឹក ធ្វើសឹកនឹងបាយ " ។ គួរកត់សំគាល់ថា នៅសម័យនោះ ដំណាំប្រទេសក្តៅខ្លះក៏មានការចំរើនលូតលាស់ណាស់ដែរ ដូចជា ត្នោត ថ្នាំ មន សំពៅ ។ នៅ ស.វ. ទី ១៩ ជនជាតិចិនបាននាំដើមម្រេចយកមកដាំនៅតំបន់កំពត ហើយរបរដាំម្រេចនេះច្រើនតែចិនទេជាអ្នកប្រព្រឹត្ត ។ ដល់មកក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទី ១ បារាំងបាននាំកៅស៊ូយកមកដាំនៅតំបន់ដីក្រហមកំពង់ចាម ក្រចេះ ។

ដំណើរវិវត្តន៍ខាងលើបានបង្ហាញអោយឃើញថា ដំណាំស្រូវជា

មូលដ្ឋាននៃសេដ្ឋកិច្ចខ្មែរ ។ ត្រង់នេះ មិនបានសេចក្តីថាដូនតាយើងពីបុរាណមិនបានធ្វើសកម្មភាពផ្សេង ៗ ទៀតទេ កំពង់ផែធំនៅអូកែវសម័យអាណាចក្រភ្នំបង្ហាញថា នៅពេលនោះពាណិជ្ជកម្មក៏មានការលូតលាស់ណាស់ដែរ ព្រោះខ្មែរមិនគ្រាន់តែបានទាក់ទងជាមួយឥណ្ឌា និងជ្វា ចាម ប៉ុននោះទេ តែរហូតជាមួយចក្រភពរ៉ូម៉ាំងនិងពិភពអ៊ីរ៉ង់ថែមទៀតផង ។ នៅសម័យអង្គរ របរជំនួញនៅតែមានលក្ខណៈសកម្មដដែល ហើយក្រៅពីនេះ ខ្មែរបានប្រកបរបរនេសាទត្រី ជាពិសេសនេសាទត្រីនៅបឹងទន្លេសាប (ចំលាក់លើប្រាសាទបាយ័នអាចបញ្ជាក់រឿងនេះ) ។ ក្នុងច្បាប់ផ្សេង ៗ ចាស់បុរាណលោកបានប្រដៅទូន្មានអោយកូនចៅខិតខំធ្វើរបរជំនួញខ្លាំងណាស់ដែរ (ច្បាប់អរិយសត្ថា - កេរ្តិ៍កាល - បណ្តាំបិតា) ។

សរុបសេចក្តីមកឃើញថា ដូនតាយើងលោកស្គាល់ច្បាស់ណាស់ពីសារៈសំខាន់របស់សេដ្ឋកិច្ចក្នុងការរស់នៅជាសង្គម ។ បើប្រៀបធៀបទៅនឹងសម័យអង្គរ រឺសម័យមុននេះទៅទៀត យើងត្រូវទទួលសារភាពថា សេដ្ឋកិច្ចខ្មែរសម័យបច្ចុប្បន្ននេះមានភាពទន់ខ្សោយណាស់ ។ តើមូលហេតុមកពីអ្វី ?

គួរគប្បីជ្រាបថា នៅប្រទេសខ្មែរយើងកសិករមានដល់ទៅ ៨៣% នៃប្រជាជនក្នុងប្រទេស តែកំរិតជីវភាពរបស់គ្នានៅទាបពន់ពេកណាស់ ។ ការសិក្សាពីរឿងនេះ បានបង្ហាញអោយឃើញថាមកតែពី :

១ / មធ្យោបាយបង្កើតផលមិនទាន់សម័យ

២ / គ្មានការកែទំរង់ដីស្រែ

៣ / អន្តរាគមន៍របស់រដ្ឋាភិបាលខ្វះប្រសិទ្ធិភាព ។

យ៉ាងណាមិញ កិច្ចការស្រែចំការបានប្រព្រឹត្តទៅតាមតែចំណាំពីបុរាណ ។ គេប្រើតែកម្លាំងមនុស្សនិងសត្វ ដែលជាហេតុអោយខាតពេលវេលាច្រើន តែបានទិន្នផល (rendement) តិច ។ ម្យ៉ាងទៀតកសិករភាគច្រើនគ្មានដីផ្ទាល់និងដើមទុន ។ មានប្រមាណ ៣០ % នៃអ្នកស្រែត្រូវប្រវាស់ដី ហើយខ្ចីលុយការប្រាក់គេយកធ្វើដើមទុន ។ ក្នុងផល ១០០% ដែលបានមក អ្នកស្រែបានទទួលសំរាប់ខ្លួនឯង និងគ្រួសារតែ ២៥ % ក្រៅពីនេះបានទៅម្ចាស់បំណុល (៣៨%) ពន្ធដា (១៤ %) និងការដឹកនាំ (២៣ %) ។ គួរកត់ចំណាំថា ការរកស៊ីចងការប្រាក់ច្រើនហួសប្រមាណនេះ ជាជំងឺមហារីកមួយដែលបំផ្លិចបំផ្លាញសង្គមខ្មែរ ។ នៅពេលដែលមានគ្រោះខាតតើអោយអ្នកស្រែគ្មានទៅណា ? មានផ្លូវតែមួយ គឺរត់ទៅរកខ្ចីលុយពីពួកនាយទុនដែលយកការប្រាក់ដល់ទៅ ២០ % រឺខ្លះយកស្រូវក្នុង ១០០ រៀល យក ៤-៥ ថាំង ។ ដោយហេតុនេះហើយបានជាកសិករខ្លះដែលមានស្រែបន្តិចបន្តួច យូរៗ ទៅធ្លាក់ទៅក្នុងដៃនាយទុនអស់ទៅ ។

ដីស្រែនៅប្រទេសខ្មែរច្រើនតែមានទំហំតូចៗ មានជាមធ្យមពី ១ ដល់ ២ ហិចតា ។ រឿងនេះមកតែពីការបែងចែកគ្នាជាកេរមត៌ក ព្រោះមនុស្សនៅផ្ញើតែមួយកន្លែងច្រើនពេក ។ ក្នុងករណីនេះ គេមិនអាចប្រើ

ម៉ាស៊ីនហើយស្រែធ្វើបានតែម្តងក្នុងមួយឆ្នាំ ។ ផលដែលបានគឺគេបានទទួលផលយ៉ាងស្តួចស្តើង សំរាប់ផ្គត់ផ្គង់គ្រួសារយ៉ាងត្រដាបត្រដួសទៀតផង (មធ្យមពី ១,១ ដល់ ១,៦ តោនក្នុង ១ ហិចតា) ។

ក្នុងសម័យមុនៗ គេបានសង្កេតឃើញថា អន្តរាគមន៍របស់រដ្ឋាភិបាលក្នុងការជួយលើកស្ទួយជីវភាពកសិករនេះមិនសូវមានប្រសិទ្ធភាព ព្រោះអង្គការដែលបានបង្កើតឡើងយូរៗទៅ ក្លាយជាឧបករណ៍របស់នាយទុនទៅវិញ ។ រដ្ឋាភិបាលច្បាស់ជាបានជ្រាបស្រាប់ហើយថា ប្រទេសនីមួយៗចំរើនបានទាល់តែរាស្ត្រមានជីវភាពខ្ពស់ ។ និងអាចទៅជាដូចនេះបានទាល់តែរាស្ត្រ មានផលសេសសល់ល្មមនាំយកទៅលក់នៅក្រៅប្រទេសបាន ។ ហើយដរាបណាសេដ្ឋកិច្ចគ្រួសារល្អណាស់ហើយ ដរាបនោះសេដ្ឋកិច្ចរដ្ឋក៏មានឈ្មោះថាល្អណាស់ដែរ ។ ដោយកសិកម្មជាមូលដ្ឋាននៃសេដ្ឋកិច្ចស្រាប់ រដ្ឋគួរតែជួយវិស័យនេះអោយបានពេញដៃពេញជើង ហើយអោយមានប្រសិទ្ធិភាពទៀតផង :

* ត្រូវហ៊ានធ្វើការកែទំរង់ដី ដើម្បីអោយកសិករមានដីគ្រប់ៗគ្នា ហើយអោយដីនោះមានទំហំធំៗទៀតផង ។ ក្រៅពីនេះ គួរស្វែងរកដីថ្មីសំរាប់កសិកម្មដែរ ។ ធ្វើយ៉ាងនេះទៅកសិករយើងនឹងមានលទ្ធភាពប្រើគ្រឿងយន្តអោយបានទូទៅ ហើយអាចយកផលបានយ៉ាងតិច ២ ដងក្នុង ១ ឆ្នាំ ។

* ត្រូវជម្រុញអោយកសិករ ប្រើមធ្យោបាយទំនើបតាមបែបវិទ្យា

សាស្ត្រ :

១/ ប្រើគ្រឿងយន្តក្នុងការភ្ជួររាស់-ច្រូតកាត់-បូមទឹកដាក់ស្រែ

២/ បង្ហាញវិធីប្រើជីគីមី

៣/ រើសយកពូជល្អៗដើម្បីបានផលច្រើន

៤/ ថែរក្សាដោយកំចាត់សត្វល្អិត

៥/ ធ្វើនយោបាយទឹកអោយបានម៉ឺងម៉ាត់ (កុំសង្ឃឹមតែលើទឹកភ្លៀង ត្រូវធ្វើទំនប់តូចធំអោយបានច្រើន)

៦/ អប់រំអ្នកបច្ចេកទេសអោយមានចំនួនច្រើន ដើម្បីជួយបង្ហាត់បង្ហាញកសិករនូវវិធីទំនើបៗក្នុងរបរកសិកម្ម ។

*រដ្ឋត្រូវធ្វើយ៉ាងណា កុំអោយកសិករជើងខ្ចីបុលពីនាយទុន ដោយត្រូវបង់ការច្រើនហួសហេតុពេក ។ ធនាគារកសិកម្មជនបទដែលមានរួចហើយ ជាជំហាន១ទៅមុខ តែរដ្ឋត្រូវខិតខំអោយច្រើនថែមទៀតក្នុងរឿងនេះ ។

*រដ្ឋត្រូវកំរិតតំលៃនិងជួយទិញផលពីរាស្ត្រ កុំបណ្តោយអោយឈ្មួញកំរិតតាមចិត្ត ។

*ត្រូវអប់រំអោយកសិករនិយមយករបៀបបង្កើតផលតាមបែបវិទ្យាសាស្ត្រ អោយមានជំនឿលើវិទ្យាសាស្ត្រ លះបង់ចោលនូវការបន់ស្រន់ជឿលើមេឃ លើវាសនា ដោយឥតមានការតស៊ូ អោយចេះផ្តួចការងារដែលខ្មែរមានទំលាប់របៀបនេះស្រាប់ហើយ : សហករណ៍បង្កើតផល

គួរបង្កើតអោយមាន ដើម្បីជាមធ្យោបាយអោយកសិករប្រមូលផ្តុំដើមទុននិងស្រួលយកវិធីថ្មីបច្ចេកទេស សហករណ៍ឧបភោគ - បរិភោគ ក៏ត្រូវអោយមានដែរ ដើម្បីជួយផ្តល់វត្ថុចាំបាច់ដល់កសិករ ។

*ចំពោះស្រូវនិងដំណាំឯទៀតៗ (ពោត កៅស៊ូ កប្បាស ក្រចៅ ថ្នាំ មន ។ល។) ត្រូវធ្វើយ៉ាងណាអោយបានគ្រប់គ្រាន់សំរាប់ការប្រើប្រាស់ក្នុងប្រទេសផង ផ្តល់ជាវត្ថុធាតុដើមដល់រោងចក្រផង និងមានសល់សំរាប់លក់ទៅក្រៅយករូបិយបណ្ណបរទេសទៀតផង ។

ក្រៅពីកសិកម្ម គួរខ្មែរយើងខិតខំក្នុងវិស័យផ្សេងៗទៀត ដូចជាការចិញ្ចឹមសត្វ ការនេសាទត្រី តាមបឹងទន្លេនិងសមុទ្រ ការធ្វើអាជីវកម្មឈើព្រៃឈើ ការការពារនិងអោយតំលៃដល់សិប្បកម្មគ្រប់ប្រភេទ ការពង្រីកទេសចរណ៍ជាតិនិងអន្តរជាតិ ។

ឧស្សាហូបនីយកម្ម ជាហេតុការណ៍ថ្មីមួយក្នុងសេដ្ឋកិច្ចខ្មែរ ហើយច្រើនមានប្រភពចេញពីកសិកម្ម : កិនស្រូវ បិទស្រា ចំរាញ់ជ័រកៅស៊ូ ធ្វើក្រដាស់-ក្តារបន្ទះ-ស្ករ-សំបកកង់ឡាន-បារីក្រចៅ ត្បាញកុំណាត់សំពត់ ។ នេះជាហេតុមួយទៀតជំរុញអោយយើងពង្រីកកសិកម្ម ជាពិសេសខាងផ្នែកដំណាំឧស្សាហកម្ម ប៉ុន្តែឧស្សាហកម្មឯទៀតៗ ដូចជាធ្វើស៊ីម៉ង់-កែវ-ជី-តំលើងត្រាក់ទ័រ ចំរាញ់ប្រេងកាត ក៏គួរយើងពង្រីកដែរ ដើម្បីអោយមានរបស់ប្រើគ្រប់គ្រាន់ផង មិនខាតរូបិយបណ្ណទិញពីបរទេសផង ។

ក្នុងវិស័យពាណិជ្ជកម្ម យើងកំពុងជួបឧបសគ្គយ៉ាងធំ ដោយសារតែវិស័យនេះធ្លាក់ទៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃរបស់បរទេសសឹងទាំងស្រុងទៅហើយ ហើយពួកបរទេស ដែលបានស្រូបយកទ្រព្យសម្បត្តិលុយកាក់ធនធានរបស់ជាតិខ្មែរនេះ ឃើញថាមានឥទ្ធិពលលើនយោបាយរបស់ប្រទេសយើងកាន់តែខ្លាំងជាលំដាប់ ។ បើយើងបណ្ដោយតទៅទៀត ឃើញថាមុខជាមានគ្រោះថ្នាក់ដែលមានទំហំស្មើនឹងការឈ្លានពានរបស់សត្រូវពីខាងក្រៅដែរ ។ ដូចនេះមួយផ្នែកគួររដ្ឋខិតខំកាលៃចិត្តគំនិតរបស់បរទេសនោះអោយមានលក្ខណៈជាខ្មែរ ដើម្បីអោយពួកនេះជួយបំរើផលប្រយោជន៍ខ្មែរផង មួយផ្នែកទៀតជួយលើកទឹកចិត្ត ជួយផ្ដល់ដើមទុន ជួយការពារដល់ជនជាតិខ្មែរណាដែលប្រណាំងប្រជែងជាមួយជនបរទេស ហើយសូមកុំពង្រីកសកម្មភាពរបស់វាតទៅទៀត ។

គ - សង្គមកិច្ចខ្មែរ . -

ដូនតាខ្មែរពីបុរាណកាល បានយល់ច្បាស់ណាស់នូវសារៈសំខាន់នៃសង្គមកិច្ច ។ ឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិក្ដី បរទេសក្ដីសុទ្ធតែបានបង្ហាញថាខ្មែរចេះឆ្កាព្រៃ ជីកស្រះ-ព្រែក-ប្រឡាយទឹក-បារាយ ធ្វើទំនប់ កសាងផ្លូវថ្នល់-ស្ពាន-សាលាសំណាក់-មន្ទីរពេទ្យ។ដោយហេតុនេះហើយបានជាខ្មែរមានប្រពៃណីចេះជួយសង្គ្រោះគ្នាទៅវិញទៅមក : សព្វថ្ងៃនេះខ្មែរនៅតែធ្វើស្រែយកដៃគ្នាជួយគ្នាក្នុងកិច្ចការផ្សេងៗ មានសង់ផ្ទះ បុណ្យ

ផ្កា បុណ្យខ្មោចជាដើម ។ ឥទ្ធិពលព្រះពុទ្ធសាសនា ធ្វើអោយប្រពៃណីនេះរឹតតែមានសភាពប្រសើរឡើងទៀត ព្រោះពុទ្ធបរិស័ទតែងនិយមបំពេញកិច្ចការជាប្រយោជន៍រួម ដើម្បីបានទទួលអានិសង្សច្រើន (សង់សាលា ធ្វើផ្លូវថ្នល់ សង់ស្ពាន ។ល។)។ ម្យ៉ាងទៀត ការសមាទានសីលដ៏ខ្ជាប់ខ្ជួនអាចជុសខាត់សង្គមអោយកាន់តែស្អាតបរិសុទ្ធ ឯការប្រមូលគ្នាទៅវត្តអារាម ជាឱកាសល្អប្រសើរ ព្រោះគេអាចឆ្លៀតពិភាក្សាគ្នាអំពីកិច្ចការជាប្រយោជន៍រួមបានយ៉ាងស្រួល ។

ដូចនេះ ឃើញថាប្រពៃណីជាតិ និងព្រះពុទ្ធសាសនាបានរួមចំណែកយ៉ាងសកម្មក្នុងវិស័យសង្គមកិច្ច ។ តែប្រសិនបើរដ្ឋចូលជួយយ៉ាងពេញដៃជើងទៀត នោះប្រជារាស្ត្រខ្មែរមុខជាបានជួបសុភមង្គលមិនខាន ។ ឯរបបសាធារណរដ្ឋនិងលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យនឹងអាចមានជំហររឹងប៉ឹងនិងមានអាយុយឺនយូរស្ថិតស្ថេរទៅបាន លុះណាតែរាស្ត្រមានកំរិតជីវភាពខ្ពស់ គឺត្រូវបានទទួលការអប់រំ មានលំនៅ មានសំលៀកបំពាក់ មានការងារធ្វើ មានការធានារ៉ាប់រងពីរដ្ឋខាងវិជ្ជាជីវៈ មានសន្តិសុខខាងសង្គមកិច្ច (សហជីព ម៉ោងធ្វើការ សំរាក ឈឺ គ្រោះថ្នាក់ ការងារ ប្រាក់បំណាច់ ប្រាក់ចូលនិវត្តន៍) ហើយជាពិសេស ត្រូវហ៊ាននិងខិតខំបំបាត់ដោយគ្រប់មធ្យោបាយ នូវអំពើពុករលួយនិងអយុត្តិធម៌ក្នុងសង្គមថែមទៀតផង ។

សរុបសេចក្ដីមក ឃើញថានយោបាយក្ដី សេដ្ឋកិច្ចក្ដី សង្គមកិច្ចក្ដី សុទ្ធតែមានមុខងារសំខាន់ក្នុងការបំរើប្រយោជន៍សង្គម ហើយមានទំនាក់

ទំនងយ៉ាងជិតស្និទ្ធជាមួយគ្នាថែមទៀតផង ។ យ៉ាងណាមិញ បើអ្នកដឹកនាំរដ្ឋមិនភាន់វង្វេងក្នុងផ្នែកនយោបាយទេ នោះជាតិក៏មិនអាចនៅគង់វង់បានដែរ ។ បើសេដ្ឋកិច្ចទន់ខ្សោយ រាស្ត្រមុខជាគ្មានអ្វីទ្រទ្រង់អត្ថិភាពរបស់ខ្លួនឡើយ ហើយបើសង្គមកិច្ចគ្មានប្រសិទ្ធិភាពទេ រាស្ត្រមុខជាធ្លាក់ទៅក្នុងរណ្តៅទុក្ខ ពុំអាចស្គាល់ពន្លឺសុភមង្គលឡើយ ។ គេតែងសង្កេតឃើញថា វេលាកាលណានយោបាយមានវិបត្តិ សង្គមកិច្ចនិងសេដ្ឋកិច្ចក៏ទទួលផលវិបាកអាក្រក់ដែរ បើសេដ្ឋកិច្ចមិនរឹងប៉ឹង នយោបាយសង្គមកិច្ចក៏មានភាពមិនទឹងនឹងដែរ ហើយផ្ទុយទៅវិញ បើសង្គមមានរបៀបរៀបរយហើយ ផលិតកម្មក្នុងផ្នែកសេដ្ឋកិច្ចមុខជាសម្បូណ៌ហូរហៀរមិនខាន ។

វិធីទាំង៣ ខាងលើ មានគោលដៅតែមួយ គឺបំរើសង្គម បំរើផលប្រយោជន៍រាស្ត្រ រកសុភមង្គលអោយរាស្ត្រ ។ ប៉ុន្តែនឹងសំរេចគោលបំណងនេះបាន ទាល់តែអ្នកដឹកនាំមានចិត្តស្រលាញ់ជាតិពិតប្រាកដ ស្រលាញ់ប្រយោជន៍ទូទៅជាងប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន បានសេចក្តីថាត្រូវតែអនុវត្តគោលការណ៍ " ការគ្រប់គ្រងជារបស់រាស្ត្រធ្វើដោយរាស្ត្រនិងដើម្បីប្រយោជន៍រាស្ត្រ " អោយបានសកម្មជាទីបំផុត ។

*

*　　　*

ផ្នែកទី៤

ចំលែពិសេសនៃអរិយធម៌ខ្មែរ

រួមសេចក្តីទាំងអស់មក យើងឃើញថាខ្មែរជាជាតិមួយធ្លាប់មានអរិយធម៌ពិតប្រាកដមែន ។ អរិយធម៌ខ្មែរពុំមែនទើបតែដុះដាលឡើងនៅពេលថ្មីៗនេះទេ តែជាអរិយធម៌មួយមានចំណាស់ក្នុងចំណោមអរិយធម៌ដែលចាស់ជាងគេក្នុងពិភពលោក ព្រោះវាបានកកើតឡើងនៅភូមិភាគអាស៊ីអគ្នេយ៍នេះ ក្នុងសម័យបុព្វប្រវត្តិសាស្ត្រដ៏យូរលង់ណាស់មកហើយ គឺនៅពេលដែលខ្មែរយើង មិនទាន់បានប្រាស្រ័យទាក់ទងជាមួយនិងជាតិនានាមាន ចិន ឥណ្ឌា រ៉ូម៉ាំង ពែរ្ស ជាដើម ។

អរិយធម៌នេះចេះតែចំរើនល្អលាស់ជាលំដាប់ដោយបានស្រូបយកឥទ្ធិពលបរទេសមកផ្សំផ្សំនិងធាតុដើមរបស់ខ្លួន ដើម្បីបង្កើតអោយបានជាអរិយធម៌ចំរុះមួយបែប ដែលបែកជាមែកជាធាងសាខា ប្រៀបដូចជាដើមឈើដែលដាំលើដីមានជីជាតិល្អ មានទឹក មានកំដៅព្រះអាទិត្យគ្រប់

គ្រាន់ ក៏ដុះដាលលូតលាស់ឡើងមានពណ៌ស្រស់បំព្រងដូចនោះដែរ ។ អរិយធម៌ខ្មែរសម្បូណ៌មែកធាងណាស់ : យើងមានតាំងពីអក្សរ ភាសា អក្សរសិល្ប៍ សិល្បៈ ទស្សនវិជ្ជា សាសនា ទំនាមទំលាប់ ប្រពៃណី ។ល។ ហើយទាំងនេះ សុទ្ធតែប្រកបដោយ ក្បួនច្បាប់ត្រឹមត្រូវហើយច្បាស់លាស់ថែមទៀតផង ។ ឧទាហរណ៍ដូចជាក្នុងភាសាខ្មែរ បទដើម (បទមុខ) រឺបទជ្រែក (បទកណ្ដាល)នីមួយៗ សុទ្ធតែមានមុខងារដាក់លាក់ក្នុងកំលាយពាក្យចេញពីរឹសដើម : បទដើម " ក " មានមុខងារធ្វើអោយន័យសេចក្ដីនៃពាក្យនីមួយ ៗ មានភាពកាន់តែខ្លាំងឡើងរឺកាន់តែញាប់ឡើង(ក + កាយ > កកាយ)ឯបទជ្រែក "្ម" សំគាល់នូវ "មនុស្សដែលធ្វើអំពើ" (ចាំ > ឆ្មាំ-ដួញ > ឈ្មួញ) ។ បទជ្រែក "្ន" សំគាល់នូវ "វត្ថុសំរាប់ប្រើប្រាស់"(ផាន់ > ឈ្នាន់-ចាប់ > ឆ្នាប់) ។ គួរកត់សំគាល់ថា កំលាយពាក្យដោយប្រើបទជ្រែកបែបនេះគ្មានទេនៅក្នុងភាសាជនជាតិជិតខាងយើង ។ គំរូមួយបែបទៀត ដែលគេអាចរកឃើញនៅក្នុងអរិយធម៌ខ្មែរ គឺការនិយមយកអ្វីដែលជាការពិត រូបិយ ជាការត្រិះរិះមកធ្វើជាមូលធម៌ : ក្នុងអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ផ្នែករឿងព្រេងនិងច្បាប់ផ្សេង ៗ បានលាតត្រដាងនូវការពិតក្នុងការរស់នៅក្នុងសង្គម គឺបង្ហាញពីវិបត្តិទាស់ផ្សេង ៗ និងផ្លូវដោះស្រាយ ធ្វើយ៉ាងណាអោយជីវភាពបានប្រកបដោយសុខដុមរមនាទៅវិញ ។ នៅក្នុងរឿងវេស្សន្តរជាតក ពោធិសត្វអង្គនេះ ទ្រង់បានរិតខិតកសាងទានបារមី រហូតដល់ហ៊ានលះបង់មហេសីនិងបុត្រ

ដាក់ទាន ព្រោះតែប្រាថ្នាចង់បានសំរេចនិព្វាន តែនៅទីបំផុត ព្រះអង្គបែរជាយល់ព្រមត្រឡប់មកសោយរាជ្យក្នុងនគរព្រះបិតាវិញ គឺត្រឡប់មករកអ្វីដែលមានរូបរាងពិតប្រាកដក្នុងលោកនេះឯង ។ ក្នុងផ្នែកសិល្បៈស្ថាបត្យកម្ម ខ្មែរយកទស្សនះឥណ្ឌាដែលយល់ថា "អាទិទេពមានទីលំនៅនៅលើភ្នំ" នោះមកស្ថាបនាជាប្រាសាទភ្នំ ដើម្បីតំកល់លិង្គព្រះឥសូរ គឺធ្វើយ៉ាងណាអោយគំនិតក្លាយជាអ្វី ដែលមនុស្សអាចមើលឃើញច្បាស់លាស់ ។ល។

ដោយអាស្រ័យនូវហេតុដូចបានរៀបរាប់ពីខាងលើនេះហើយ បានជាអរិយធម៌ខ្មែរបានក្លាយទៅជាអរិយធម៌មួយដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ហើយបានផ្សាយឥទ្ធិពលរបស់ខ្លួនទៅលើជនជាតិជិតខាង ដូចជាសៀម-លាវនេះជាដើម: អក្សរ ភាសា សិល្បៈ ទំនាមទំលាប់ ព្រះពុទ្ធសាសនារបស់ខ្មែរត្រូវបានជនជាតិនេះយកទៅប្រើប្រាស់ និងប្រតិបត្តិតាមរៀងរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។ ម្យ៉ាងទៀតអរិយធម៌ដ៏ថ្លៃថ្នូររបស់ខ្មែរ ក៏ត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយទៅគ្រប់ទិសទីក្នុងពិភពលោក ដោយអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវបរទេស ដែលបានចំណាយពេលវេលានិងប្រាក់កាស់ជាច្រើន ដើម្បីធ្វើការសិក្សាចាប់តាំងពី ស.វ. ទី ១៩ រៀងមក ។ អរិយធម៌នេះ ដូនតាយើងលោកបានកសាងរាប់សតវត្សមកហើយ ហើយលោកបានតស៊ូនឹងសត្រូវគ្រប់ទិសទី ដើម្បីថែរក្សាទុកជាកេរដំណែលដល់យើងជំនាន់នេះ ។ ដូចនេះ ករណីយកិច្ចរបស់យើងជាកូនចៅ គឺត្រូវរៀនអោយចេះ អោយស្គាល់ របស់ជាតិ

ខ្លួន ។ម្យ៉ាងទៀត យើងត្រូវចេះអោយតំលៃ ចំពោះសេរីភាព និងរក្សាការពារ ព្រោះវាជាមូលដ្ឋាននៃ- ទ្រព្យសម្បត្តិ របស់ជាតិនេះតែម្ដង : បើមិនស្គាល់អរិយធម៌ជាតិទេ គឺមិនស្គាល់អ្វីដែលជាជាតិរបស់ខ្លួនទេ ។

* ចប់ *

*

ឯកសារពិគ្រោះ

1 - អត្ថបទដើម ជាអត្ថបទវាយអង្គុលីលេខរបស់លោក ត្រឹង ងា អគ្គលេខាធិការនៃវិទ្យាស្ថានខ្មែរ - មន - ភ្នំពេញ ១៩៧១

2 - សាសនាគឺអ្វី? របស់លោក ម៉ិញ ន៉ាត្រី - ភ្នំពេញ ១៩៥១

3 - វប្បធម៌អរិយធម៌ខ្មែរ - ឥណ្ឌារបស់ព្រះភិក្ខុ ប៉ាង ខាត់ - ភ្នំពេញ - ១៩៦៨

4 - M. Giteau, Guide du musée national - sculpture-Phnom-penh 1960

5 - ប្រវត្តិវិទ្យាថ្នាក់ទី ៥ - ខេមរយានកម្ម - ភ្នំពេញ ១៩៧២

6 - ពុទ្ធប្រវត្តិសង្ខេបរបស់លោក ឈឹម ស៊ុម - ភ្នំពេញ ១៩៦៩

7 - ពន្លឺអាស៊ីទ្វីប - ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ - របស់លោក ញ៉ុក ថែម និងលោកឡាយ ប៊ុក - ភ្នំពេញ ១៩៦៧

8 - Louis Finot , le Bouddhisme , phnompenh 1957

9 - ទស្សនវិជ្ជាពុទ្ធសាសនារបស់ព្រះភិក្ខុ ប៉ាង ខាត់ - ភ្នំពេញ ១៩៦៨

10 - ប្រវត្តិពុទ្ធសាសនាប្រទេសខ្មែរ របស់ព្រះភិក្ខុ ប៉ាង ខាត់ - ភ្នំពេញ ១៩៦១

1- ទម្រង់សូរវិទ្យាខ្មែរ (ភាគ១) របស់លោកឃួន សុខម្ភូ-ភ្នំពេញ ១៩៧០

12- ព្រឹត្តិប័ត្រវិទ្យាស្ថានខ្មែរ-មនលេខ១ មករា ១៩៧២

13- វិវត្តន៍នៃអក្សរខ្មែររបស់លោក ឌឹក គាម-ភ្នំពេញ ១៩៦៥

14- ព្រឹត្តិប័ត្រវិទ្យាស្ថានខ្មែរ -មនលេខ ២ មេសា ១៩៧២

15- Georges Maspéro, Grammaire de la langue khmère, Paris 1915

16- វិវត្តន៍នៃអក្សរសាស្ត្រខ្មែររបស់លោក លី ធាម តេង និង ម៉ា ឡាយខេម-ភ្នំពេញ ១៩៧២

17- ប្រវត្តិអក្សរសាស្ត្ររបស់លោក តឹម សែត-ភ្នំពេញ ១៩៦០

18- អំពីលំនាំសង្ខេបនៃភ្លេងខ្មែរ - ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ - ភ្នំពេញ - ១៩៧០

19- **Musique khmère (U R B A), Phnompenh,1969**

20- របាំប្រជាប្រិយខ្មែរ-ក្រុមជំនុំទំនាមទំលាប់ខ្មែរ-ភ្នំពេញ ១៩៦៤

21- ពិធីក្នុងគ្រួសារខ្មែរ-ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ-ភ្នំពេញ ១៩៥៨

22- ក្បួនទម្រង់ការរបស់ឧត្តមប្រឹជា ចាបពិន-ភ្នំពេញ ១៩៦៥

23- ពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍ (ខាញូម៉ាស៊ីន) ស្រាវជ្រាវដោយក្រុមនិស្សិត (វិញ្ញាបនប័ត្រឧត្តមសិក្សាផ្នែកវប្បធម៌អរិយធម៌) នៃមហាវិទ្យា-

ល័យអក្សរសាស្ត្រ និង មនុស្សសាស្ត្រ ឆ្នាំសិក្សា ១៩៧៣-៧៤

24- អរិយធម៌ខ្មែរ-មន របស់លោក ពៅ ឈិន-ភ្នំពេញ ១៩៧២

25- ពិធីទ្វាទសមាស (cérémonies des douze mois) - ភ្នំពេញ

26- ព្រះរាជពិធីទ្វាទសមាសភាគ១ - ភាគ២ - ភាគ៣ - ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ-ភ្នំពេញ ១៩៦០

27- ជនបទខ្មែរ និងរចនាសម្ព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ចរបស់លោក ឡាំង ប៉េង ស៊ៀក -ភ្នំពេញ ១៩៧១

28- សន្និសីទស្តីពី "សេដ្ឋកិច្ចខ្មែរ" ធ្វើដោយលោកសាស្ត្រាចារ្យ ចៅ សៅ នៅមហាវិទ្យាល័យច្បាប់ និង វិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច កាលពីថ្ងៃទី ៥ សីហា១៩៧៣.

29- ច្បាប់ផ្សេងៗ-ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ-ភ្នំពេញ១៩៦៧

30- J- Delvert, le Paysan cambodgien, Paris 1961

31- Revue française présente le Cambodge, 1968

32- S.O.S Angkor, le courrier Unesco, Décembre 1971

33- J- Imbert, Histoire des Institutions khmères, Phnompenh 1961

- ទស្សនាវដ្ដីមេរយានកម្ម ឆ្នាំ៣ លេខ១ តុលា១៩៦៨

- ព្រឹត្តិបត្រវិទ្យាស្ថានខ្មែរ-មន លេខ ៥ សីហា១៩៧៣
- ព្រឹត្តិបត្រវិទ្យាស្ថានខ្មែរ-មន លេខ ៧ ឧសភា១៩៧៤
- Louis Renou et Jean Filliozat, L'Inde classique tomme I, Payot, Paris 1947
- Le Bouddhisme au Cambodge à l'époque du Nokor Phnom Nº 6, Série culture et civilisation khmères, Phnompenh
- Revue France-Asie Nº Spécial pour la civilisation khmère, 1955.

* * *